

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Jana Sigmundová

**Politika Ruské federace vůči ruské
diaspoře v Pobaltí
Případová studie Estonska**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Žídková, Ph.D., M.A.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 11. prosince 2011

_____

OBSAH

ÚVOD	5
1. TEORETICKÝ RÁMEC	13
1.1 Soft power a její zdroje	13
1.1.1 Role veřejné diplomacie	18
1.1.2 Vztah mezi soft power a hard power	20
1.1.3 Nedostatky konceptu soft power	21
1.2. Klasifikace diaspory	23
2. SOFT POWER RUSKA	27
2.1 Zdroje soft power Ruska	28
2.1.1 Ruské kulturní hodnoty jako zdroj soft power	28
2.1.2 Ruské politické hodnoty jako zdroj soft power	30
2.1.3 Zahraniční politika Ruska jako zdroj a nástroj soft power	32
2.2 Nástroje ruské soft power	36
2.2.1 Média jako nástroj soft power	37
2.2.2 Organizace jako nástroj soft power	38
2.2.3 Pravoslavná církev jako nástroj soft power	40
2.3 Faktory oslabující soft power Ruska	42
3. RUSKÁ DIASPORA V POBALTÍ	45
3.1 Vývoj situace rusky mluvící komunity v Pobaltí do rozpadu Sovětského svazu	46
3.2 Vývoj situace ruské diaspory v Pobaltí od rozpadu Sovětského svazu	47
3.3 Ruská zahraniční politika zaměřená na ruskou diasporu v Pobaltí	50
4. PŘÍPADOVÁ STUDIE – RUSKÁ DIASPORA V ESTONSKU	56
4.1 Vliv ruských kulturních hodnot	57
4.1.1 Ruský jazyk a vzdělávání v ruském jazyce	57
4.1.2 Vliv ruské pravoslavné církve	59

4.1.3 <i>Vliv interpretace novodobých dějin – spor o bronzového vojáka</i>	61
4.2 Vliv ruských politických hodnot	65
4.3 Vliv ruské zahraniční politiky	67
4.4 Role ruských médií a dalších organizací	70
4.5. Situace ruské diaspory v Estonsku	73
ZÁVĚR	78
PRAMENY A LITERATURA	83
Prameny	83
Literatura	88
PŘÍLOHY	96
ABSTRAKT	104
ABSTRACT	105

ÚVOD

Hlavním tématem této práce je vliv zahraniční politiky Ruské federace na ruskou diasporu v Pobaltí. Rusko si uvědomilo význam této diaspory, a proto jí v posledních letech věnuje větší pozornost v rámci své zahraniční politiky. Vztahy mezi ruskou diasporou a Ruskem vznikají především v kulturní oblasti, ale Rusko se soustředí také na obranu jazykových a občanských práv ruské diaspory v pobaltských republikách.

Tato práce má přispět k lepšímu pokrytí tohoto tématu, které má význam pro studium ruské zahraniční politiky jako celku. Téma ruské zahraniční politiky vůči ruské diaspoře v Pobaltí je nedostatečně pokryto zejména v české odborné literatuře. Výzkum v této oblasti také přispívá k porozumění ruské zahraniční politiky v postsovětském prostoru. Pobaltské republiky jsou členy Evropské unie (EU), proto má ruská zahraniční politika zaměřená na ruskou diasporu v Pobaltí dopad i na celou EU. Vzhledem k členství pobaltských republik v Severoatlantické alianci (NATO), lze v tomto případě hovořit i o bezpečnostním rozměru analyzovaného tématu.

Práce je časově vymezena od roku 2000 do roku 2011. Rok 2000 je vybrán z důvodu nastoupení Vladimira Putina do úřadu prezidenta Ruské federace, za jehož vlády došlo k nárůstu významu ruské diaspory pro ruskou zahraniční politiku. Téma je zpracováno do začátku roku 2011, protože je mezníkem pro získání dostatečného množství relevantních zdrojů. Pro pochopení kontextu je však v práci věnován prostor i historickému vývoji před rokem 2000, a to včetně období Sovětského svazu. Geograficky je práce vymezena do oblasti Pobaltí, které tvoří Estonsko, Lotyšsko a Litva. V případové studii se práce zaměřuje konkrétně na Estonsko.

Teoretickým základem této práce je koncept *soft power*¹, na který navazuje analýza soft power Ruska a dále analýza situace ruské diaspory v Pobaltí. Práce se zaměřuje na využívání soft power Ruskou federací v rámci jejího přístupu k ruské diaspoře v Pobaltí. Rusko v budování své

---

¹ V některých starších textech je použit překlad „měkká síla.“ V současné době se tento termín spíše nepřekládá a používá se v anglické formě.

soft power vidí možnost, jak zlepšit vnímání sebe sama ve světě a hlavně v geografické oblasti bývalého Sovětského svazu. Zakladatelem konceptu soft power je Joseph S. Nye.² Soft power doplňuje tradiční mocenské prostředky státu, jako jsou armáda nebo ekonomické prostředky. Soft power je založena na atraktivitě státu pro ostatní aktéry na světové scéně. Dle tohoto konceptu daný stát snáze získává podporu pro svou zahraniční politiku, protože ostatní aktéři z důvodu atraktivity a respektu vůči danému státu budou jeho politiku podporovat. Jelikož tato podpora není založena na nátlaku, zvyšuje se legitimita politiky takového státu ve světě. V návaznosti na teoretické ukotvení konceptem soft power bude práce v první části analyzovat soft power Ruska a jeho možnosti v této oblasti.

Nezbytnou součástí stanoveného tématu je vymezení pojmu diaspora a následná analýza referenčního objektu – ruské diaspory v Pobaltí. Situaci této diaspory komplikují historické události tohoto regionu a jejího vzniku. Sovětští rusky mluvící obyvatelé přicházeli do Pobaltí mj. za účelem rusifikace tohoto regionu. Po rozpadu Sovětského svazu se tak nedobrovolně ocitli v nových státech. Rusky mluvící obyvatelé Pobaltí chápali Sovětský svaz jako svoji mateřskou zemi, takže rozpadem Sovětského svazu jejich mateřská země zanikla. Ze strany nově vzniklých států pak byla jejich existence nežádoucí a komplikovala jejich „národní obrození.“ Tyto faktory přispěly k tomu, že se rusky mluvící obyvatelé začali orientovat na Rusko jako nástupnickou zemi Sovětského svazu. Analýza situace ruské diaspory je nutná pro stanovení výchozí pozice této diaspory, která se následně může měnit pod vlivem působení ruské zahraniční politiky.

Cílem práce je analyzovat schopnost Ruska využívat zdroje a nástroje své soft power vůči diaspoře v Pobaltí. Mezi zdroje soft power Ruska se řadí ruské kulturní a politické hodnoty a ruská zahraniční politika. Ta je zároveň i nástrojem soft power společně s médii, organizacemi zaměřenými na diasporu a ruskou pravoslavnou církví. Pro případovou studii, ve které bude detailněji analyzováno zdali, a jak Rusko využívá nástrojů soft power vůči ruské diaspoře, byla v této práci vybrána

---

² J. S. Nye je profesorem a bývalým děkanem na Harvardově univerzitě. Byl také poradcem ministra obrany v Clintonově administrativě.

Estonská republika. Estonsko je nejvhodnějším příkladem, neboť se zde ze všech pobaltských republik nejvíce projevují neshody mezi diasporou a domácí estonskou společností.

Práce bude obhajovat následující tezi: Ruská politika vůči ruské diaspoře v Pobaltí neodpovídá principům soft power, ale naopak vykazuje znaky hard power. Rusko sice deklaruje užívání soft power ve vztahu k ruské diaspoře v Pobaltí, nicméně reálná politika se ve většině případů neslučuje s praxí soft power. Teze bude ověřována v případové studii Estonska a zodpovězením výzkumných otázek v jednotlivých kapitolách.

Práce staví na empiricko-analytickém přístupu. Nejprve jsou sbírána data a informace a následně je provedena jejich analýza za účelem potvrzení, popř. vyvrácení stanovené teze této práce. Důraz je kladen na objektivitu této analýzy. V práci jsou použity metody analýzy, deskripce a částečně i prvky komparace. Deskripce je využita především v teoretické kapitole, v kapitole věnované vzniku ruské diaspory v Pobaltí a v místech, kde je potřeba osvětlit historický kontext. Prvky komparace jsou použity při poukazování na rozdíly mezi soft power Ruska a USA. Poslední kapitola práce je interpretativní typ případové studie. V takové případové studii je určitá teorie aplikována na konkrétní příklad s cílem tento příklad vysvětlit. V této práci je aplikován koncept soft power na Rusko a jeho zahraniční politiku vůči diaspoře v Estonsku.

Referenčními objekty této práce jsou Rusko a ruská diaspora v Pobaltí. Hlavním předmětem analýzy je vliv zahraniční politiky Ruska na ruskou diasporu v Estonsku. Práce staví především na teoretickém konceptu soft power, který je zde aplikován na ruskou zahraniční politiku zaměřenou na ruskou diasporu v Pobaltí. Je však nutné teoreticky a terminologicky ukotvit i druhý referenční objekt, a proto se teoretická kapitola věnuje také problematice diaspory a jejího výzkumu v humanitních a společenských vědách.

Terminologicky musí být práce sjednocena i z hlediska používaných názvů. Především jsou v této práci používány termíny Rusko a Sovětský svaz namísto Ruské federace a Svazu sovětských socialistických republik. Cílem je předejít využívání celých oficiálních názvů nebo jejich oficiálních zkratk, které by mohly komplikovat pochopení textu. Pod termínem

Pobaltí jsou rozuměny pobaltské republiky, tedy Estonsko, Lotyšsko a Litva. Termín soft power je používán v anglickém originále, protože se tento termín v českých vědeckých textech obvykle nepřekládá. Český ekvivalent „měkká síla“ se neujal. Ruskou diasporou jsou v této práci míněni rusky mluvící obyvatelé,³ kteří se v důsledku pracovní migrace a imperiální politiky Sovětského svazu usadili v pobaltských republikách Sovětského svazu a po jeho rozpadu utvořili v nově vzniklých státech menšinu. Pro příslušníky ruské diaspory jsou použity termíny rusky mluvící obyvatelé, popř. krajané.⁴ Se studiem diaspory jsou spojeny termíny mateřská a hostitelská země. Mateřská země označuje domovinu, ke které se diaspora hlásí, a hostitelská země označuje zemi, ve které diaspora žije. V práci jsou také užívány termíny Západ, západní společnost a západní model, které navazují na dřívější bipolární rozdělení světa a zahrnují tedy USA a západní Evropu a jejich hodnoty, které se odlišují od hodnot Ruska.

Práce je rozčleněna do čtyř hlavních kapitol, které se pro větší přehlednost dále člení do podkapitol. Společně tvoří tři koherentní celky – teoretický rámec, analýzu referenčních objektů a případovou studii. První kapitola se věnuje teoretickým východiskům, konkrétně konceptu soft power a klasifikaci diaspory. Koncept soft power je spojen s J. S. Nye, jenž tento termín poprvé použil; základ této kapitoly představují tedy jeho myšlenky, zformulované především v knize *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. Dále jsou využity i práce několika teoretiků, kteří se podobným přístupem k moci zabývali před ním, a na které se Nye se ve svém díle odvolává. Pozornost je věnována především zdrojům a nástrojům soft power, které tvoří podklad pro analýzu soft power Ruska, a vztahu mezi soft power a hard power. Nye se zabývá také rolí veřejné diplomacie, která spočívá v získávání podpory veřejnosti i ostatních aktérů pro vládní politiku. Dále jsou v této kapitole řešeny faktory, které soft power limitují. Problematika studia diaspory spočívá v tom, že je řešena v rámci několika vědeckých odvětví, čímž dochází k rozmanitosti přístupů

---

³ Jsou míněni obyvatelé hlásící se k ruské národnosti a užívající ruštinu jako mateřský jazyk.

⁴ Ve vztahu k Rusku.

k diaspoře. V této práci je použit politologický přístup, který zkoumá především vztahy diaspory s hostitelskou a mateřskou zemí.

Druhá kapitola se zaměřuje na soft power Ruska a zodpoví následující výzkumné otázky: Jaké zdroje a nástroje soft power může Rusko využít a jak jsou tyto zdroje a nástroje účinné? Co oslabuje účinky soft power Ruska? Zodpovězením těchto otázek budou stanoveny možnosti a limity ruské soft power. Z těchto závěrů pak bude vycházet případová studie.

Třetí kapitola se zabývá situací ruské diaspory v Pobaltí a vychází z druhé části teoretické kapitoly. Výzkumné otázky řešené v této kapitole zní: Jaké jsou počátky ruské diaspory v Pobaltí? Jak se změnila pozice rusky mluvícího obyvatelstva v Pobaltí po vyhlášení nezávislosti pobaltských republik? Kapitola vysvětluje počátky rusky mluvící komunity v Pobaltí a důvody jejího usídlení v tomto regionu. Dále je řešen její vývoj od rozpadu Sovětského svazu, kdy mimo hranice Ruska zůstalo přes 25 miliónů Rusů. Analýze podléhá i ruská zahraniční politika zaměřující se na ruskou diasporu v tomto regionu. Tato kapitola nastiňuje faktory platné pro ruskou diasporu ve všech třech státech, avšak je poukázáno i na rozdíly mezi jednotlivými republikami.

Poslední kapitolou této práce je případové studie ruské diaspory v Estonsku, ve které bude ověřována teze této práce, že ruská politika vůči ruské diaspoře v Pobaltí neodpovídá principům soft power, ale naopak vykazuje znaky hard power. V této kapitole jsou propojeny oba referenční objekty předchozí analýzy, tedy soft power Ruska a pozice ruské diaspory v Pobaltí. Jsou zde zodpovídané dvě výzkumné otázky: Jaký vliv má interpretace druhé světové války na vzájemné vztahy mezi ruskou diasporou a estonskou společností? Jaký má ruská zahraniční politika zaměřená na ruskou diasporu vliv na vztahy mezi diasporou a estonskou společností? Případová studie řeší vliv zdrojů a nástrojů soft power Ruska na ruskou diasporu v Estonsku. Dále analyzuje dopad politiky Ruska vůči diaspoře na vztahy mezi diasporou a estonskou společností a na vnitropolitickou situaci v Estonsku.

Práce staví na primárních i sekundárních pramenech, při jejichž využívání chce zachovat co největší objektivitu. Využívány jsou výhradně

cizojazyčné prameny, protože v českém prostředí není tomuto tématu až na výjimky věnována dostatečná pozornost. Z českých autorů lze jmenovat Jana Hodače a Petra Strejčka, kteří se věnují ruské zahraniční politice vůči Pobaltí v rámci knihy *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru*.⁵ Pobaltí jako takovému se věnuje především Luboš Švec, který se však zaměřuje hlavně na meziválečnou dobu a na vztahy mezi Československem a pobaltskými státy. V této práci je využita jeho monografie *Dějiny pobaltských zemí*, kterou napsal s Vladimírem Macrou a Pavlem Štolem.

Z primárních pramenů jsou využity základní dokumenty ruské zahraniční politiky, postoje ruských vládních představitelů, relevantní zákony Estonska a statistické údaje sčítání lidu. Všechny tyto zdroje jsou dostupné z příslušných oficiálních internetových stránek. Využití zahraničněpolitických dokumentů Ruska je nezbytné pro pochopení základů politiky vůči ruské diaspoře. Analýzou postojů ruských vládních představitelů lze dosáhnout srovnání, nakolik jsou deklarované postupy v zahraničněpolitických dokumentech v souladu s praktickým vedením politiky. V této práci se věnuje prostor především třem dokumentům z roku 2000, ve kterých lze najít směřování zahraniční politiky Vladimira Putina. Důležitější jsou však zahraničněpolitické dokumenty vydané po nástupu Dmitrije Medveděva, protože tyto se politikou vůči diaspoře zabývají na rozdíl od předchozích konkrétně. Jsou to *Koncepce zahraniční politiky* z roku 2008 a *Národní bezpečnostní strategie do roku 2020* z roku 2009. Vzhledem k tomu, že se Rusko zaměřuje na soft power v rámci tzv. humanitárního směru zahraniční politiky, je analyzován také dokument *Hodnocení zahraniční politiky Ruské federace* z roku 2007, v němž se tento směr a definice jeho základních principů poprvé objevují. Estonské zákony včetně ústavy zase ukazují, jak je legislativně definován prostor, ve kterém ruská diaspora žije, a jaká má práva.

Teoretická kapitola vychází především z díla J. S. Nye, který je zakladatelem konceptu soft power. Nejdůležitější zdroj představuje jeho kniha *Soft Power: The Means to Success in World Politics* z roku 2004. V ní sjednotil základní principy týkající se soft power, kterou poprvé zmínil

---

⁵ HODAČ, Jan - STREJČEK, Petr: *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru*. Brno, Mezinárodní politologický ústav MU 2008.

ve své knize *Bound to Lead*.⁶ V reakci na kritiku vysvětluje principy konceptu soft power i v dalších článcích, např. *Soft Power and American Foreign Policy* nebo *Limits of American Power*. Kritika tohoto konceptu je zde také reflektována, k hlavním kritikům patří Niall Ferguson.⁷ Teoretická část týkající se diaspory vychází z díla Roberta Cohena a jeho monografie *Global Diasporas: An Introduction*, ve které shrnuje dosavadní vývoj studia diaspory a věnuje se jednotlivým typům diaspory.

Za základ této práce lze považovat knihu *The „Humanitarian Dimension“ of Russian Foreign Policy Toward Georgia, Moldova, Ukraine, and the Baltic States*. Ta je výsledkem mezinárodního projektu zaměřeného na ruskou zahraniční politiku vůči ruské diaspoře ve zmíněných státech. Kniha vyšla v roce 2009 a poskytuje aktuální informace o zahraniční politice Ruska v postsovětském prostoru. V autorském týmu není zastoupen nikdo z ruských univerzit či vysokých škol a autoři píšou z pohledu daných států, takže kniha vyznívá spíše kriticky vůči ruské zahraniční politice. Přesto jsou autoři schopni objektivně nahlížet i na politiku jednotlivých zemí vůči ruské menšině na svém území. Z hlediska ruské diaspory v pobaltských republikách a především ruské zahraniční politiky vůči této diaspoře, napsal stěžejní práce Andis Kudors, který se podílel i na výše zmíněné knize. Dostupné jsou i jeho další články na toto téma, např. *Russian Public Relations Activities and Soft Power*.

Přestože téma ruské zahraniční politiky vůči ruské diaspoře není nové, není dostatečně reflektováno v monografiích. Z tohoto důvodu tato práce vychází především z odborných článků, kterých je na rozdíl od monografií dostatek. Hodnotným zdrojem pro odborné články týkající se Ruska je internetový čtrnáctideník *Russian Analytical Digest* vydávaný v rámci spolupráce Výzkumného ústavu východní Evropy na Brémské univerzitě, Centra pro bezpečnostní studia Švýcarského federálního technologického institutu v Curychu a Historického institutu při Basilejské univerzitě. Tento sborník pokrývá různé aspekty politiky Ruska, relevantní byly především články zaměřené na ruské krajany v zahraničí, ruskou pravoslavnou církev a ruské zahraniční vztahy s pobaltskými státy.

---

⁶ NYE, Joseph S.: *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York, Basic Books 1991.

⁷ N. Ferguson je britský historik a profesor na Harvardově univerzitě.

Odborné články týkající se především teoretického ukotvení této práce lze najít v internetovém archivu JSTOR.

Dalším cenným zdrojem informací je ruský časopis *Russia in Global Affairs*, který vychází čtvrtletně. Časopis byl založen ve spolupráci rusko-americké Rady pro zahraniční a bezpečnostní politiku, Ruského svazu průmyslníků a podnikatelů a ruských novin *Известия* (Izvestia) a vydáván je s účastí amerického časopisu *Foreign Affairs*. Do něj přispívají ruští odborníci včetně ruských vládních představitelů. Přináší tak ruský pohled na problematiku nejen ruských zahraničních vztahů, ale i hledání nové ruské identity či místa pro Rusko ve světě. Tento fakt je v práci brán v potaz a k článkům z tohoto časopisu je přistupováno kriticky. Práce dále využívá oficiální stránky různých organizací, které se věnují šíření ruské kultury v zahraničí. Jedná se především o *Фонд Русский мир*,⁸ který byl založen na podporu ruské diaspory v zahraničí a vytváří pobočky po celém světě. Informace zveřejněné na jeho stránkách je však nutné brát také s kritickým odstupem, protože finance na jeho chod pochází z ruského státního rozpočtu a členy vedení jmenuje prezident. Potřebné údaje poskytují i stránky ruských ministerstev školství a zahraničí včetně ruské ambasády v Estonsku.

Pro širší kontext působení ruské zahraniční politiky, Ruska a vývoje pobaltských států byla také využita literatura, která se nevěnuje přímo ruské diaspoře. Přesto je neopominutelná pro širší pohled na problematiku a slouží jako podklad pro kvalitnější analýzu ruské politiky a situaci pobaltských republik. Jedná se o knihu Jeffreyho Mankoffa *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, dále *Russian Politics and Society* od Richarda Sakwy nebo *Дějiny pobaltských zemí* od autorů Luboše Švece, Vladimíra Macury a Pavla Štola. Jejich přínos je v popsání historického i novodobého kontextu, ve kterém Rusko i pobaltské republiky fungují.

Na tomto místě by autorka ráda poděkovala všem, kteří ji podporovali a pomáhali při psaní této práce. Díky patří také vedoucí této práce Mgr. Markétě Žídkové, Ph.D., M.A., za cenné komentáře a připomínky při zpracovávání tohoto tématu.

---

⁸ Fond Ruský svět.

1. TEORETICKÝ RÁMEC

První kapitola je věnována teoretickým východiskům této práce. V první části je definován koncept *soft power*, na jehož podstatě chce Rusko založit politiku zaměřenou na ruskou diasporu v Pobaltí i jinde v zahraničí. Je nezbytné vysvětlit podstatu tohoto konceptu pro pochopení způsobu, jakým lze působit na diasporu ze strany mateřské země. Koncept *soft power* je spojen především se jménem Josepha S. Nye. Už před ním však věnovali pozornost podobnému projevu moci teoretici mezinárodních vztahů, nikdy však v takové komplexní podobě jako Nye. Tato kapitola ukazuje, jaké jsou zdroje a nástroje *soft power*, ale i co omezuje její účinky. Řešen je také vztah mezi *soft power* a *hard power*, a to ve vztahu k tezi, která je v této práci ověřována. Jsou zde také prezentovány nedostatky tohoto konceptu. V následujících kapitolách této práce jsou tato teoretická východiska uplatněna na zdroje a nástroje *soft power* Ruska, a je analyzováno, jak těmito nástroji působí na ruskou diasporu v Estonsku a jaký vliv to má na Estonskou republiku.

Druhá část kapitoly se zabývá vymezením pojmu diaspora a výzkumy spojenými s problematikou diaspor. Ta je zkoumána v různých odvětvích humanitních a společenských věd, které si definují diasporu pro své účely a zkoumají diasporu z jiných úhlů pohledu. Je tedy nutné vysvětlit, který z přístupů k diaspoře práce používá a z jakého důvodu. V následujících kapitolách je tento přístup uplatněn na případ ruské diaspory v Pobaltí a konkrétně na její situaci v Estonsku.

1.1 Soft power a její zdroje

Zakladatelem konceptu *soft power* je Joseph Samuel Nye, Jr.,⁹ který tento pojem poprvé použil v 90. letech. Jeho cílem bylo vysvětlit, jak lze působit na mezinárodním poli a úspěšně prosazovat své zájmy nejen pomocí vojenského a ekonomického vlivu. Nye se zabýval především pozicí USA a tím, jak dokážou působit na ostatní aktéry. Zjistil, že USA nemusí

---

⁹ J. S. Nye je profesorem a bývalým děkanem na Harvardově univerzitě. Byl také poradcem ministra obrany v Clintonově administrativě.

vždy vyvíjet nátlak na ostatní aktéry, aby prosadily své zájmy, ale že ostatní aktéři jsou ochotní následovat USA.¹⁰ Schopnost dosáhnout svého bez nátlaku nazval soft power.

Před Nye se takovýmto projevem moci zabývali teoretikové už ve 30. letech. Britský realista a teoretik mezinárodních vztahů Edward Hallett Carr psal o třech kategoriích moci: „vojenská moc, ekonomická moc, moc nad názorem. [...] Tyto kategorie jsou navzájem značně propojené, a i když jsou teoreticky oddělitelné, je těžké si v praxi a v jakékoliv době představit zemi, která by disponovala jedním typem moci izolovaně od zbylých dvou.“¹¹ I když nejdůležitější pro stát podle Carra je vojenská moc, což se shoduje s jeho realistickým pohledem na mezinárodní vztahy, mít moc nad názorem¹² je neméně důležité. Uplatnit ji lze však pouze v případě, že za ní stojí silná vojenská síla a fungující ekonomika. Vojenská moc plně závisí na ekonomické, protože jen dobrá ekonomika státu může financovat dobrou armádu, zajistit soběstačnost a vliv na mezinárodním poli. Carr spojuje moc nad názorem především s vzrůstajícím vlivem propagandy a veřejného mínění. Vliv na veřejné mínění přináší politické výhody. V Carrově podání se však jedná o manipulaci s veřejností,¹³ kterou Nye ve svém konceptu odmítá.

Dalšími teoretiky, kteří se zabývali podobnou problematikou moci, jsou David A. Baldwin a Peter Bachrach s Mortonem S. Baratzem, na které se Nye ve svém díle odvolává. Na počátku 60. let přišli Bachrach s Baratzem s konceptem *dvou tváří moci*.¹⁴ Podle jejich názoru nebyl dosavadní způsob studia moci dostatečný, jelikož dostatečně nerefletoval moc jako vztah mezi dvěma aktéry. Analýza se zaměřovala na případy, kdy aktér B udělá to, co si přeje aktér A. Podle nich je podmínkou pro „existenci moci konflikt zájmů nebo hodnot mezi dvěma aktéry. [...] Za druhé, mocenský vztah existuje, pouze pokud se B skloní pod přáním

---

¹⁰ NYE, Joseph S.: *The American National Interest and Global Public Goods*. International Affairs, 78, 2002, č. 2, s. 243-244, <http://www.jstor.org/stable/3095679> (1. 11. 2011).

¹¹ CARR, Edward Hallett: *The Twenty Years' Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*. New York 1964, s. 108.

¹² V originále *power over opinion*.

¹³ CARR, E. H.: c. d., s. 132-145. Nyeův přístup bude vysvětlen dále v textu.

¹⁴ BACHRACH, Peter – BARATZ, Morton S.: *Two Faces of Power*. The American Political Science Review, 56, 1962, č. 4, s. 947-952, <http://www.jstor.org/stable/1952796> (přístup získán 1. 11. 2011).

aktéra A. [...] Za třetí, mocenský vztah existuje, pouze pokud jedna ze stran může hrozit zavedením sankcí.¹⁵ Tuto myšlenku druhé tváře moci pak dále rozvedli a spojili moc s vlivem, kdy už není potřeba využívat výhrůžek k dosažení požadované výsledku. Navíc není třeba formulovat svůj požadavek, protože aktér B jedná v souladu s přáním aktéra A, aniž by k tomu byl nucen.¹⁶ Právě tento předpoklad při využití druhé tváře moci se shoduje s Nyeovým východiskem u konceptu soft power. Znamená to, že není potřeba vytvořit nátlak k tomu, aby bylo dosaženo požadovaného výsledku.

D. Baldwin přišel s další myšlenkou týkající se moci. Položil si otázku, jak je možné, že slabší státy mají vliv na silnější. Tento jev pojmenoval *paradoxem nerealizované moci*.¹⁷ Je to případ, kdy sice existují mocenské zdroje, ale stát není schopný či ochotný tyto zdroje využít. Navíc podle něj nezáleží tolik na zdrojích moci, ale na kontextu, ve kterém je chtějí státy využívat. Zdroje moci využitelné v jedné z politických rovin nemají stejnou váhu v jiné rovině, kde se navíc mohou stát kontraproduktivní. To ukazuje na hypotetickém příkladu jaderných zbraní, které mohou mít odstrašující účinek na ostatní aktéry v bezpečnostní rovině, ale v případě voleb je jejich vlastnictví nerelevantní. Příklad jaderných zbraní rozvádí i v případě vojenské bezpečnosti. Zaměření státu pouze na jaderné zbraně namísto konvenčních zbraní může vést k tomu, že ačkoliv je stát považován za silný, nebude schopen bránit se konvenčnímu vojenskému útoku.¹⁸ Nye se také zabývá kontextem užití soft power. Je mu jasné, že pomocí soft power nelze vyhrát válku, ale stát mající soft power lépe získává spojence a podporu pro svou politiku.

Na rozdíl od Carra vychází Nye z liberální tradice, takže pro něj soft power nepředstavuje pouze možnost manipulace s veřejným míněním ve vlastní prospěch.¹⁹ Jeho koncept je propracovanější. Soft power je založena

---

¹⁵ BACHRACH, Peter – BARATZ, Morton S.: *Decisions and Nondecisions: An Analytical Framework*. The American Political Science Review, 57, 1963, č. 3, s. 633, <http://www.jstor.org/stable/1952568> (1. 11. 2011).

¹⁶ Tamtéž, s. 636-637.

¹⁷ BALDWIN, David A.: *Power Analysis and World Politics: New Trends versus Old Tendencies*. World Politics, 31, 1979, č. 2, s. 163, <http://www.jstor.org/stable/2009941> (1. 11. 2011).

¹⁸ Tamtéž, s. 174.

¹⁹ I Bachrach s Baratzem rozlišují mezi manipulací a vlivem.

na atraktivnosti aktéra pro ostatní. „Schopnost utvářet preference bývá spojována s nehmotnými přednostmi, jako jsou atraktivní osobnost, kultura, politické hodnoty a instituce, a s politikami, které jsou vnímány jako legitimní nebo mající morální autoritu.“²⁰ Není to tedy pouze vliv na ostatní aktéry, protože vliv je často závislý na ekonomických a vojenských aspektech. I malé státy jsou schopné vytvářet soft power a využívat ji v mezinárodních vztazích. Takovým příkladem je Norsko, které si vybudovalo silnou pozici v řešení mezinárodních konfliktů.²¹ A právě role arbitra se stala dalším zdrojem jeho soft power.

Existují tři hlavní zdroje, ze kterých soft power vychází. Jsou to kultura, politické hodnoty a zahraniční politika daného státu. Tyto zdroje se navzájem prolínají. Nye definuje kulturu jednoduše jako soubor hodnot a praktik, které jsou společné pro určitou společnost.²² Pro potřeby této práce není třeba rozlišovat mezi vyšší a populární kulturou, protože obě mají stejný vliv. Zároveň není však možné spojovat soft power pouze s populární kulturou, jak někteří autoři činí.²³

Obecně lze konstatovat, že se soft power státu zvyšuje spolu s univerzalitou kulturních hodnot, které stát vyznává a šíří na světové scéně. V případě, že tyto hodnoty přijímá většina aktérů, je pro ně daný stát atraktivní. V zájmu těchto hodnot nejsou a priori v rozporu a sledují podobné cíle. Pro jiné aktéry se mohou stát tyto hodnoty atraktivní, a proto se rozhodnou je následovat.²⁴ To vede k tomu, že pro představitele daného státu je pak jednodušší prosadit svou politiku. Kulturní hodnoty se šíří nejen přes média, ale i pomocí obchodu, osobních kontaktů či vzdělávacích programů podporované daným státem.

---

²⁰ NYE, Joseph S.: *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York 2004, s. 6.

²¹ WHITFIELD, Teresa: *Armed Conflict, Peacemaking, and the Role of Norway*. Utenriksdepartementet, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/innsspill/engasjement/whitfield.html?id=493364> (23. 10. 2011).

²² NYE, J. S.: *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, s. 11.

²³ Viz WAGNLEITNER, Reinhold: *Coca-colonization and the Cold War: The Cultural Mission of the United States in Austria after the Second World War*. North Carolina, The University of North Carolina Press 1994. A FERGUSON, Niall: *Think Again: Power*. Foreign Policy, 1. ledna 2003, http://www.foreignpolicy.com/articles/2003/01/01/think_again_power?page=0,5. (1. 11. 2011).

²⁴ NYE, J. S.: *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, s. 11-12.

Dalšími zdroji soft power, které jsou hodně propojené, jsou politické hodnoty a zahraniční politika. Propojenost těchto dvou zdrojů souvisí s tím, zda daný stát své politické hodnoty zachovává i v zahraničních vztazích; a naopak, zda hodnoty, které propaguje v zahraniční politice, dodržuje i v politice domácí. Soft power může totiž odrážet pouze skutečné hodnoty státu. Pokud pouze předstírá, že tyto hodnoty vyznává, jeho atraktivita nemůže vzrůst.²⁵ Vzájemný vztah se projevuje také tím, že politika nejenom vytváří soft power, ale může ji pak i využívat ve svůj prospěch. Naopak špatná či arogantní politika vede k omezení účinků soft power nebo až k její úplné ztrátě.

Soft power má i své limity a musí být splněno několik podmínek, aby mohla působit na jiné aktéry. Jak upozorňoval Baldwin, záleží na kontextu, ve kterém je moc používána. Soft power vytváří především přátelštější prostředí než přímé a rychlé politické výsledky; působí tedy v dlouhodobém měřítku.²⁶ Politici, kteří požadují okamžitou podporu a předtím se nesoustředili na posilování soft power svého státu, nemohou tedy soft power využít a pro získání podpory budou muset použít jiný typ moci.

Další podmínkou pro úspěšné působení soft power je podobné chápání kulturních hodnot společností, ve kterých chce daný stát působit. Nestačí tedy, aby soft power měla vliv jen na politické představitele. Musí však mít vliv i na obyvatele a veřejné mínění, které mívá vliv na politická rozhodnutí.²⁷ Proto je těžké zavést fungující demokratický režim západního stylu, jako v případě zemí Blízkého východu. Jejich společnost vychází z jiné kulturní tradice. Navíc některé segmenty společnosti odmítají západní kulturu jako takovou.

Podle některých kritiků je limitem státní soft power to, že některé její zdroje a nástroje, především tedy kultura, nevládní organizace a církev,

---

²⁵ FISH, Steve: *Projecting What We're Not: Sustaining the Cult of Whiteness and Forfeiting Cultural Power in Indonesia*. Institute of East Asian Studies, University of California, Berkeley, 5. října 2007, s. 2, http://ieas.berkeley.edu/events/pdf/2007.10.05_Fish.pdf (1. 11. 2011).

²⁶ NYE, J. S.: *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, s. 16.

²⁷ Tamtéž, s. 16.

jsou mimo kontrolu státu.²⁸ Kdyby však byly státem kontrolovány, jeho soft power by byla omezena. Stát mající kontrolu nad těmito zdroji soft power by nebyl demokratický a tím pádem by neodrážel univerzální hodnoty. I samotný fakt, že kultura není státem omezována, může být zdrojem soft power.²⁹

Soft power se musí také přizpůsobit podmínkám současné moderní doby, ve které působí. Informace se pomocí současných technologií šíří rychle po celém světě a jsou dostupnější. To zvyšuje důležitost, příležitosti ale i konkurenci státní soft power. Soft power totiž vytváří i ostatní aktéři,³⁰ čímž vzniká soutěž o veřejné mínění, legitimitu a důvěryhodnost. Pokud jsou však soft power státu a ostatních aktérů v souladu, vede to k jejich vzájemnému posílení a k výhodě pro vládní politiku.

Proto je pro státy nutné vytvářet vlastní komunikační kanály a podávat důvěryhodné informace. Ztráta důvěryhodnosti a legitimacy může vést k tomu, že se veřejné mínění přikloní k jiným organizacím, které budou klást státu překážky. Jak probíhá komunikace vládní politiky ve vztahu k obyvatelstvu a ostatním aktérům ve světě řeší následující podkapitola.

1.1.1 Role veřejné diplomacie

Význam médií vzrostl díky moderním technologiím, které umožnily rychlé šíření a dostupnost informací. Avšak právě kvůli tomu je veřejnost zavalena množstvím informací, ve kterých je těžké se vyznat. Přemíra informací tak způsobuje ztrátu soustředěnosti veřejnosti. Proto je nutné si vybudovat důvěryhodné kanály pomocí vládních organizací a cíleně zveřejňovat informace tak, aby se dostaly k občanům a získaly podporu veřejnosti. Proto se Nye zabývá ve svém konceptu i veřejnou diplomacií,

---

²⁸ HALL, Todd: *An Unclear Attraction: A Critical Examination of Soft Power as an Analytical Category*. The Chinese Journal of International Politics, 3, 2010, č. 2, s. 189-211, <http://cjjp.oxfordjournals.org/content/3/2/189.full> (1. 11. 2011).

²⁹ Nye uvádí jako příklad film *12 rozhněvaných mužů* z roku 1957, který komunistický režim v Československu povolil vysílat jako důkaz o nedostacích kapitalistické společnosti. Občany však zaujal spíše fakt, že filmaři v USA mohli takový kritický film vůbec natočit, čímž došlo ke zvýšení atraktivity USA mezi občany. NYE, J. S.: *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, s. 17.

³⁰ NYE, Joseph S.: *Limits of American Power*. Political Science Quarterly, 117, 2002-2003, č. 4, s. 554, <http://www.jstor.org/stable/798134> (1. 11. 2011).

jejíž úlohou je zprostředkovávat nejen informace veřejnosti, ale i získávat zpětnou vazbu. Tím lze odhalit chyby v politice či nedostatečnost ve vysvětlení vládní politiky.³¹ Veřejná diplomacie však není propaganda, protože ta je zaměřena na manipulaci a není důvěryhodná.

Veřejná diplomacie má tři neodlučitelné dimenze – denní komunikaci, strategickou komunikaci a vytváření dlouhodobých vztahů s klíčovými osobami.³² Působí v dlouhodobém měřítku. Buduje vhodné prostředí pro podporu vládní politiky, aby byla srozumitelná a přijatelná pro veřejnost. Ani veřejná diplomacie však není schopna získat podporu pro arogantní politiku, která nebere ohled na veřejné ani světové mínění.

Každá ze jmenovaných dimenzí má svou určitou funkci. Denní komunikace je nutná především k okamžité reakci, ať už k vysvětlení vládních kroků nebo k vyvrácení nepravdivých informací. Na nepravdivé informace se musí reagovat co nejdříve. V současné době není možné cenzurovat kritiku, právě proto je rozhodující na ni odpovídat vysvětlením a dodáním správných informací. Čím vzniká delší prodleva mezi zveřejněním nepravdivé informace a jejím vyvrácením, tím se zvyšuje nedůvěra obyvatel k vysvětlení. Naopak strategická komunikace vyžaduje delší přípravu a připomíná kampaň, která se zaměřuje na nejdůležitější témata. Poslední dimenze, tedy budování vztahů probíhá na základě výměnných studijních pobytů, stipendií a konferencí.³³ Navázání osobních vztahů mezi reprezentanty různých států vede k lepšímu vytváření aliancí a lepšímu pochopení pro politiku státu.

Veřejnost bývá často skeptická vůči vládě a spoléhá se především na nevládní aktéry, protože stojí mimo kontrolu vlády. Důležité zdroje informací pro veřejnost představují nevládní organizace a média, která by měla podávat objektivní zpravodajství, a také nevládní organizace. Proto je důležité pro veřejnou diplomacii s nimi spolupracovat a mít společný zájem.³⁴ Vláda tím získá další komunikační avšak autonomní kanál. Je

---

³¹ JOHNSON, Joe: *How Does Public Diplomacy Measure Up?* Foreign Service Journal, září 2006, s. 45, <http://www.afsa.org/fsj/1006/files/assets/downloads/publication.pdf> (1. 11. 2011).

³² LEONARD, Mark – STEAD, Catherine – CONRAD, Smewing: *Public Diplomacy*. Foreign Policy Centre, 2002, s. 8-11, <http://fpc.org.uk/fsblob/35.pdf> (1. 11. 2011).

³³ Tamtéž, s. 12-20.

³⁴ NYE, Joseph S.: *The New Public Diplomacy*. Project Syndicate, 10. února 2010, <http://www.project-syndicate.org/commentary/nye79/English> (23. 10 2011).

však nutné, aby vztah mezi vládou a nevládními aktéry zůstal nezávislý. V případě, že by nevládní aktér byl nějakým způsobem vládou kontrolován, vedlo by to ke ztrátě důvěryhodnosti, což by mělo negativní důsledky především pro soft power vlády.

Pokud vláda nezastírá, že financuje určité organizace, občané k nim budou přistupovat jako k vládním informačním kanálům. Pokud i přesto jsou tyto organizace schopné objektivně posuzovat vládní politiku, zvýší se jejich i vládní soft power. V opačném případě, kdy organizace zastírávé napojení na vládu, a vládní politiku podporuje i ve sporných bodech, dojde ke ztrátě důvěryhodnosti obou institucí.

1.1.2 Vztah mezi soft power a hard power

Protikladem soft power je *hard power*, která závisí na ekonomické a vojenské síle. V rámci užívání hard power dochází k nátlaku, přesvědčování či pohrůzkám. Ekonomicky a vojensky silné státy mají možnost využít výhrušky vojenského charakteru nebo nabídnout ekonomické výhody těm, kteří je podporují.³⁵ Na rozdíl od soft power je hard power přímější k použití, a proto jí mnoho států dává přednost. Její účinek se většinou projeví okamžitě na rozdíl od soft power, která představuje spíše dlouhodobou investici. Z toho vyplývá, že pokud se vláda zaměří na vytváření soft power, přinese jí to možnost nevyužívat tolik nátlak, čímž jejich kroky získají větší legitimitu.

Nye společně s Carrem argumentuje, že tyto složky moci na sebe navzájem působí. Určitým způsobem může i hard power vytvářet soft power. Ekonomicky či vojensky velmi silný stát může vytvořit zdání neohroženosti a tím být atraktivní pro ostatní aktéry. Ostatní aktéři pak reagují buď vytvářením aliancí a vyvážením jeho vojenské či ekonomické síly nebo aliancí s ním. K tomu je může vést nejen strach, ale i atraktivita daného státu. Ta vzniká i v případě, že silný stát nerozhoduje arogantně, ale bere v potaz názory svých spojenců. V opačném případě o svou soft power přijde. To je vidět na příkladu války v Iráku v roce 2003, kvůli které USA ztratily velký díl své soft power, což ovlivnilo i americkou hard power.

---

³⁵ BALDWIN, D.: c. d., s. 183-185.

Nejenže většina států byla ostražitější ve vycházení vstříc USA, došlo i na ekonomické důsledky. Vzhledem k tomu, že válka nebyla vedena pod mandátem Organizace spojených národů (OSN), ta neuvolnila žádné finanční náhrady pro účastníky se státy jako v roce 1991.³⁶ I přes tyto důsledky zůstala pozice USA silná. Americká soft power má pevné základy, a proto lze oddělit vládní politiku od kulturních oblastí.

Armádu a zpravodajskou službu, jakožto instituce spojované především s hard power, lze také využít při vytváření soft power. Sdílení informací mezi zpravodajskými službami zvyšuje mezinárodní bezpečnost, která je společným cílem většiny států. Armáda bojuje nejen s nepřítelem, ale organizuje také výcvikové programy, vzdělávací výměnné pobyty, čímž vznikají osobní vztahy mezi armádními představiteli různých států.³⁷ Mezi příslušníky armády lze najít i výborné sportovce, kteří svými úspěchy zvyšují atraktivitu a soft power nejen armády ale i svého státu.

1.1.3 Nedostatky konceptu soft power

Jako každá teorie má i Nyeův koncept soft power své nedostatky. I když udává další příklady států a aktérů, kteří soft power využívají, spojuje ji především s USA. Jeho pohled na stát je tedy idealistický a nepředpokládá, že by stát jednal na rozdíl od jiných aktérů nemorálně. Vychází to nejen z jeho liberálního postoje v rámci mezinárodních vztahů, ale i z jeho zaměření na USA. I když mluví o státní soft power obecně, je znát, že uvažuje z americké perspektivy. Nye sice připouští, že soft power budují i teroristické či jiné nelegální organizace, které se tak snaží získat podporu pro svůj boj. Pro omezení jejich šancí na úspěch, je nutné posilovat soft power státu ve světě, protože ta je podle jeho názoru morálně správná. Zde je opět patrné jeho zaměření na USA, protože všechny státy nevyznávají a nebrání univerzální hodnoty. Jako příklad lze uvést Čínu nebo Rusko, jako státy kritizované pro nedodržování lidských práv.

Janice Mattern kritizuje u konceptu soft power to, že se Nye ve svém studiu nezabývá vznikem a vývojem univerzálních hodnot. Ptá se, proč

---

³⁶ NYE, Joseph S.: *Soft Power and American Foreign Policy*. The Academy of Political Science, 119, 2004, č. 2, s. 255, <http://www.jstor.org/stable/20202345> (1. 11. 2011).

³⁷ NYE, J. S.: *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, s. 115-117.

jsou zrovna tyto hodnoty považovány za univerzální a lepší než jiné.³⁸ Nye se zajímá především o to, aby USA byly schopné svou soft power využít ve svůj prospěch v mezinárodních vztazích. Z toho však vyplývá, že i soft power obsahuje prvky nátlaku, který by ideálně obsahovat vůbec neměla. Vyhýbá se také podrobnějšímu výzkumu zneužití soft power; přesněji případy, kdy soft power vytvářejí teroristické skupiny a na rozdíl od státní soft power je morálně špatná. Důsledky takové soft power žádné z jeho děl neřeší.³⁹

Každou moc lze zneužít. Platí to i pro soft power. Ta je v Nyeově konceptu morálně správná a slouží dobrým cílům. Do reálného světa však nelze teorii plně přenést a vlastnosti reálné soft power se od té teoretické liší. Všechny státy mohou mít soft power, ale všechny státy nejsou demokratické a nevyznávají univerzální kulturní hodnoty. Nicméně podstatou soft power zůstává vytváření atraktivity státu a vytváření přátelštějšího prostředí v rámci mezinárodních vztahů tak, aby stát získal podporu pro svou politiku bez potřeby nátlaku.

Tato práce se zabývá soft power Ruska, která v posledních letech získala větší prostor ve vládní politice. Jedná se o ten případ, kdy soft power nestojí na tak rozšířených hodnotách jako v případě USA a kdy stát sice deklaruje jejich podporu, ve svém jednání však tyto univerzální hodnoty porušuje. Rusko se snaží především pomocí soft power posílit svůj vliv v rámci svého regionu. Navíc se Rusko pomocí soft power snaží reagovat na kritiku USA a západní Evropy, že je nedemokratické a nedodrhuje lidská práva. Tato práce tedy aplikuje koncept soft power na nedemokratický stát, což Nye ve svých dílech dostatečně neřeší, a ukazuje důsledky takového případu.

---

³⁸ MATTERN, Janice Bially: *Why 'Soft Power' Isn't So Soft*. Millenium, 33, 2005, č. 3, s. 588-589, <http://mil.sagepub.com/content/33/3/583> (1. 10. 2011).

³⁹ BILGIN, Pinar – ELIS, Berivan: *Hard Power, Soft Power: Toward a More Realistic Power Analysis*. Insight Turkey, 10, 2008, č. 2, s. 11-14, <http://www.bilkent.edu.tr/~pbilgin/Bilgin-Elis-IT-2008.pdf> (10. 10. 2011).

1.2. Klasifikace diaspory

Vzhledem k tomu, že se práce zabývá působením Ruska na ruskou diasporu v Pobaltí, je nutné vymezit také pojem diaspora a jeho vznik. Existuje několik různých definic a teorií této problematiky, která je zkoumána v rámci různých humanitních a společenskovedních odvětví. Pro potřeby této práce je použita definice Williama Safrana, který popisuje diasporu jako „*zvláštní skupinu imigrantů, kteří svou mateřskou zemi uchovávají v paměti, kulturním spojení a obecné orientaci na ni.*“⁴⁰ Safran dále uvádí, že se od běžných imigrantů odlišují tím, že vytváří instituce zachovávající jejich rodnou kulturu a náboženství, na kterých je založena jejich vlastní komunita. Navíc cítí, že v nové zemi nejsou přijati jako rovnocenní obyvatelé, a i proto si udržují mýtus návratu do své mateřské země.⁴¹ Diaspora se tak sdružuje v uzavřené komunitě a nemá zájem o asimilaci v hostitelské zemi. Sice by se chtěla integrovat do společnosti, zároveň však chce zachovat své kulturní odlišnosti.

Diaspora je slovo řeckého původu, které bylo poprvé použito v řeckém překladu Starého zákona a označovalo Židy žijící mimo svoji domovinu. Nabylo tím náboženského významu, který přetrval až do 16. století, kdy se začalo používat i pro africké otroky. Vznik diaspory byl chápán jako nedobrovolný pod vlivem vnějších okolností než z vlastního rozhodnutí. Postupně se význam slova rozšiřoval. V současnosti se používá téměř pro všechny komunity nežijící ve své mateřské zemi po celém světě a je spojován se studiem transnacionalismu, migrace, vztah státu s občanem či globalizace.⁴² Vzhledem k rozmanitosti významů tohoto termínu je nutné na počátku každého výzkumu určit, která definice diaspory je pro výzkum platná. Společně s vývojem termínu je spojen i vývoj zkoumání diaspory.

Robin Cohen rozděluje studium diaspory do čtyř fází. V první fázi se diasporou označovala především židovská komunita. Na základě své

---

⁴⁰ SAFRAN, William: *Deconstructing and Comparing Diasporas*. In: KOKOT, Waltraud – TÖLÖLYAN, Khachig – ALFONSO, Carolin: *Diaspora, Identity and Religion: New Directions in Theory and Research*. New York 2003, s. 10.

⁴¹ Tamtéž, s. 10.

⁴² BRAZIEL, Jana Evans – MANNUR, Anita: *Theorizing Diaspora: A Reader*. Oxford 2003, s. 1-12.

historické zkušenosti jako oběti se diaspora rozšířila i na ostatní komunity, které měly podobné trauma nuceného vysídlení, jako byli Arméni, Afričané, Řekové nebo Irové. Během 80. let se její význam opět rozšířil a vymezil tak druhou fázi výzkumu. Diaspora označovala všechny „ostatní skupiny“ obyvatel státu – uprchlíky, vystěhovalce, emigranty, etnické či rasové minority. To vedlo k větší heterogenitě v rámci výzkumu diaspor a k rozmanitější klasifikaci různých typů. Od poloviny 90. let se studium dostalo do třetí fáze, které vycházelo ze sociální konstruktivistické kritiky dosavadního výzkumu i diaspor samotné.⁴³

Ve čtvrté fázi došlo ke konsolidaci termínu diaspora především v reakci na předchozí kritiku. Pro výzkum zůstávají zásadní tři kritéria – rozptýlení, orientace na mateřskou zemi a udržování hranic komunity vůči okolí.⁴⁴ Současně se soustředí především na vztahy mezi diasporou a mateřskou zemí, na způsoby mobilizace diaspor a na propojení mezi studiem diaspor a post-kolonialismu. Cohen rozděluje diasporu na pět ideálních typů – uprchlickou, pracovní, imperiální, obchodní a deterritorializovanou – zahrnující další podtypy.⁴⁵ Uprchlická odkazuje na původní chápání diaspor jako nuceného odchodu z mateřské země, patří sem Židé, Afričané nebo Arméni na počátku 20. století.⁴⁶ Vznik dalších uprchlických diaspor záleží na tom, zda se nové uprchlické skupiny vrátí do své mateřské země, asimilují nebo se mobilizují jako diaspora. Pracovní diasporu, nazývanou také proletářskou, představovalo především smluvní dělnictvo z Indie.⁴⁷ Imperiální či koloniální diasporu tvořily koloniální mocnosti na území svých kolonií.⁴⁸ Zahraněční obchodníci žijící odděleně v hostitelské zemi vytvářeli obchodní diasporu, jejímž příkladem jsou benátské obchodníky v Alexandrii.⁴⁹ Mezi deterritorializovanou diasporu

---

⁴³ COHEN, Robin: *Global Diasporas: An Introduction*. New York 2008, s. 1-11.

⁴⁴ Tamtéž, s. 12.

⁴⁵ Tamtéž, s. 18-19.

⁴⁶ Viz LEVI, André - WEINGROD, Alex: *Homelands and Diasporas: Holy Lands and Other Places*. Stanford, Stanford University Press 2005. Nebo GOMEZ, Michael A: *Reversing Sail: A History of the African Diaspora*. Cambridge, Cambridge University Press 2006.

⁴⁷ Viz CARTER, Marina - TORABULLY, Khal: *Coolitude: An Anthology of the Indian Labour Diaspora*. London, Anthem Press 2002.

⁴⁸ Viz BRIDGE, Carl - FEDOROWICH, Kent: *The British World: Diaspora, Culture and Identity*. London, Frank Cass Publishers 2003.

⁴⁹ Viz CURTIN, Philip D.: *Cross-Cultural Trade in World History*. Cambridge, Cambridge University Press 1984.

náleží v současné době především Romové, ale i různé náboženské skupiny.⁵⁰

Vědci také klasifikují diasporu podle využití v různých akademických odvětvích, čímž vznikly čtyři formy. Sociální forma diaspory slouží pro potřeby sociologického výzkumu a zabývá se vytvářením transnacionálních sociálních sítí, kolektivní identity a ekonomických strategií. V rámci kulturních studií se o diaspoře uvažuje jako o vědomí. Na ni navazuje diaspora jako styl kulturní produkce, která je využívána především v antropologii. Zabývá se tím, jak regionální, kulturní a sociální významy překračují hranice svých států do nových zemí.⁵¹

Pro potřeby politologie a studia mezinárodních vztahů se na diasporu nahlíží jako na politickou orientaci a na její vazby k hostitelské a k mateřské zemi.⁵² V této práci je použita právě tato forma diaspory. Předmětem politologického výzkumu je politika mateřské země vůči diaspoře a působení diaspory na politiku hostitelské země. S tím souvisí i zachovávání vazeb na mateřskou zemi a popř. i s dalšími skupinami diaspor v jiných zemích. Dále je zkoumáno, jaké jsou vzájemné vztahy mezi mateřskou a hostitelskou zemí a jejich vývoj.

Rozpad Sovětského svazu rozšířil prostor pro výzkum diaspory, který má svá specifika. Hlavní zájem se zaměřil na vztahy mezi mateřskými zeměmi a diasporou, která je reprezentována politickými a kulturními elitami. V nově vzniklých státech se objevilo napětí kvůli přítomnosti menšin, které se formovaly jako diaspora. To se projevilo při formulaci zákonů o občanství, jazykové politiky nebo volebního práva v hostitelských zemích i vytváření politiky v mateřských zemích zaměřenou na krajany mimo své území a při vytváření ekonomických a politických vazeb s nimi. Mateřská země může posilovat své vazby s diasporou pomocí dvojího občanství, repatriačních programů, zakládání kulturních center a konzulátů a navazování ekonomických vztahů s firmami založenými

---

⁵⁰ Viz BEN-RAFAEL, Eliezer - LIWERANT, Judit Bokser: *Transnationalism: Diasporas and the Advent of a New (Dis)Order*. Leiden, Brill 2009.

⁵¹ COHEN, Robin: *Diaspora*. In: SMELSER, Neil J. – BALTES, Paul B.: *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. Oxford 2001, s. 3644.

⁵² LYONS, Terrence – MANDAVILLE, Peter: *Global Migration and Transnational Politics*. Center for Global Studies, březen 2008, http://cgs.gmu.edu/publications/gmtpwp/gmtp_wp_1.pdf (1. 11. 2011).

příslušníky diaspory.⁵³ Výzkum se tedy zaměřuje na zahraniční politiku mateřské země, domácí politiku hostitelské země, činnost organizací a vládních institucí. Je zkoumáno také to, zda přítomnost diaspory vytváří napětí v hostitelské zemi a jestli zvyšuje napětí mezi hostitelskou a mateřskou zemí.

V této kapitole byly vysvětleny dva teoretické koncepty, které tvoří základ následujících kapitol. První podkapitola přiblížila koncept soft power, zdroje soft power a výhody jejího využití v mezinárodních vztazích. Dále bylo poukázáno na nedostatky soft power, její nevýhody a jaké jednání oslabuje její účinky. Předneseny byly také argumenty kritiků této teorie a odpověď na kritiku.

Druhá podkapitola se zabývala problematikou diaspory. Vzhledem k širokému výzkumu v rámci několika vědeckých oborů bylo nutné vymezit definici pro potřeby této práce. Byl zde také vysvětlen vývoj termínu i výzkumů diaspory. Od výhradního použití termínu pro židovskou komunitu se význam slova rozšířil na téměř všechny komunity žijící v jiné zemi. V současné době se výzkum konsolidoval, i když na jednotné definici se vědecká společnost neshodla. V následujících kapitolách budou oba teoretické koncepty uplatněné na konkrétní případy soft power Ruska a ruské diaspory v Pobaltí.

---

⁵³ KING, Charles – MELVIN, Neil J.: *Diaspora Politics: Ethnic Linkages, Foreign Policy, and Security in Eurasia*. *International Security*, 24, 1999-2000, č. 3, s. 108-138, <http://www.jstor.org/stable/2539307> (1. 11. 2011).

2. SOFT POWER RUSKA

Koncem bipolarity a rozpadem Sovětského svazu se důležitost Ruska ve světě snížila. Země bývalého východního bloku se na něj přestaly orientovat a naopak se snažily co nejrychleji z jeho vlivu vymanit. Posilováním své soft power se Rusko snaží svůj vliv ve světě zvýšit, zlepšit svou pověst a získat podporu pro své kroky především v zemích tzv. blízkého zahraničí, aby tak posílilo svou regionální pozici. Užívání soft power má Rusku pomoci zmírnit dopady jeho imperiální politiky v minulosti a sporných ruských kroků v současnosti, které ovlivňují vnímání Ruska ve světě.

Při úspěšném využití soft power by Rusko získalo podporu pro své kroky bez nutnosti užití nátlaku a zastrašování, čímž by jeho politika získala větší legitimitu. Zdroji soft power Ruska jsou ruská kultura, ruské politické hodnoty a zahraniční politika, která je zároveň nástrojem soft power a může ji využívat ve svůj prospěch. Ruská kulturní identita zahrnuje ruský jazyk, pravoslavnou církev a vítězství Ruska ve druhé světové válce. Ruské politické hodnoty představuje především koncept suverénní demokracie, kterým chce Rusko nabídnout alternativu k modelu demokracie západní Evropy a USA. Kromě zahraniční politiky náleží k dalším nástrojům soft power Ruska pravoslavná církev, média a kulturní a krajanské organizace v zahraničí.

Tato kapitola bude analyzovat zdroje ruské soft power, a odpoví tak na stanovenou výzkumnou otázku jaké zdroje a nástroje může Rusko využít a jak jsou tyto nástroje účinné. Současně se zaměří i na limity Ruska v tomto ohledu, čímž zodpoví druhou výzkumnou otázku pro tuto kapitulu a to co oslabuje účinky ruské soft power. Kapitola vychází z Nyeova konceptu soft power, který je však příliš zaměřen na USA, a proto je potřeba ho aplikovat na případ Ruska. Vzhledem k odlišným pozicím obou států na světové scéně bude poukázáno na rozdíly mezi soft power USA, jak ji popsal Nye, a Ruska. Hlavní argument zní, že soft power Ruska nevyhází z tak rozšířených hodnot jako soft power USA, a proto je její vliv omezen v počtu aktérů, na které může působit. Rusko chce představovat

alternativu vůči americké soft power a tím získat podporu od aktérů, které kritizují USA.

2.1 Zdroje soft power Ruska

Nye rozděluje obecně zdroje soft power na kulturní hodnoty, politické hodnoty a zahraniční politiku. Toto rozdělení lze použít i v případě Ruska. Kultura je definována jako soubor hodnot a praktik, které jsou společné pro určitou společnost. Ke kulturním hodnotám Ruska patří ruská kultura představována především filmy, literaturou nebo hudbou a je neodmyslitelně spojena s ruským jazykem. Další kulturní hodnotu představuje pravoslaví, které je s Ruskem spojeno stejně jako západní křesťanství se západní Evropou a USA. Kulturní hodnotou je také historie a především ruská interpretace druhé světové války tvořící součást národní identity Ruska. Politické hodnoty jsou do určité míry propojené se zahraniční politikou, protože záleží jak na vlastních politických hodnotách, tak na jejich dodržování v zahraniční politice.

2.1.1 Ruské kulturní hodnoty jako zdroj soft power

Kultura přispívá ke zvyšování atraktivity státu. Je spojena nejen se souborem hodnot, které představuje, ale především s jazykem, pomocí něhož se šíří. Ruský jazyk je osmým nejpoužívanějším jazykem na světě.⁵⁴ I když v postkomunistických státech většinou připomíná nucenou výuku a sovětskou nadvládu, jejich obyvatelé dokážou přijímat informace v ruštině. Zároveň se i v těchto státech zvyšuje zájem o výuku ruského jazyka kvůli obchodním vztahům s Ruskem.

Rusko může stavět na své bohaté kulturní minulosti, i když současná ruská kultura není schopna přitáhnout světovou pozornost jako např. literatura spisovatelů Dostojevského nebo Bulgakova. Současné ruské filmy, literatura či hudba nejsou celosvětově rozšířené. V bývalých státech Sovětského svazu ruská televize však vysílá a její pořady jsou zde

---

⁵⁴ LEWIS, Paul M.: *Statistical Summaries*. Ethnologue: Languages of the World, 2009, http://www.ethnologue.com/ethno_docs/distribution.asp?by=size (25. 10. 2011).

populární.⁵⁵ Proto se kulturní vliv Ruska zaměřuje především na blízké zahraničí a Pobaltí, které je pro tuto práci relevantní. Ruskou kulturní hodnotou je i pravoslaví, které k Rusku neodmyslitelně patří už od 10. století a tvoří součást jeho národní identity. Pravoslaví vyznává 71 % obyvatelstva Ruska, ovšem pouze 8 % z nich chodí pravidelně do kostela.⁵⁶ Fakt, že se velká většina obyvatel hlásí k pravoslaví, znamená, že se hlásí k jeho hodnotám.

Důležitá a zároveň kontroverzní hodnota pro Rusko znamená vítězství ve druhé světové válce. Rusko mluví o Velké vlastenecké válce, která začala napadením Sovětského svazu Německem v roce 1941. Události předtím (např. Katyň, pakt Ribbentrop-Molotov, hladomor na Ukrajině ve 30. letech, Stalinovy čistky a přesuny obyvatel) jsou v Rusku zatlačeny do pozadí. Rusko zdůrazňuje především fakt, že Sovětský svaz patřil k vítězným stranám druhé světové války. Naopak jakákoliv zmínka o „černých stránkách“ ruské historie vyvolává odmítavou reakci Ruska jako snahy o falzifikaci historie a popírání sovětských obětí v boji proti nacismu.⁵⁷ Nejlépe ruský postoj vystihl tehdejší prezident Putin na jedné konferenci, kde sice nepopírá „černé stránky“ v ruské historii, ale dodává, že *„jiné země také mají své temné stránky. V žádném případě jsme nepoužili jaderné zbraně proti civilistům a nikdy jsme neshodili chemikálie na tisíce kilometrů země a nikdy jsme neshodili více bomb než za celou druhou světovou válku na malou zemi, jako se to stalo v případě Vietnamu.“*⁵⁸ Tato kritika namířená vůči USA odpovídá snaze snížit vliv americké soft power poukazováním na jejich historické prohřešky.

S ruským výkladem historie nesouhlasí především pobaltské republiky a Ukrajina. Ukrajině se jedná především o uznání hladomoru ve

---

⁵⁵ KUDORS, Andis: *Russian Public Relations Activities and Soft Power*. Russian Analytical Digest, 16. června 2010, č. 81, s. 3-4,

<http://www.res.ethz.ch/kb/search/details.cfm?lng=en&id=117631> (24. 10. 2011).

⁵⁶ BREMER, Thomas: *The Russian Orthodox Church*. Russian Analytical Digest, 7. října 2008, č. 47, s. 7, 9, <http://www.res.ethz.ch/kb/search/details.cfm?id=92445&lng=en> (9. 10. 2011).

⁵⁷ MEDVEDĚV, Dmitrij: *О Великой Отечественной войне, исторической истине и о нашей памяти*. Президент России, 7. května 2009, <http://blog.kremlin.ru/post/11> (9. 10. 2011).

⁵⁸ *Excerpts from Transcript of Meeting with Participants in the National Russian Conference of Humanities and Social Sciences Teachers*. 21. června 2007, http://archive.kremlin.ru/eng/text/speeches/2007/06/21/2137_type82917type84779_135471.shtml (12. 10. 2011).

30. let jako o akt genocidy ze strany Sovětského svazu. Pobaltské republiky zase nesouhlasí s okupací svého území, které bylo jednostranně připojeno na základě paktu Ribbentrop-Molotov, a s neuznáním jejich meziválečné samostatnosti.⁵⁹ I kvůli těmto snahám o falzifikaci historie, jak to vnímá Rusko, nechal prezident Medveděv v roce 2009 založit speciální komisi, která má tyto kritiky vyvrátit.⁶⁰ Snaha současného ruského vedení idealizovat minulost a sovětskou dobu vyvolává ve vzájemných vztazích napětí a nepřispívá k jejich zlepšení.

2.1.2 Ruské politické hodnoty jako zdroj soft power

Snaha nabídnout alternativu vůči západnímu modelu se projevuje i v politických hodnotách. Takovou alternativou se stala suverénní demokracie,⁶¹ která má představovat současný režim v Rusku a má být odpovědí na kritiku Západu. Po svém nástupu začal Putin přizpůsobovat státní aparát, aby lépe vyhovoval jeho stylu vlády. Poukazoval na to, že Rusko prošlo jiným vývojem než státy západní Evropy, a proto nemůže fungovat na stejném demokratickém principu. Ruský postoj vystihuje výrok bývalého ministra obrany Sergeje Ivanova, že „*pokud existuje západní demokracie, musí existovat také demokracie východní i jižní.*“⁶²

Zakladatelem konceptu suverénní demokracie je Vladislav Surkov⁶³ a poprvé tento termín použil v roce 2006. Podle Surkova je založena na vlastních demokratických hodnotách, které vycházejí z historického vývoje Ruska, a proto mohou být odlišné od hodnot západní Evropy ale ne od

---

⁵⁹ SMITH, Mark A.: *The Politicisation of History in the Russian Federation*. Advanced Research and Assessment Group, květen 2008, s. 4-5, <http://www.res.ethz.ch/kb/search/details.cfm?id=94474&lng=en> (10. 8. 2011).

⁶⁰ GUNEEV, Sergey: *Russia Sets Up Commission to Prevent Falsification of History*.“ Ria Novosti, 19. května 2009, <http://en.rian.ru/russia/20090519/155041940.html> (9. 9. 2011).

⁶¹ SURKOV, Vladislav: *Суверенитет - это политический синоним конкурентоспособности*. Кремль.org, 28. února 2006, <http://www.kreml.org/media/111622794> (20. 10. 2011).

⁶² *Министр обороны России сообщил иностранным журналистам, что существует особая "восточная демократия."* NEWSru, 12. července 2004, <http://www.newsru.com/arch/russia/12jul2004/democracy.html> (2. 10. 2011).

⁶³ V. Surkov je vystudovaný ekonom. Od roku 1999 vede prezidentovu administrativu a je Putinovým důležitým poradcem v ideologické oblasti. *Surkov, Vladislav Yuryevich*. Russia Profile, 26. srpna 2010, http://www.russiaprofile.org/bg_people/resources_whoiswho_alphabet_s_surkov.html (9. 10. 2011).

hodnot východní Evropy, která se historicky vyvíjela společně s Ruskem. Suverénní demokracie má být tedy modelem pro východní část Evropy, která prošla podobným vývojem. V ekonomické sféře je důležité, aby stát měl kontrolu ve významných hospodářských odvětvích. Politicky musí být silný, sociálně orientovaný a zajistit blaho lidí. To vše proto, aby mohl úspěšně působit ve světovém měřítku. Musí se bránit neefektivní ekonomice, vojenským konfliktům, mezinárodnímu terorismu a revolucím řízených jinými státy, jako byla podle Surkova oranžová či růžová revoluce.⁶⁴

Hlavním účelem suverénní demokracie je podle Surkova zajistit, aby Rusko nebylo ekonomicky a politicky slabé a aby ostatní státy nemohly zasahovat do jejich vnitřních záležitostí.⁶⁵ Rusko tím dává najevo, že je demokratický stát postavený na vlastních hodnotách a že se bude tvrdě bránit proti snahám dokázat opak. Na tom se nakonec shodly všechny důležité politické strany v Rusku, i když většina ji stále považuje za nástroj současného vedení, jak se udržet u moci.⁶⁶ Ruská politická opozice nemá v současné době velké šance na změnu režimu, ve kterém hraje pouze marginální roli. Její úlohou je vytvářet zdání demokratického prostředí se soutěží politických stran.

Putin začal původní režim měnit pomocí konsolidace státní moci. Během tohoto procesu se zbavil bývalých elit, znárodnil energetický sektor, omezil svobodu tisku a možnosti svých politických oponentů. Dále vytvořil politické strany, které řídí Kreml a které podporují politiku vlády. S tím souvisí i omezení moci parlamentu a regionální reforma, která výrazně snížila nezávislost ruských regionů.⁶⁷ Ke zdání demokratického režimu přispěl i fakt, že Putin nezměnil ústavu, aby mohl zůstat v prezidentském úřadě. Prezidentem se nestal nikdo z opozice, nýbrž vybraný nástupce,

---

⁶⁴ SURKOV, V.: c. d..

⁶⁵ MANKOFF, Jeffrey: *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*. Lanham 2009, s. 77.

⁶⁶ ILICHEV, George: *Народ должен знать куда мы идем и зачем*. Izvestia, 31. srpna 2006, <http://www.izvestia.ru/news/316793> (20. 10. 2011).

⁶⁷ SAKWA, Richard: *Russian Politics and Society*. London 2008, s. 145, 271-283, 299. Viz GADDY, Clifford G. – KUCHINS, Andrew C.: *Putin's Plan*. The Washington Quarterly, 31, 2008, č. 2, s. 117-129, http://muse.jhu.edu/login?uri=/journals/washington_quarterly/v031/31.2gaddy.pdf (1. 11. 2011).

který pak jmenoval Putina premiérem a zvýšil jeho pravomoci. Vedení Ruska se tak ve své podstatě nezměnilo.

Pro odborníky představuje suverénní demokracie pouze jiný název pro řízenou demokracii. V řízené demokracii je vytvořeno pouze zdání demokratických procesů, které ve skutečnosti nemají žádnou váhu. „*Demokracie existuje tam, kde úřady organizují volby. Řízená demokracie existuje tam, kde úřady organizují volby i výsledek.*“⁶⁸ Mezi další znaky řízené demokracie patří silné prezidentství a slabé instituce, státní kontrola médií, viditelná krátkodobá úspěšnost ale dlouhodobá nevykonnost. Systém závisí na osobě prezidenta.⁶⁹ V Rusku se však podařilo zachovat systém i při jeho výměně. Putin byl schopný najít vhodného nástupce, který těžil z Putinovy popularity a dokázal systém udržet. V současné době se připravuje další předání moci zpět Putinovi a neočekává se, že by nebylo úspěšné.

Současný ruský režim je založen na konceptu suverénní demokracie, která má vycházet z historického vývoje Ruska a je založen na odlišných hodnotách. Představuje tak odpověď na kritiku ze strany USA a západní Evropy, že Rusko není demokratické. Podle tohoto konceptu demokratické je a jakékoliv zpochybnění představuje vměšování se do vnitřních záležitostí státu. Tímto konceptem nabízí alternativu vůči západnímu modelu demokracie a dá se tedy považovat za jeden ze zdrojů soft power Ruska

2.1.3 Zahraniční politika Ruska jako zdroj a nástroj soft power

Posledním zdrojem soft power, který má na ostatní aktéry největší vliv, je zahraniční politika. Jestliže silný stát, který má prostředky k prosazení své zahraniční politiky, a přesto hledá podporu mezi ostatními aktéry, zvyšuje tím nejen svou atraktivnost ale i legitimitu svých kroků.

---

⁶⁸ BUCKLEY, Neil: *The Pull of Power: How Nothing is Left to Chance in Putin's 'Managed Democracy'*. Financial Times, 27. června 2006, <http://www.ncsj.org/AuxPages/Wkly060630.pdf> (1. 11. 2011).

⁶⁹ PETROV, Nikolay – McFAUL, Michael: *The Essence of Putin's Managed Democracy*. Carnegie Endowment for International Peace, 18. října 2005, <http://carnegieendowment.org/2005/10/18/essence-of-putin-s-managed-democracy/2a3> (1. 11. 2011).

Rusko se prezentuje jako velmoc a mělo by tak hledat podporu pro svou zahraniční politiku, aby tak zvýšilo svou atraktivitu.

Ruský postoj je takový, že Rusko patří mezi velmoci. Proto má právo vést vlastní nezávislou zahraniční politiku tak, aby ochránilo své zájmy ve světě. Dále tímto způsobem chce vyrovnávat vliv Západu a USA. Tento geopolitický trend se posílil především během vlády Putina a udržel se i za Medveděvy vlády.⁷⁰ Kontinuita zůstala zachována také z toho důvodu, že Putin má stále velký vliv na vytváření zahraniční politiky a obměna politického vedení Ruska tak nepřinesla nový styl Ruska v rámci mezinárodních vztahů.

Rusko se zaměřuje spíše na bilaterální vztahy, protože multilaterální vztahy podle něj narušují státní suverenitu, protože vytváří závazky k sdíleným hodnotám. Zároveň podporuje multilaterální organizace, které jeho suverenitu neomezují a zároveň představují možnost jak ztížit jednání USA. I z toho důvodu podporuje multipolaritu ve světě, kde by Rusko přirozeně představovalo jeden z pólů.⁷¹ Vztah vůči USA a Západu má na ruskou zahraniční politiku velký vliv, protože se Rusko k nim snaží vytvořit alternativu.

Vztah se Západem určuje i vztahy Ruska s ostatními aktéry. Rusko vyhledává spojení s Čínou, Indií či Iránem. Obzvláště Čína představovala výhodného spojence proti Západu i obchodního partnera. Vzájemné dobré vztahy jsou narušovány kvůli oboustranné nedůvěře a soupeřícím ambicím v oblasti střední Asie.⁷² Rusko se snaží vybudovat pozici regionálního lídra pomocí Společenství nezávislých národů (SNS) a aktivního působení v blízkém zahraničí. Zde hraje roli nejen to, že Rusko chápe tuto oblast jako svou výhradní sféru vlivu, ale také existence důležitých přírodních zdrojů, které se v těchto státech nacházejí. Příležitost pro působení Ruska představuje nestabilita v těchto státech.

Už v roce 2000 vydal Putin svou Koncepti národní bezpečnosti, Koncepti zahraniční politiky a Vojenskou doktrínu. Tyto tři dokumenty sloužily jako podklad pro vedení zahraniční politiky Ruska. Projevuje se v nich nesouhlasný postoj s postupem Západu v bezpečnostních otázkách.

---

⁷⁰ MANKOFF, J.: c. d., s. 11-13.

⁷¹ Tamtéž, s. 13-16.

⁷² Tamtéž, s. 193-216.

Na několika místech zahraničněpolitické koncepce se objevují zmínky o krajanech žijících v zahraničí.⁷³ Zmiňuje se konkrétně o pobaltských republikách, kdy je pro vzájemné dobré vztahy „*klíčová otázka respektování práv ruský mluvících občanů.*“⁷⁴ V menší míře se krajany zabývají i Koncepce národní bezpečnosti, kdy je v zájmu národní bezpečnosti „*chránit práva a zájmy ruských občanů v zahraničí,*“⁷⁵ a Vojeuská doktrína.⁷⁶ Jedná se o ochranu jejich práv a zájmů, vytváření vzájemných vztahů mezi Ruskem a krajany především v oblasti SNS a pobaltských republik. Na jejich ochranu lze použít i vojenské prostředky.

Po nástupu Medveděva došlo k vydání nové Koncepce zahraniční politiky v červnu 2008 a Národní bezpečnostní strategie do roku 2020 v květnu 2009. Medveděv se v nich více zaměřuje na vytváření spolupráce s východními aktéry, kdy „*nejdůležitějším zaměřením ruské zahraniční politiky v Asii je vývoj přátelských vztahů s Čínou a Indií.*“⁷⁷ „*Zvláštní význam má pro Rusko posilování politického potenciálu Šanghajské organizace spolupráce, [...] a posilování vzájemné důvěry a partnerství v regionu střední Asie.*“⁷⁸ To je v souladu s vytvářením alternativy vůči politice USA. Také je konkrétnější ohledně krajanů v zahraničí, kdy je poprvé použit termín diaspora a jejich situaci probírá ve dvou odstavcích namísto pár zmínek. Nahlíží na „*mnohomiliónovou ruskou diasporu – Ruský svět – jako na partnera, včetně šíření a posilování oblasti ruského jazyka a kultury.*“⁷⁹ Dále podporuje posilování krajanských organizací, které chrání jejich práva a zachovávají kulturní identitu. Podporuje také možnost jejich návratu do Ruska. Tato koncepce se na rozdíl od té předchozí více zaměřuje na zdroje soft power v rámci nového

⁷³ V části I. Obecných ustanoveních, III.4. Lidských práv a mezinárodních vztahů a IV. Regionálních priorit. *Концепция внешней политики Российской Федерации*. Совет Безопасности Российской Федерации, 28. června 2000, <http://www.scrf.gov.ru/documents/25.html> (1. 11. 2011).

⁷⁴ *Концепция внешней политики Российской Федерации*. 2000. (tamtéž)

⁷⁵ *Концепция национальной безопасности Российской Федерации*. Совет Безопасности Российской Федерации, 10. ledna 2000, <http://www.scrf.gov.ru/documents/1.html> (1. 11. 2011).

⁷⁶ *Военная доктрина Российской Федерации*. Совет Безопасности Российской Федерации, 21. dubna 2000, <http://www.scrf.gov.ru/documents/33.html> (1. 11. 2011).

⁷⁷ *Концепция внешней политики Российской Федерации*. Президент России, 15. července 2008, <http://kremlin.ru/acts/785> (1. 11. 2011).

⁷⁸ *Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года*. Совет Безопасности Российской Федерации, 12. května 2010, <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html> (přístup získán 11. 9. 2011).

⁷⁹ *Концепция внешней политики Российской Федерации*. 2008.

humanitárního směru ruské zahraniční politiky, kterému je věnován zbytek této podkapitoly.

*„Humanitární směr zahraniční politiky, sociální a kulturní diplomacie jsou důležitým faktorem mezinárodního života v moderním globalizovaném světě. Speciální role v zahraniční politice Ruska patří kulturním a civilizačním zdrojům.“*⁸⁰ Humanitární směr tak představuje součást ruské zahraniční politiky, který má doplňovat tradiční prostředky k získávání podpory pro zahraničněpolitické kroky. V jeho rámci se Rusko zabývá ochranou lidských práv, ochranou zájmů krajanů žijících v zahraničí, konzulárními záležitostmi a spoluprací v rámci kultury, vzdělání a vědy. Nástroji humanitárního směru jsou média, veřejná diplomacie a kulturní, vědecké a vzdělávací instituce

Rusko se na tematiku lidských práv zaměřuje i z toho důvodu, že je samo kritizováno za jejich porušování, a to zhoršuje jeho pozici ve světě. Kromě deklarování jejich ochrany v zahraničněpolitických konceptech poukazuje Rusko na státy SNS a pobaltské republiky, kde se snaží najít případy porušování lidských práv. Na ty nahlíží především z historické perspektivy ve vztahu ke svým krajanům nebo ruskými mluvícím občanům a odmítá neofašistické tendence při oslavování bývalých členů SS v pobaltských republikách.⁸¹ Rusko také požaduje, aby se tyto záležitosti řešily regionálně, čímž by si zajistilo výsadní postavení a omezilo by angažovanost USA. Odůvodňuje to opět jiným historickým vývojem a tedy i jiným chápáním lidských práv, z čehož vyplývá i jiná metoda řešení.

Konzulární záležitosti spadají do oblasti veřejné diplomacie. Úspěšná propagace Ruska má mít vliv na zvýšení turismu, aktivnější kulturní vztahy a vzdělávací výměnné pobyty. Rusko se však i v této oblasti zajímá pouze o Rusy cestující či žijící v zahraničí.⁸² Specializuje se na

---

⁸⁰ V části Humanitární směr zahraniční politiky. *Обзор внешней политики Российской Федерации*. Министерство иностранных дел Российской Федерации, 27. března 2007, http://www.mid.ru/brp_4.nsf/o/3647DA97748A106BC32572AB002AC4DD#%D0%93%D0%A3%D0%9C%D0%90%D0%9D%D0%98%D0%A2%D0%90%D0%A0%D0%9D%D0%9E%D0%95%20%D0%9D%D0%90%D0%9F%D0%A0 (1. 11. 2011).

⁸¹ PELNĚNS, Gatis: *The "Humanitarian Dimension" of Russian Foreign Policy Toward Georgia, Moldova, Ukraine, and the Baltic States*. Rīga 2009, s. 22-23.

⁸² Tamtéž, s. 23-24.

řešení problémů těchto Rusů, především v případech porušování jejich práv, což v hostitelských zemích zvyšuje napětí.

Humanitární směr ruské zahraniční politiky se zaměřuje i na spolupráci v oblasti kultury, vzdělání a vědy. I ta má za úkol prosazovat ruské hospodářské a národní zájmy.⁸³ Proto je těsně propojena s vládními a státními institucemi, aby se dala dobře kontrolovat, k čemuž by při užívání soft power v takové míře docházet nemělo. Rusko zakládá různá kulturní a vědecká centra. I v této oblasti však dochází k napětí s hostitelskými zeměmi, protože v rámci vzdělávání je probírána historie. Ruská interpretace druhé světové války se velmi liší od pohledu okolních států. Především v pobaltských republikách vyvolává odpor. Založení komise proti snahám o falzifikaci historie k urovnání vzájemných vztahů ohledně této otázky nepřispělo.

Humanitární směr zahraniční politiky se původně zaměřoval na ruský mluvící obyvatelstvo v blízkém zahraničí, postupně se rozšířil do různých států po celém světě ve snaze konsolidovat všechny ruský mluvící komunity.⁸⁴ Orientaci bývalých sovětských republik v Evropě k západnímu modelu demokracie vnímá Rusko jako hrozbu a pomocí soft power se snaží zvýšit svou atraktivnost. Ruským problémem je netrpělivost, protože budování soft power je dlouhodobá záležitost, ale Rusko by rádo vidělo výsledky ihned.

2.2 Nástroje ruské soft power

Aby bylo využívání soft power úspěšné, jsou zapotřebí účinné nástroje, které osloví co nejširší publikum. Jen tak lze vytvářet přátelské prostředí v ostatních státech. Výhodou působení v pobaltských republikách je skutečnost, že většina obyvatelstva ruštině rozumí a není nutné vše překládat do příslušného jazyka. V této podkapitole budou analyzovány hlavní nástroje soft power Ruska: média, organizace založené na myšlence „ruského světa“ a ruská pravoslavná církev.

---

⁸³ PELNĚNS, G: c. d., s. 24-25.

⁸⁴ Tamtéž, s. 26-27.

2.2.1 Média jako nástroj soft power

V současné době představují média silný nástroj soft power, protože informace během chvíle rozšíří do celého světa. Média také seznamují s kulturou dané země v podobě filmu, hudby nebo naučných pořadů. Pro vlády mají média důležitou roli, protože jejich pomocí vysvětlují svou politiku občanům. Média navíc získávají zpětnou vazbu od občanů. Mají také velký vliv na tvorbu veřejného mínění. Aby byla důvěryhodná, je nutná jejich nezávislost na vládních institucích.

Vzhledem ke geografické blízkosti působí ruská média i v pobaltských republikách a na území SNS, kde jsou ruské televizní kanály populární mezi rusky mluvícími obyvateli. V některých zemích tito občané získávají informace pouze z ruských kanálů, což má vliv na jejich názory a jejich chápání politické reality v jejich zemi. Jak velký vliv mají média lze ukázat na příkladu Moldávie, kde podle průzkumu veřejného mínění patří mezi nejpopulárnější politiky Putin a Medveděv místo moldavských politiků.⁸⁵ V rámci šíření ruské kultury se ruská média v současné době zaměřují na posilování nostalgie po sovětských časech.

I v oblasti médií využívá ruský vládní aparát agresivní rétoriku a mluví o informační válce. Úkolem je vyvrátit protiruskou mediální kampaň Západu, která poškozují jeho pozici. Rusko řadí mezi hrozby své národní bezpečnosti snahy vyloučit ho ze světového informačního trhu a hovoří dokonce o „*úvoji několika konceptů informační války*.“⁸⁶ Pak se cítí oprávněné použít agresivní rétoriku, která vyjadřuje snahu bránit se nepravdivým informacím. Protože Rusku velmi záleží na zlepšení jeho pověsti ve světě, nechce, aby média vysílala kritické informace o jeho politice. Z tohoto důvodu jsou hlavní mediální společnosti, které působí i v zahraničí, kontrolovány vládou, ať už přímo nebo nepřímo.⁸⁷ Vláda tak rozhoduje o tom, které informace a především jaká interpretace se dostane k občanům. To je však v rozporu s Nyeovými předpoklady, kdy jsou nástrojem soft power nezávislá média a závislá média soft power naopak snižují.

---

⁸⁵ PELNĚNS, G.: c. d., s. 237.

⁸⁶ *Концепция национальной безопасности Российской Федерации.*

⁸⁷ KUDORS, A.: c. d., s. 3-4.

2.2.2 Organizace jako nástroj soft power

Dalším nástrojem soft power jsou různé organizace, které působí v zahraničí. Stejně jako u médií platí, že pokud jsou nezávislé a získají důvěryhodnost, mohou podporovat soft power státu ve světě. Jedna z nejdůležitějších organizací zaměřující se na ruskou diasporu a šířící ruskou kulturu, fond Ruský svět, vznikla v roce 2007. Samotný název vyjadřuje snahu spojit Rusy a rusky mluvící občany po celém světě.

Ideologie „ruského světa“ vznikla v průběhu 90. let, s nástupem Putina však získala nové možnosti pro své působení v rámci zahraniční politiky. Mezi její původní autory, kteří pak měli vliv i na politiku vůči krajanům, patří Petr Ščedrovickij, Valerij Tiškov, Vitalij Skrinnik, Tatjana Poloskova a Natalia Naročnickaja. Podle Ščedrovického je středem zájmu ruský jazyk jako nositel kultury, protože viděl korelaci mezi ním a procesem myšlení.⁸⁸ Z toho plyne, že ten kdo rusky mluví, rusky i myslí a především rusky jedná. Tiškov zase klade důraz na loajalitu k ruské kultuře, která spojuje její členy po celém světě.⁸⁹

Po rozpadu Sovětského svazu se Rusko snažilo najít novou identitu, která by sjednocovala občany žijící v Rusku i v zahraničí. Ideologie „ruského světa“ se hodila jako nástroj, kterým se dá čelit vlivu Západu a spojit krajany ve světě opět s Ruskem. Široká definice „ruského světa“ umožnila zaměřit ruský zájem na všechny občany, kteří se hlásí k ruské kultuře nebo mluví rusky a vytvořit z nich jednu skupinu. Stejně široký záběr pak získala i ruská zahraniční politika vůči svým krajanům. Především v období globalizace má „ruský svět“ posilovat jednotu Rusů a podporovat vzájemné ekonomické vztahy. Ruská diaspora by se mohla účastnit různých finančních projektů, které by zajistily přísun investic do Ruska. K tomu je zapotřebí vytvořit dobré komunikační sítě přes fond Ruský svět, aby byl schopný koordinovat své aktivity po celém světě. V současné době se jedná především o využití internetu.

---

⁸⁸ ŠČEDROVICKIJ, Petr: *Русский мир и транснациональное русское*. Русский Архипелаг, 2000, http://www.archipelag.ru/ru_mir/history/history99-00/shedrovicky-transnatio/ (1. 11. 2011).

⁸⁹ TIŠKOV, Valerij: *Новый и старый "Русский мир"*. Россия в красках, 29. května 2007, http://ricolor.org/rus/rus_mir/proekt_rusmir/1/ (1. 11. 2011).

Poté, co se Putin dostal k moci, začal ideologii „ruského světa“ převádět do politické praxe. V jejím rámci se obracel na ruskou diasporu v zahraničí a postavil na ní politiku vůči krajanům. V politickém podání mají krajané nejen šířit ruskou kulturu a jazyk, ale především bránit ruské zájmy v hostitelské zemi. Diaspora pak funguje jako prostředník mezi Ruskem a hostitelskou zemí a vytváří přátelštější prostředí v hostitelské zemi. Stává se však také nástrojem ruských zájmů a jako ospravedlnění politických rozhodnutí.⁹⁰

Právě potřeba politických elit využít plně myšlenku „ruského světa“ vedla k založení fondu v roce 2007 dekretem tehdejšího prezidenta Putina ve spolupráci s ministerstvem zahraničních věcí a ministerstvem školství.⁹¹ Vedením fondu Ruský svět byl pověřen ruský politolog Vjačeslav Nikonov,⁹² který má blízko ke Kremlu a k Putinovi. Předsedkyní dozorčí rady se stala rektorka Petrohradské univerzity Ludmila A. Verbickaja,⁹³ která udržuje blízké vztahy s rodinou Putina. Pomocí vedení a dalších členů v radě, které jmenuje prezident, si vládnoucí elity zajistily kontrolu nad organizací.⁹⁴

Fond Ruský svět má právo zakládat střediska v Rusku i v zahraničí. Pomocí tzv. Ruských center šíří a popularizuje ruštinu a ruskou kulturu. V současné době spravuje 73 center v 38 zemích světa.⁹⁵ V pobaltských republikách funguje dohromady 7 center, které se zaměřují na vzdělávání v ruštině a o ruské kultuře. V rámci svých aktivit spolupracuje s pravoslavnou církví, které se věnuje následující podkapitola.

---

⁹⁰ Typickým příkladem takového využití ruské diaspory je válka v Gruzii v roce 2008. PELNĚNS, G: c. d., s. 46-47.

⁹¹ *Указ Президента Российской Федерации О создании фонда "русский мир".* Президент России, 21. června 2007, <http://document.kremlin.ru/doc.asp?ID=40139&PSC=1&PT=1&Page=1> (1. 11. 2011).

⁹² *Nikonov, Vyacheslav Alexseevich.* Russia Profile, 21. září 2007, http://russiaprofile.org/bg_people/resources_whoiswho_alphabet_n_nikonov.html (2. 11. 2011).

⁹³ *Вербицкая Людмила Алексеевна.* Высшая школа менеджмента Санкт-Петербургского государственного университета, <http://www.gsom.spbu.ru/gsom/board/verbitskaya/> (1. 11. 2011).

⁹⁴ *Устав фонда.* Фонд Русский мир, 21. června 2007, <http://www.russkiymir.ru/russkiymir/ru/fund/statute> (1. 11. 2011).

⁹⁵ *Русские центры.* Фонд Русский мир, 2008, <http://www.russkiymir.ru/russkiymir/ru/rucenter/catalogue.jsp> (6. 11. 2011).

2.2.3 Pravoslavná církev jako nástroj soft power

Ruská pravoslavná církev je nositelem kulturních hodnot a součástí ruské národní identity. Je tedy i nástrojem soft power, i když kvůli svému napojení na vládní struktury Ruska, je především využívána jako provládní nástroj. Stejně jako vláda se současné vedení ruské pravoslavné církve staví proti modelu západní demokracie a jejímu liberálnímu postoji k morálním hodnotám. Aktivity pravoslavné církve v zahraničí šíří ruskou kulturu a tím pomáhají zvyšovat atraktivnost Ruska. Pravoslaví spojuje Rusko s ostatními státy, kde se obyvatelé k tomuto náboženství hlásí. Během sovětského režimu však došlo k úpadku vlivu církve. Po rozpadu Sovětského svazu se uvolnil prostor i pro pravoslavnou církev a rozvoj jejích aktivit.

Současný vztah mezi ruskou pravoslavnou církví a ruskými vládními strukturami přináší oběma výhody. Pro stát je důležité, že církev udržuje jednotu ve společnosti, která v ní má důvěru. Církevní představitelé se účastní různých státních akcí a svou podporou dodávají důvěryhodnost i vládě.⁹⁶ Církev však není schopna uplatnit velký vliv na politiku státu, funguje spíše jako jednotící prvek ruské společnosti.

Zásadním krokem bylo spojení oficiální ruské pravoslavné církve s Ruskou zahraniční pravoslavnou církví, která vznikla v roce 1921 jako instituce nezávislá na bolševickém režimu. V květnu 2007 došlo k sjednocení obou církví.⁹⁷ Moskevský patriarcha se prezentuje ne jako představitel ruské církve, ale jako nadnárodní představitel „ruského světa.“⁹⁸ Spojením obou církví se značně rozšířila působnost ruské církve v zahraničí, čímž se vynahradila ztráta po rozpadu Sovětského svazu, kdy Moskevský patriarchát přišel o vliv v bývalých sovětských republikách.

Od ledna 2009 je hlavou ruské pravoslavné církve patriarcha Kirill.⁹⁹ Patriarcha Kirill měl na starosti zahraniční politiku církve od 70. let, což mu umožnilo navázat kontakty s politiky a státními představiteli.

---

⁹⁶ BREMER, T.: c. d., s. 3-4.

⁹⁷ SAKWA, R.: c. d., s. 352-353.

⁹⁸ ZEVELEV, Igor: *Russia's Future: Nation or Civilization?* Russia in Global Affairs, 7, 2009, č. 4, s.86, http://eng.globalaffairs.ru/number/n_14246 (1. 11. 2011).

⁹⁹ Patriarcha Kirill ruskou pravoslavnou církev dočasně vedl po smrti předchozího patriarchy v prosinci 2008. Už o dva měsíce později byl ve funkci potvrzen.

Během své diplomatické éry pobýval často v Římě a získal tak kontakty na katolické kněží. S jeho nástupem se mimo jiné očekávalo zlepšení vztahů mezi katolickou a pravoslavnou církví, ale pravoslavná církev nepřestává s kritikou církve katolické ani pod jeho vedením. Stejně tak se patriarcha Kirill staví kriticky vůči západní demokracii kvůli morálnímu úpadku západní společnosti. I přes jeho určitou otevřenost zůstává ve svých projevech konzervativní a orientovaný na stát.¹⁰⁰

Pro znovunastolení jednoty v rámci pravoslavné církve je také využívána myšlenka „ruského světa.“ Ruská pravoslavná církev se zaměřuje především na bývalé země Sovětského svazu. Drží se směru, jaký nastolily vládní struktury, a podporuje ho. Na rozdíl od ruských politiků však ponechala území Abcházie a Jižní Osetie v kompetenci gruzínské pravoslavné církve. Společně zorganizovaly humanitární pomoc v postižených oblastech.¹⁰¹ Snaží se tak zlepšit vnímání Ruska v Gruzii po roce 2008.

Stejně jako média a fond Ruský svět ani pravoslavná církev nevystupuje proti vládě a je na ní závislá. Církev od státu získala široké pole působnosti a prostředky na stavbu kostelů a další projekty. Zato podporuje vládní politiku a tím jí přináší legitimitu mezi občany. Vysocí představitelé církve se účastní státních ceremonií a představitelé státu se zase účastní ceremonií pravoslavné církve. Církev však nemá na vládní politiku žádný vliv a změnu nepřinesl ani nový patriarcha.¹⁰² Svým působením v zahraničí se snaží vyvářet lepší obraz Ruska, vysvětlovat politiku vlády a šířit ruskou kulturu. Církev si stále zachovává velkou důvěru i přes to, že počet lidí pravidelně chodících do kostela klesá.

---

¹⁰⁰ DUBAS, Agata: *The New Patriarch of Moscow and all Russia to Continue the Alliance of Church and State*. OSW Commentary, 9. února 2009, č. 20, s. 6, <http://www.res.ethz.ch/kb/search/details.cfm?id=96501&lng=en> (8. 9. 2011).

¹⁰¹ ĆWIEK-KARPOWICZ, Jarosław: *Role of the Orthodox Church in Russian Foreign Policy*. The Polish Institute of International Affairs, 9. srpna 2010, č. 109, s. 336-337 <http://www.res.ethz.ch/kb/search/details.cfm?id=120579&lng=en> (7. 11. 2011).

¹⁰² DUBAS, A.: c. d., s. 4-5.

2.3 Faktory oslabující soft power Ruska

Stát svoji soft power nejen vytváří, ale může ji i nevhodnou politikou a jednáním oslabovat nebo úplně zrušit její účinky. V případě Ruska je soft power velmi křehká, což je dáno imperiální historií Ruska ale i novodobou zahraniční politikou. Především v oblasti blízkého zahraničí je ruská politika brána jako hrozba a politika vůči ruské diaspoře jako snaha zasahovat do vnitřních záležitostí státu. Ruská vojenská síla se nestala jedním ze zdrojů soft power, jak připouští Nye, ale vyvolává opačné reakce. Ruské projekty jako fond Ruský svět, aktivity pravoslavné církve a ruské vysílání v okolních zemích není vnímáno jako pouhá snaha šířit ruskou kulturu a ruský jazyk a tím zvyšovat svou atraktivitu, nýbrž jako snaha ovlivňovat jejich vnitřní záležitost. Ruský vliv není pro tyto země žádoucí vzhledem k tomu, že se z ruské sféry vlivu vymanily teprve před 20 lety.

Politika současného ruského vedení potvrzuje obavy okolních států. Vojenská intervence v Gruzii v roce 2008 způsobila velkou ránu soft power Ruska na mezinárodní scéně. Obyvatelé Abcházie a Jižní Osetie se ve velké většině orientují na Rusko než na Gruzii. Oba regiony se od rozpadu Sovětského svazu snaží od Gruzie odtrhnout. Po nástupu Putina k moci zde došlo k procesu pasportizace, kdy většina obyvatel získala ruské občanství a tím se dostali pod ruskou ochranu. Právě ochrana ruských obyvatel byla jedním z ospravedlnění intervence z ruské strany.¹⁰³ Rusko tím dává na vědomí, že v případě porušení práv občanů „ruského světa,“ ať už skutečného nebo domnělého, použije vojenskou sílu na jejich obranu. Politika vůči krajanům je tak vnímána pouze jako zástěrka pro imperiální politiku Ruska než jako vytváření soft power.

Dalším příkladem omezování účinku soft power je používání zastrašování a výhrůžek v rámci humanitárního směru zahraniční politiky. V okolních zemích vytváří uměle nepřátelské situace, která pak využívá ke kritice daných zemí. Ruské energetické zdroje představují účinný nástroj, jak zastrašovat země, které jsou na něm ekonomicky závislé.¹⁰⁴ Pro Rusko

---

¹⁰³ *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia - Volume II.* Council of the European Union, září 2009. <http://www.ceiig.ch/Report.html> (1. 11. 2011), s. 188-190.

¹⁰⁴ PELNĚNS, G: c. d., s. 37.

je jednoduché přerušit dodávky do oblasti blízkého zahraničí. V současné době by už tyto odstávky neměly vliv na dodávky plynu do zemí západní Evropy, čímž si Rusko vytvořilo větší prostor pro případné vyjednávání se zeměmi blízkého zahraničí bez energetických dopadů na země západní Evropy.

Soft power státu je podpořena nezávislými organizacemi a nezávislými médii, která přináší objektivní informace. Hlavní ruská média však nezávislá nejsou a interpretují informace z vládního pohledu. I když rusky mluvící občané v okolních státech těmto informacím důvěřují, většina obyvatel hostitelských zemí přijímá objektivnější informace. Tím se vytváří propast mezi těmito skupinami obyvatel namísto zvyšování vzájemného porozumění. S tím souvisí i výklad novodobých dějin a výsledků druhé světové války, která způsobuje velké napětí mezi těmito skupinami i mezi hostitelskými zeměmi a Ruskem.

Tato kapitola se zaměřila na zdroje, nástroje a limity ruské soft power. Rusko má prostředky a zdroje na uplatňování soft power v zahraničí. Především ruská kultura, ať už literatura nebo hudba, mívala v minulosti vysokou mezinárodní prestiž a přispívala tak k atraktivitě Ruska. Kvůli komunistickému režimu o velkou část své prestiže přišla. Současná ruská kultura má úspěch především v zemích blízkého zahraničí. Soft power Ruska je spojena i s pravoslavnou církví, která po rozpadu Sovětského svazu získala větší prostor pro své aktivity. Církev samotná je příliš napojena na státní struktury Ruska, čímž vzniká pochybnost o její nezávislosti. Podobný problém mají i ruská média, která zastávají provládní postoj a šíří ho mezi své diváky. Fond Ruský svět, který byl vytvořen k lepšímu kontaktu s krajany, je také závislý na vládě a odráží se to i v jeho aktivitách.

Pomocí svých vlastních politických hodnot se Rusko snaží reagovat na kritiku Západu. Koncept suverénní demokracie má představit ruský politický režim jako demokratický a vyvrátit tak kritiku, že je nedemokratický. Největší vliv na atraktivitu Ruska mají tak kulturní hodnoty, které však i s politickými hodnotami nejsou univerzální. Jejich působení je tak omezeno na menší počet aktérů než v případě USA.

Zahraniční politika je nejen zdrojem soft power, ale její účinky může i využívat ve svůj prospěch. V zahraniční politice přijalo Rusko nový směr, který má doplňovat tradiční způsoby zahraniční politiky. V rámci humanitárního směru chce vést umírněnou politiku a získat tak důvěru okolních států. Jsou zde také řešeny zdroje soft power Ruska a její nástroje.

Účinky ruské soft power jsou oslabovány zejména nátlakem, jako v případě Ukrajiny, a užitím vojenské síly, jako v případě Gruzie. Rusko tak není schopné zvýšit svou atraktivitu. Navíc takto posiluje názor okolních států, že užívání soft power je pouze záminka jak zasahovat do jejich vnitřních záležitostí.

3. RUSKÁ DIASPORA V POBALTÍ

Rozpadem Sovětského svazu se přes 25 miliónů Rusů¹⁰⁵ ocitlo v nových státech mimo území své vlasti. Z toho se jich přes 1 724 000 nacházelo na území Estonska, Lotyšska a Litvy¹⁰⁶ a tvořili vysoký podíl na obyvatelstvu těchto republik. Po osamostatnění se pobaltské republiky soustředily na posilování vlastního národního uvědomění, které bylo rusifikací téměř vymýceno v Estonsku a Lotyšsku. Jak se pozice ve společnosti rusky mluvících obyvatel měnila a jaký vliv na to měla ruská politika, je předmětem následující analýzy. Společně s tím bude ukázán vývoj vztahů mezi ruskou diasporou a Ruskem.

V případě, že diaspora vystupuje politicky, může docházet k napětí s hostitelskou zemí, zvláště pokud je diaspora podporována svou mateřskou zemí. Rusko díky uplatňování myšlenky „ruského světa ve své zahraniční politice vystupuje na podporu ruské diaspory a na ochranu jejích práv. Pobaltské republiky však tyto snahy odmítají jako vměšování do jejich vnitřních záležitostí.

Cílem této kapitoly je odpovědět na otázku, z jakého důvodu rusky mluvící imigranti přicházeli do Pobaltí, a jak ruská diaspora v pobaltských republikách vznikla. Její přítomnost v této oblasti pak měla vliv na kroky nově vzniklých samostatných republik, pro které tato velká skupina rusky mluvících imigrantů nebyla žádoucí. Cílem je také zodpovědět výzkumnou otázku týkající se změny pozice rusky mluvícího obyvatelstva, která následovala po vyhlášení samostatnosti pobaltských republik. Kapitola argumentuje tím, že přítomnost ruské diaspory a ruská politika zaměřená na ni, je jedním ze zdrojů napětí mezi pobaltskými republikami a Ruskem. I když Rusko deklaruje využívání soft power v politice vůči krajanům, prakticky vykazuje tato politika znaky hard power, a to zejména tím, že využívá kritiku, výhrůžky a vytváří problémy v hostitelských zemích. Proto jsou účinky soft power Ruska přes diasporu na Estonsko omezeny.

---

¹⁰⁵ Zde jsou míněni obyvatelé hlásící se k ruské národnosti a užívající ruštinu jako mateřský jazyk.

¹⁰⁶ *Всесоюзная перепись населения 1989 года*. Демоскоп Weekly, http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_89.php?reg=10 (1. 11. 2011).

3.1 Vývoj situace ruský mluvící komunity v Pobaltí do rozpadu Sovětského svazu

Počátky ruské diaspory v Pobaltí jsou spojeny s obdobím druhé světové války a Sovětského svazu, i když ruský mluvící obyvatelé se objevovali na tomto území v menší míře i předtím. Migrace do pobaltských republik probíhala ve dvou hlavních vlnách – první ve 40. letech a druhá v polovině 60. let 20. století. Od té doby pak ruská migrace klesala. Většina těchto migrantů v hostitelských zemích zůstala a tvoří společně se svými potomky současnou ruskou diasporu.

Po druhé světové válce souvisela migrace do Pobaltí se sovětizací tohoto regionu. Během války docházelo k mnoha přesunům obyvatel, represím, emigraci a zabíjení, což mělo za následek úbytek přes 20 % obyvatelstva v Pobaltí. I z toho důvodu přicházeli ruští přistěhovalci, aby zaplnili tento úbytek a přispěli k industrializaci republik.¹⁰⁷ Jejich motivací byly lepší životní podmínky. Sovětská moc zase sledovala cíl rusifikace tamního obyvatelstva. Především v Estonsku a Lotyšsku se poměr obyvatelstva značně vychýlil – na konci 50. let klesl počet Lotyšů ze 76,5 % na 62 % obyvatelstva a počet Estonců z 88,8 % na 74,6 %.¹⁰⁸

V 60. letech přicházeli ruští imigranti opět za vyšším životním standardem a měli také stmelovat mnohonárodnostní Sovětský svaz. S pokračující urbanizací se stěhovali především do měst a průmyslových center. Migrace do Pobaltí byla dobrovolná a ve většině případů se jednalo o migraci pracovní. Do roku 1989 pokles počtu původního obyvatelstva stále pokračoval, v Lotyšsku až na 52 % Lotyšů z celkového počtu obyvatel a v Estonsku na 61 %. Naopak počet Rusů stoupl na třetinu populace těchto republik.¹⁰⁹

Do rozpadu Sovětského svazu byl sociální status ruských imigrantů vysoký, protože patřili k dominantnímu národu a privilegované vrstvě. Většinou pracovali v administrativě nebo v technických odvětvích.

---

¹⁰⁷ ŠVEC, Luboš – MACURA, Vladimír – ŠTOL, Pavel: *Dějiny Pobaltských zemí*. Praha 1996, s. 242-243.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 244.

¹⁰⁹ BRUBAKER, W. Rogers: *Citizenship Struggles in Soviet Successor States*. *International Migration Review*, 26, 1992, č. 2, s. 273-274, <http://www.jstor.org/stable/2547057> (5. 11. 2011).

Nemuseli se učit místní jazyk a jejich děti dostaly vzdělání v ruštině i v těchto republikách. Rozpad Sovětského svazu způsobil, že 25 miliónů Rusů¹¹⁰ najednou nežilo ve své vlasti, ale v blízkém zahraničí, a stala se z nich menšina žijící ve státech vracejících se k vlastní národní identitě.¹¹¹ Pouze malá část těchto Rusů uzavírala manželství s tamními obyvateli, čímž si rusky mluvící obyvatelstvo vytvořilo izolovanou komunitu. V průběhu disintegrace Sovětského svazu podporovali neúspěšně jeho zachování.¹¹² Se vznikem nových států nastala pro ně složitá situace, i když většina neuvažovala o tom, že by se vrátila zpět do Ruska.¹¹³ To bylo způsobeno tím, že se neměli kam vrátit a věděli, že Rusko je v podstatě zaostalejší než pobaltské republiky.

3.2 Vývoj situace ruské diaspory v Pobaltí od rozpadu Sovětského svazu

Většina rusky mluvících imigrantů si po rozpadu Sovětského svazu uchovávala sovětskou identitu a až později se začali orientovat na Rusko jako na nástupnickou zemi. I zde se však vyskytovali rozdíly, které byly způsobeny několika faktory – smíšená manželství, délka pobytu v hostitelské zemi, znalost místního jazyka a věk.¹¹⁴ V rámci smíšených manželství se především děti identifikovaly spíše s hostitelskou zemí než s Ruskem. Délka pobytu je ovlivňována i věkem. Ti, co zažili druhou světovou válku, se identifikovali spíše jako sovětští občané, i když v hostitelské zemi žijí od 40. let. Nově příchozí Rusové, ať už starší nebo mladší, se orientovali na Rusko jako na svou mateřskou zemi. Vzhledem k tomu, že ruština byla hlavním dorozumívacím jazykem a sovětské republiky prošly rusifikací, nemuseli se ruští imigranti učit místní jazyk, což nepříspěvalo k identifikaci s hostitelskou zemí. S osamostatněním

---

¹¹⁰ To představovalo 17 % všech etnických Rusů.

¹¹¹ POPPE, Edwin – HAGENDOORN, Louk: *Types of Identification among Russians in the 'Near Abroad'*. *Europe-Asia Studies*, 53, 2001, č. 1, s. 57, <http://www.jstor.org/stable/826239> (8. 11. 2011).

¹¹² KOLSTØ, Pål: *The New Russian Diaspora: Minority Protection in the Soviet Successor States*. *Journal of Peace Research*, 30, 1993, č. 2, s. 200, <http://www.jstor.org/stable/425199> (1. 11. 2011).

¹¹³ Tamtéž, s. 202.

¹¹⁴ POPPE, E. – HAGENDOORN, L.: c. d., s. 59-60.

pobaltských republik tak tedy vznikla otázka, co udělat s ruskými přistěhovalci.

Pobaltské republiky se snažily po osamostatnění vymanit se co nejrychleji ze sovětského/ruského vlivu a podpořit národní uvědomění. Z imigrantů patřících k privilegované vrstvě Sovětského svazu se stala nechtěná menšina. Na počátku 90. let politici pobaltských republik viděli jako nejjednodušší variantu odstěhovat ruské imigranty zpátky do Ruska. Pro imigranty to však nebylo výhodné, protože si zvykli na vyšší kvalitu života a svůj domov vybudovali v Pobaltí. Ani Rusko by nebylo schopné přijmout tyto občany zpět. Navíc ruští imigranti si uchovávali jako svoji mateřskou zemi Sovětský svaz a ne Rusko.¹¹⁵ I z toho důvodu si nepřipouštěli možnost, že by se měli vracet do Ruska, kde by jejich životní standard klesl. Jediné spojení s Ruskem pak představoval ruský jazyk a kultura. Aby tedy ruská diaspora v Pobaltí pomáhala vytvářet přátelské prostředí v hostitelských republikách, muselo Rusko nejdříve získat jejich loajalitu a podporu.

Především v Estonsku a Lotyšsku bylo nutné podpořit místní národní cítění, vzhledem k poklesu původního obyvatelstva a nárůstu obyvatelstva ruského. S tím souviselo vydávání nového občanství, které v těchto republikách bylo spojeno s kontroverzními situacemi ve vztahu k ruskému obyvatelstvu. Pobaltské republiky odkazovaly na svou nezávislost mezi světovými válkami, a proto se soustředily na obnovu občanství a ne na vytvoření zcela nového. Základem občanů obnovených samostatných států se tak stali občané meziválečné doby a jejich potomci.¹¹⁶ Ostatní se stali cizinci, jejichž cesta k občanství se v každém státě lišila.

V Litvě se situace vyřešila poměrně rychle a bez vážnějších problémů, což bylo dáno větším poměrem Litevců ve státě.¹¹⁷ Druhá velká migrační vlna se Litvě vyhnula a většina Rusů na jejím území žila dlouhodobě. Cizinci s trvalým pobytem si mohli zažádat o litevské občanství a téměř bez problémů ho dostali. Klidné situaci přispěl také fakt,

---

¹¹⁵ KOLSTØ, P.: c. d., s. 201-203.

¹¹⁶ BRUBAKER, W. R.: c.d., s. 278.

¹¹⁷ V době vyhlášení samostatnosti byl poměr Litevců v Litvě 80 % obyvatelstva. ŠVEC, L. – MACURA, V. – ŠTOL, P.: c.d., s. 248.

že Litva přijala zákon o občanství ještě před vyhlášením nové republiky a občanství zde sloužilo jako symbol nezávislosti.¹¹⁸

Lotyšsko a Estonsko se nacházely v jiné situaci. Cesta k nezávislosti byla i cestou k záchraně svého národa, který se málem stal menšinou na svém území. V obou zemích představitelé národního hnutí posouvali řešení otázky občanství až po získání samostatnosti. Proto byly pak zákony o občanství tvrdší. Cizinci mohli získat jejich občanství naturalizací až po určité době trvalého pobytu a po prokázání znalosti jazyka a historie.¹¹⁹ Rusky mluvící obyvatelé vnímali nepřátelský postoj představitelů nových států vůči sobě jako křivdu a proti jejich situaci protestovalo i Rusko. Prvotní jazykové testy byly velmi složité, což vyvolalo nesouhlas i Rady Evropy a různých organizací na ochranu lidských práv.¹²⁰ Všechny tři pobaltské republiky se chtěly co nejrychleji zbavit ruského vlivu a rusky mluvící obyvatelé představovali možný zdroj konfliktů. Tím, že jim Litva dala své občanství, je integrovala do společnosti včas, protože po rozpadu Sovětského svazu přišli ruští imigranti o svou mateřskou zemi. Neochota zbývajících republik částečně přispěla k vytvoření konfliktu mezi ruským a místním obyvatelstvem.

V Estonsku a Lotyšsku fungují politické strany, které zastupují rusky mluvící obyvatelstvo, což je pro Rusko příležitost, jak podporovat politické zastoupení své diaspory.¹²¹ V případě zastoupení v parlamentu má Rusko možnost vysvětlovat svou politiku a získávat pro ni podporu na parlamentní úrovni.

V současné době tvoří Rusové 29,7 % estonské populace, 27,8 % lotyšské a 4,9 % litevské populace, kde jsou až druhou největší menšinou po Polácích.¹²² I přesto, že byly jazykové testy zmírněny, tak pouze 35 %

---

¹¹⁸ BRUBAKER, W. R.: c.d., s. 285.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 280-284.

¹²⁰ BENEDIKTER, Thomas – ZABIELSKA, Karina – LANTSCHNER, Emma: *Europe's Ethnic Mosaic: A Short Guide to Minority Rights in Europe*. Bolzano 2008, s. 67.

¹²¹ ZEVELEV, Igor: *Russia's Policy Toward Compatriots in the Former Soviet Union*. *Russia in Global Affairs*, 6, 2008, č. 1, s. 57, http://eng.globalaffairs.ru/number/n_10351 (1. 11. 2011).

¹²² CIA: *Estonia*. The World Factbook, 7. listopadu 2011, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/en.html> (10. 11. 2011), CIA: *Latvia*. The World Factbook, 4. listopadu 2011, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/lg.html> (10. 11. 2011), CIA: *Lithuania*. The World Factbook, 7. listopadu 2011,

ruské populace žijící v Estonsku a 56,5 % v Lotyšsku získalo občanství.¹²³ Většina rusky mluvících obyvatel tak nemůže využívat svých práv a ani pozici menšiny, protože pro tyto státy jsou cizí imigranti. Omezení se týká i používání ruštiny a vzdělávání v ruštině. Tímto splňují Rusové žijící v Pobaltí definici diaspory podle Safrana. V hostitelských zemích nejsou plně integrováni a necítí se zde vítaní, snaží se proto udržovat svoji kulturu a svůj jazyk pomocí vlastních organizací nebo organizací založených Ruskem. Z počátku se sice neorientovali na Rusko, protože jejich mateřskou zemí byl Sovětský svaz, ale Rusko jako jeho nástupnický stát tuto úlohu přebralo.

3.3 Ruská zahraniční politika zaměřená na ruskou diasporu v Pobaltí

Ruská zahraniční politika týkající se rusky mluvícího obyvatelstva se vyvíjela společně s ruským politickým systémem. Z počátku 90. let se zaměřovala především na jazyková práva, postupně se však začala víc soustředit na kulturu a identitu ruských krajanů v zahraničí. V současné době je tato politika realizována v rámci humanitárního směru zahraniční politiky, ale to neznamená, že by Rusko vůči Pobaltí vždy uplatňovalo soft power bez nátlaku.

Rusko na sebe vzalo roli nástupnického státu po rozpadu Sovětského svazu a tím i starost o bývalé sovětské občany. Během prezidentství Borise Jelcina byla politika vůči krajanům v zahraničí spojena především s bezpečnostními zájmy Ruska. Tento trend však ruští politici brzy opustili a spojovali ji s kulturními zájmy a oblastí identity. Ruská vládnoucí elita se pak zaměřovala především na právo být vzděláván v mateřském jazyce a právo svůj mateřský jazyk používat. Politika zaměřená na ruskou diasporu se stále více zaměřovala na to, aby udržovala

---

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/lh.html> (10. 11. 2011).

¹²³ BENEDIKTER, T. – Z. – LANTSCHNER, E.: c. d., s. 67.

ruský vliv v Pobaltí, především v reakci na členství pobaltských republik v Severoatlantické alianci (NATO) a Evropské unii (EU).¹²⁴

Jelikož se rusky mluvící obyvatelé žijící v pobaltských republikách cítili jako sovětské občany, muselo Rusko nejprve získat jejich podporu a loajalitu. První projekt na získání loajality ruské diaspory představovalo dvojí občanství. Rusko začalo vydávat pas všem rusky mluvícím obyvatelům bývalého Sovětského svazu.¹²⁵ Nové republiky však v zájmu své samostatnosti koncept dvojího občanství odmítly. Rusko ve vydávání pasů však neustalo až do roku 2002, kdy přijalo zákon zakazující tuto praxi dvojího občanství.¹²⁶ Rusky mluvící obyvatelé, kteří do té doby získali dvojí občanství, se však druhého zříkat nemuseli. Od roku 2002 se občané při žádosti o ruské občanství museli svého původního občanství zříct.

Protože se Rusko muselo projektu dvojího občanství vzdát, snažilo se ruské politické vedení vymyslet jiný způsob, jak formálně spojit ruskou diasporu s Ruskem. V květnu 1999 byl přijat zákon, který definoval politiku vůči krajanům v zahraničí.¹²⁷ Krajany rozdělil do čtyř kategorií a nejednalo se pouze o etnické Rusy žijící mimo Rusko; záleželo na svobodném rozhodnutí každého bývalého občana Sovětského svazu. Do těch čtyř kategorií patřili občané Ruska žijící v zahraničí, občané mívající sovětské občanství, občané, kteří emigrovali ze Sovětského svazu nebo Ruska, a potomci krajanů.

Jak již bylo několikrát zdůrazněno, s nástupem Putina k moci se zvýšil zájem o využívání soft power v politice zaměřené na ruskou diasporu. Prostředky ze státního rozpočtu byly alokovány na různé programy zaměřené na krajany, šíření ruské kultury a ruského jazyka včetně aktivit fondu Ruský svět. V této oblasti však stále zůstávají velké

---

¹²⁴ LAM, Kitty: *Hegemonic Project or Survival Strategy? Language Rights in the Former Soviet Space*. Ulkopoliittinen instituutti, 2007, s. 4-7, <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=28691> (3. 11. 2011).

¹²⁵ ZEVELEV, I.: *Russia's Policy Toward Compatriots in the Former Soviet Union*, s. 49-51.

¹²⁶ *Федеральный закон "О гражданстве Российской Федерации"*. "Президент России, 31. května 2002, <http://document.kremlin.ru/doc.asp?ID=12365&PSC=1&PT=1&Page=1> (1. 11. 2011).

¹²⁷ *Федеральный закон "О государственной политике Российской Федерации в отношении соотечественников за рубежом"*. Президент России, 24. května 1999, <http://document.kremlin.ru/doc.asp?ID=060205> (1. 11. 2011).

mezery, protože využity nejsou celé částky.¹²⁸ Cílem státního aparátu je konsolidovat komunity ruských mluvících obyvatel po celém světě. Proto jsou zakládány koordinační rady, které koordinují nejen svou činnost, ale zároveň se snaží zapojit ruskou diasporu do společnosti hostitelské země společně se zachováním vlastní kultury.¹²⁹ Především v Pobaltí je to těžké, Rusko je zde spojováno s působením Sovětského svazu a s nucenou rusifikací.

Jeden ze způsobů, jak zůstat v kontaktu s ruskými komunitami po světě, představuje organizování konferencí zaměřených na situaci krajanů, kteří na nich také vystupují. Každoročně se pořádají regionální konference nejen na území bývalého Sovětského svazu ale i v západní Evropě, jižní a severní Americe, na Blízkém východě, v Africe či Austrálii. Každoročně se také koná světová konference krajanů a jednou za tři roky světový kongres. Tyto kongresy ale i jiné kulturní akce organizuje Mezinárodní rada ruských krajanů¹³⁰ a podporuje vládní administrativa. Mezinárodní rada má stejné cíle jako fond Ruský svět, zaměřuje se na šíření ruského jazyka a kultury pomocí výstav, soutěží nebo festivalů.

Nejen ruský prezident se angažuje v aktivitách směřujících na ruskou diasporu. Prosazuje se i ministerstvo školství a ministerstvo zahraničních záležitostí. Obě ministerstva organizují vlastní kulturní akce a soutěže, vybavují knihovny a pořádají poznávací zájezdy. Ministerstvo školství navíc podporuje rozšiřování ruských univerzit do blízkého zahraničí, kde nabízejí vysokoškolskou výuku v ruském jazyce bez nutnosti odjet do Ruska.¹³¹ Navíc zákon z roku 2009 zrušil pro krajany povinnost mít ruskou státní maturitu.¹³² Tím došlo k výraznému zjednodušení přijímání na vysoké školy v Rusku pro ruské krajany, aby se zvýšil zájem o studium v Rusku.

---

¹²⁸ ZEVELEV, I.: *Russia's Policy Toward Compatriots in the Former Soviet Union*, s. 53.

¹²⁹ СЕРПУРИН, Александр: *Approaching the Far Away*. *Russia in Global Affairs*, 7, 2009, č. 3, s. 73, http://eng.globalaffairs.ru/number/n_13587 (1. 11. 2011).

¹³⁰ *Международный совет Российских соотечественников*. Международный Совет российских соотечественников, říjen 2001, <http://msrs.ru/about/> (1. 11. 2011).

¹³¹ СЕРПУРИН, А.: c. d., s. 75.

¹³² *Федеральный закон "О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации по вопросам деятельности федеральных университетов"*. Президент России, 10. února 2009, <http://document.kremlin.ru/doc.asp?ID=050790> (1. 11. 2011).

V pobaltských republikách také aktivně působí pravoslavná církev. K pravoslaví se sice hlásí nejvíce obyvatel hned po římskokatolickém náboženství v případě Litvy a po luteránství v případě Estonska a Lotyšska, ale toto číslo představuje pouze zhruba desetinu obyvatelstva.¹³³ To znamená, že ani všichni ruský mluvící obyvatelé se k pravoslavné církvi nehlásí. Přesto však pravoslaví zůstává součástí ruské identity a aktivity pravoslavné církve mají vliv na šíření ruských kulturních hodnot.

Vzhledem k tomu, že si diaspora uchovává mýtus o návratu do mateřské země, může jí mateřská země pomoci repatriačními programy. Ruský prezident upřesnil podmínky a pomoc při repatriaci svých krajanů teprve v roce 2006.¹³⁴ Velká většina krajanů, kteří zažádali o repatriaci, pochází ze zemí SNS. Od zahájení programu došlo už k několika změnám, které měly zvýšit jeho atraktivnost. Týkalo se to především rozšíření kritérií pro zažádání o repatriaci a zlepšení podmínek repatriantů v Rusku.¹³⁵ Mezi ruský mluvícími obyvateli v Pobaltí však není o tento program velký zájem.

Kromě vojenské intervence v Gruzii udržuje Rusko politiku vůči krajanům v umírněné linii. Především ve vztahu k Pobaltí se nedá předpokládat, že by na ochranu svých krajanů v budoucnu použila vojenské prostředky. Pobaltské republiky jsou na rozdíl od Gruzie členy EU a NATO, s nimiž si Rusko nechce zhoršit vzájemné vztahy, a navíc intervence v Gruzii ukázala nedostatky ruské armády. Rusové žijící v Pobaltí nejsou soustředěni v určitých regionech a nesnaží se o připojení k Rusku, jako tomu bylo v Abcházii a Jižní Osetii. Rusko má zájem na tom, aby pobaltské republiky začaly podporovat jeho politiku, čímž chce docílit pomocí své soft power. Neustálá kritika namířená na vládní politiku vůči ruským krajanům však vliv ruské soft power snižuje.

---

¹³³ V Estonsku se k pravoslaví hlásí 12,8 % obyvatelstva, v Lotyšsku 15,3 % a v Litvě 4,1 % (zde se však 79 % hlásí k římsko-katolické církvi). CIA: *Estonia*, CIA: *Latvia*, CIA: *Lithuania*.

¹³⁴ Указ Президента РФ О мерах по оказанию содействия добровольному переселению в Российскую Федерацию соотечественников, проживающих за рубежом. Президент России, 22. června 2006, <http://document.kremlin.ru/doc.asp?ID=034305> (2. 11. 2011).

¹³⁵ CHEPURIN, A.: c. d., s. 79.

V této kapitole byly analyzovány počátky ruské diaspory v Pobaltí. Rusky mluvící imigranti přicházeli do Pobaltí ve dvou vlnách. Ve 40. letech se jednalo především o vyrovnání úbytku obyvatelstva v důsledku války, emigrace a přesunů obyvatel. V 60. letech byla migrace spojena s industrializací tohoto regionu a s posilováním jednoty mnohonárodnostního Sovětského svazu pomocí tzv. tavicího kotle. Ruští imigranti v Pobaltí vytvořili uzavřenou skupinu, a tím si vybudovali hranici mezi sebou a místním obyvatelstvem. V Estonsku a Lotyšsku byl příliv ruských imigrantů tak silný, že místní obyvatelstvo se málem stalo menšinou. Po vyhlášení samostatnosti pobaltských republik se z rusky mluvících obyvatel vyvinula ruská diaspora v Pobaltí.

Podíl Rusů na počtu obyvatel v jednotlivých republikách pak měl vliv na přístup těchto republik k vydávání občanství po vyhlášení nezávislosti. V Litvě získávání litevského občanství probíhalo v podstatě bez problémů. V Estonsku a Lotyšsku byla nezávislost spojena se záchranou národa a udílení občanství bylo spojeno s kontroverzními situacemi. V současné době stále velká část ruských imigrantů nezískala občanství jmenovaných zemí.

Tato kapitola také zodpověděla otázku, jak se změnila pozice rusky mluvícího obyvatelstva v Pobaltí. V rámci Sovětského svazu patřili ruští obyvatelé k privilegované vrstvě. Ruština měla dominantní postavení jako *lingua franca* Sovětského svazu. Po vyhlášení samostatnosti se pobaltské republiky soustředily na posílení vlastní národní identity a vlastního jazyka. Ruština se stala cizím jazykem a její užívání bylo ve společnosti omezeno. Rusky mluvící obyvatelstvo bylo přítěží novým republikám kvůli neznalosti místního jazyka a bylo bráno jako příležitost pro Rusko, jak ovlivňovat vnitřní záležitosti republik. Jeho dominantní postavení se vyhlášením samostatnosti změnilo na postavení menšiny.

Vzhledem k tomu, že většina rusky mluvícího obyvatelstva si po rozpadu Sovětského svazu zachovávalo sovětskou identitu, muselo Rusko nejprve získat jeho loajalitu a podporu. Nejprve se Rusko zaměřilo na projekt dvojího občanství, který nakonec opustilo kvůli odmítavé reakci ze strany pobaltských republik. Rusko se v rámci politiky zaměřené na ruskou diasporu soustředí na uplatňování soft power, ale ve vztahu k hostitelským

zemím stále využívá prostředky hard power včetně nátlaku a užití vojenské síly. Výtky vůči využívání ruské diaspory jako nástroje pro ovlivňování vnitřních záležitostí státu jsou tak opodstatněné.

4. PŘÍPADOVÁ STUDIE – RUSKÁ DIASPORA V ESTONSKU

Pro případovou studii v této práci bylo zvoleno Estonsko, které bylo, podobně jako Lotyšsko, spojováno s kontroverzním udílením, resp. neudílením občanství. To do současnosti získala pouze jedna třetina rusky mluvících obyvatel Estonska. Od obnovení samostatnosti se Estonsko snaží vymanit z ruské sféry vlivu a orientuje se na západní Evropu a USA. Rusko chce působením na ruskou diasporu v Estonsku získat zpět vliv v tomto regionu, který na počátku 90. let ztratilo. I když se v tomto ohledu snaží využívat soft power, jeho atraktivita v Estonsku není příliš vysoká. Některé ruské kulturní hodnoty jsou totiž v rozporu s estonským postojem, především pohled na novodobé dějiny Estonska a práva ruské diaspory v estonské společnosti.

V této kapitole je zkoumáno působení soft power Ruska a její nástroje v Estonsku. První část se soustředí na kulturní oblast, v rámci níž se řeší pozice ruského jazyka a možnosti vzdělávání v něm, aktivity pravoslavné církve a dopady rozdílné interpretace historie. Tato část zodpovídá otázku, jaký vliv má interpretace období druhé světové války a jejího výsledku na současné vzájemné vztahy mezi ruskou diasporou a estonskou společností. I když se jedná o historii, události spojené s výročím konce druhé světové války ukazují, že je tato otázka legitimní i v současnosti. Zde je podstatná právě různá interpretace těchto událostí, které si navzájem protirečí a slouží jako záminka pro zvyšování napětí mezi rusky mluvící a estonskou společností v Estonsku.

V druhé části bude analyzována atraktivnost ruských politických hodnot pro ruskou diasporu v Estonsku, které západní Evropa dobře nepřijímá. Jsou zde také řešeny pozice politických stran zastupující zájmy ruské diaspory a jejich napojení na Rusko. Další část se věnuje ruské zahraniční politice vůči ruské diaspoře v Estonsku a jejímu vlivu na rusky mluvící obyvatelstvo. Hlavní nástroje působení soft power Ruska – média a organizace – jsou tématem další podkapitoly. V poslední části je analyzována situace ruské diaspory v Estonsku, její reakce na ruskou politiku a vliv Ruska na vzájemné vztahy mezi estonským a rusky mluvícím

obyvatelstvem. Rusko se pomocí různých organizací snaží uplatnit svůj vliv na ruskou diasporu a tím ovlivnit její vztahy s estonskou společností. To je předmětem druhé výzkumné otázky této kapitoly, která zní, jaký vliv má ruská politika na vzájemné vztahy mezi estonským a rusky mluvícím obyvatelstvem. Tato kapitola má také obhájit hlavní tezi této práce, a to že ruská politika vůči ruské diaspoře v Pobaltí neodpovídá principům soft power, ale naopak vykazuje znaky hard power.

4.1 Vliv ruských kulturních hodnot

Aktivity v rámci kulturní oblasti jsou zdrojem soft power a přispívají ke zvyšování atraktivity Ruska u ruské diaspory. V současné době věnuje Rusko velký prostor kulturním hodnotám v humanitárním směru své zahraniční politiky. Pomocí kultury se snaží udržovat spojení s ruskou diasporou v Estonsku a získat si její podporu pro svou politiku. Kulturní aktivity Ruska se zaměřují především na podporu užívání ruského jazyka, vzdělávání v ruském jazyce a na výklad historie, který je součástí ruské identity. Pravoslaví také náleží k ruské kulturní identitě a aktivity pravoslavné církve pomáhají propagovat ruskou kulturu.

Na zájem o ruskou kulturu ze strany Estonců ukazuje i skutečnost, že kulturní vztahy mezi Ruskem a Estonskem byly navázány už v roce 1992. Postupně se spolupráce v oblasti kultury posilovala dalšími bilaterálními smlouvami mezi ministerstvy kultury obou zemí. V rámci kulturní spolupráce probíhají výstavy a různé divadelní, hudební a filmové programy v Estonsku, ve kterých vystupují ruští umělci.¹³⁶ Těchto akcí se však účastní především rusky mluvící obyvatelé Estonska. V Estonsku fungují mimo jiné i ruská kulturní centra a divadla.

4.1.1 Ruský jazyk a vzdělávání v ruském jazyce

Upřednostňování estonského jazyka ve veřejné sféře mělo vliv na užívání ruského jazyka a ruskojazyčné vzdělávání v Estonsku. Estonský

---

¹³⁶ *Культурное сотрудничество*. Посольство Российской Федерации в Эстонской республике, 2010, <http://www.rusemb.ee/relations/culture/> (9. 11. 2011).

jazyk je jediným oficiálním jazykem Estonska, ostatní jazyky včetně jazyků menšin jsou brány jako cizí.¹³⁷ V případě ruštiny a ostatních jazyků menšin platí výjimky pro komunikaci s úřady a vzdělávání. Zákon zaručuje kulturní autonomii včetně vzdělávání v jazyce menšiny.¹³⁸ Rusky mluvící děti mohou být tedy vzdělávány v ruském jazyce. I v ruskojazyčných školách je však povinná výuka estonštiny jako oficiálního jazyka země.

Cílem estonských státních institucí je, aby se z ruskojazyčných škol staly školy dvojjazyčné s povinnými 60 % předmětů v estonštině, a to do roku 2012.¹³⁹ S tím jsou spojené kontroly v těchto ruskojazyčných školách, kdy inspektoři z Národního jazykového inspektorátu zkouší ruské učitele, zda mají dostatečnou znalost estonštiny. V opačném případě musí navštěvovat jazykové kurzy, aby zvýšili svou úroveň estonského jazyka, a musí projít státní jazykovou zkouškou.¹⁴⁰ Do budoucna je možné předpokládat, že učitelé s nevyhovující znalostí estonštiny budou muset své pracovní místo opustit.¹⁴¹ Cílem představitelů Estonska je, aby menšiny dokázaly komunikovat v estonštině ve veřejné sféře a aby svůj mateřský jazyk používaly především pro komunikace mezi sebou.

Ruskojazyčné vzdělávací instituce se potýkají s klesajícím zájmem. S požadavkem znalostí estonštiny na vysoké úrovni pro lepší uplatnění na trhu práce není pro mládež výhodné studovat v ruském jazyce. Stejně tomu je i v případě zájmu o vysokoškolské studium. Naprostá většina státních vysokých škol vyučuje v estonštině. Jediný způsob jak pokračovat v ruskojazyčném vzdělání představují soukromé vysoké školy, kde se musí platit školné, nebo studovat v Rusku, což si nemůže dovolit každý. Na soukromých vysokých školách studuje 72 % rusky mluvících studentů,

---

¹³⁷ *Constitution of the Republic of Estonia*. President of Estonia, 28. června 1992, <http://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/index.html> (1. 11. 2011).

¹³⁸ The Institute of Estonian Language: *Development Strategy of the Estonian Language (2004-2010)*. Ministry of Education and Research and Estonian Language Council, 5. srpna 2004, s. 16-17, http://www.eki.ee/keelenoukogu/strat_en.pdf (12. 11. 2011).

¹³⁹ Tamtéž, s. 30-32.

¹⁴⁰ *Language Act*. Estonian Legislation, 9. března 2011, <http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/ava.asp?m=022> (1. 11. 2011).

¹⁴¹ LEVY, Clifford J.: *Estonia Raises Its Pencils to Erase Russian*. The New York Times, 7. června 2010, <http://www.nytimes.com/2010/06/08/world/europe/08estonia.html?ref=global-home> (11. 11. 2011).

zatímco pouze 14,6 % estonských studentů navštěvuje soukromé školy.¹⁴² Pro rusky mluvící obyvatele je tedy velmi nevýhodné studovat v ruštině, protože ve veřejné sféře musí užívat estonštinu. Vysokoškolské studium si musí platit a na trhu práce jsou hůře zaměstnatelní. Na druhou stranu je pochopitelné, že pokud se rozhodli žít v Estonsku, měli by oficiální jazyk ovládat.

Spolupráce mezi vzdělávacími institucemi v Rusku a Estonsku byla zachována. Organizují se různé výměnné pobyty, granty a stipendia pro vyučující a studenty především v rámci terciárního vzdělávání. Účastníci těchto programů jsou jednak rusky mluvící obyvatelé žijící v Estonsku, ale i Rusové žijící v Rusku.¹⁴³ I když je tato praxe ovlivněna snahou estonských úřadů výuku v ruštině omezovat, tyto programy se rozvíjí i prostřednictvím ruských soukromých vysokých škol v Estonsku

Mezi ruskou diasporou a estonskou společností tak vzniká konflikt kvůli užívání ruštiny a nároku na ruskojazyčné vzdělání. Estonské úřady chtějí z ruskojazyčných škol vytvořit školy dvojjazyčné a tím zajistit, aby děti pocházející z rusky mluvícího prostředí dostaly především vzdělání v estonštině. Ruská diaspora však proti takovému přístupu protestuje a nárokuje si právo na vzdělání v ruském jazyce. Tím se otvírá prostor pro Rusko, které tyto nároky podporuje. Účinky své soft power na ruskou diasporu se snaží zvýšit i pomocí ruských vzdělávacích programů a tím podpořit zájem o ruskojazyčné vzdělání.

4.1.2 Vliv ruské pravoslavné církve

Vzhledem k tomu, že většina obyvatel Estonska je bez vyznání, mají aktivity církve vliv jen na malou část obyvatelstva. K pravoslaví se hlásí přes 12 % obyvatelstva a je druhým nejrozšířenějším náboženstvím v Estonsku, i když od luteránství, ke kterému se hlásí nejvíce obyvatel Estonska, ho dělí pouze 1 %.¹⁴⁴ Náboženská příslušnost je navázána na

---

¹⁴² VETIK, Raivo – LAURISTIN, Marju – HELEMÄE, Jelena: *Eesti Ühiskonna Integratsiooni Monitooring 2008*. Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus, 2008, s. 55, http://www.meis.ee/raamatukogu?book_id=196 (1. 11. 2011).

¹⁴³ PELNĚNS, G: c. d., s. 84-85.

¹⁴⁴ CIA: *Estonia*.

národnost. V Estonsku měla v minulosti silnou pozici luteránská církev, hlásí se k ní především estonští obyvatelé. Pravoslavné náboženství přinesli ruští obyvatelé a tvoří součást jeho kulturní identity.¹⁴⁵

Vliv na rusky mluvící obyvatele je dále zkomplikován tím, že v Estonsku působí dvě pravoslavné církve, jejichž vztahy jsou narušené. Počátky rozkolu mezi těmito církvemi vznikly v meziválečném období. Kvůli komunistické perzekuci pravoslavné církve v Rusku byly ve 20. letech ztraceny kontakty mezi představiteli estonské a ruské pravoslavné církve. To vedlo k tomu, že estonští církevní hodnostáři požádali o zařazení pod Konstantinopolský patriarchát, což se stalo v roce 1923 a církev přijala nové jméno Estonská apoštolská pravoslavná církev. Po připojení Estonska k Sovětskému svazu byla obnovena činnost Moskevského patriarchátu. Většina představitelů apoštolské církve odešla do exilu, kde pokračovala v činnosti a udržovala kontinuitu estonské pravoslavné církve po dobu sovětské okupace.¹⁴⁶

Komplikace se objevily po vyhlášení samostatnosti Estonska, protože apoštolská církev obnovila svou činnost v Estonsku. V roce 1993 pak estonské úřady zaregistrovaly pouze apoštolskou církev jako jediného nástupce meziválečné církve a odmítli zaregistrovat ruskou pravoslavnou církev, která zde působila od 40. let. Apoštolská církev tak získala nejen legální statut ale i církevní majetek. Ruská pravoslavná církev v Estonsku byla zaregistrována až v roce 2002, ale napjaté vztahy zůstaly nejen mezi oběma církvemi, ale i mezi ruskou pravoslavnou církví a estonskými vládními představiteli.¹⁴⁷ Kvůli těmto problematickým začátkům ruské pravoslavné církve nemohla působit na ruskou diasporu průběžně od vzniku samostatného Estonska. Přesto si ruská pravoslavná církev po svém zaregistrování získala výsadní postavení u ruské diaspory kvůli svému napojení na Moskevský patriarchát.

Ruská pravoslavná církev tak může v Estonsku sloužit jako nástroj soft power, i když jí v určitém ohledu konkuruje apoštolská církev. Ruská

---

¹⁴⁵ Více k tematice pravoslavné církve na území Estonska viz TOOM, Tarmo: *Estonia, Orthodox Church in*. In: McGUICKIN, John Anthony: *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity. Volume I*. Oxford, Blackwell Publishing Ltd 2011.

¹⁴⁶ MITE, Valentinas: *Estonia: Two Branches of Orthodox Church Seeking to Live in One Country*. Religioscope, 10. května 2002, http://www.religioscope.com/info/notes/2002_049_ortho_estonia.htm (11. 11. 2011).

¹⁴⁷ PELNĚNS, G: c. d., s. 83.

pravoslavná církev i ve spolupráci s ruskou vládou organizuje církevní vzdělávání, pořádá programy pro studenty i pro učitele a spolupracuje s ostatními pravoslavnými církvemi v Evropě. V současné době vydává ruská pravoslavná církev měsíčník *Světové pravoslaví*,¹⁴⁸ ve kterém se kromě církevních věcí zabývá i ruskou kulturou. *Světové pravoslaví* spolupracuje také s dalšími časopisy, které jsou zaměřeny na ruskou kulturu a rusky mluvící obyvatelstvo v celém Pobaltí.¹⁴⁹ Ruská pravoslavná církev tak posiluje účinky soft power Ruska, i když v Estonsku se k pravoslaví hlásí menší podíl obyvatel než v Rusku. Proto se nedá předpokládat, že by aktivity ruské pravoslavné církve znamenaly velký přínos pro působení soft power Ruska v Estonsku. Přesto pravoslaví zůstává nedílnou součástí ruské kultury a identity a pravoslavnou církev jako nástroj soft power nelze vynechat z tohoto výzkumu.

4.1.3 Vliv interpretace novodobých dějin – spor o bronzového vojáka

Nejspornější částí v estonsko-ruských vztazích zůstává novodobá historie, protože období druhé světové války a následné připojení Estonska k Sovětskému svazu jsou v obou zemích vnímány odlišně. Estonsko ji chápe jako období okupace, která následovala po narušení jejich nezávislosti, pro Rusko znamenala opětovné připojení Estonska k jeho území. Spory ohledně výkladu historie se objevily především ve spojitosti s 60. výročím konce druhé světové války.

Svou roli sehrálo znovuzvolení V. Putina. Během jeho druhého prezidentského období se začaly v Rusku oživovat sovětské symboly a tato doba byla charakterizována jako doba ruského velmocenského postavení. 60. výročí vítězství ve druhé světové válce bylo mohutně oslavováno a přes média se tato atmosféra šířila i do zahraničí na ruskou diasporu včetně ruské diasporu v Estonsku.¹⁵⁰ Vzhledem k problémům při získávání občanství, jazykové politice a celkovým snížením jejich společenského

---

¹⁴⁸ Oficiální internetové stránky <http://www.baltwillinfo.com/mp.htm>.

¹⁴⁹ *Эстонская православная церковь Московского патриархата*. 2011, <http://www.orthodox.ee/epc/index.php/ru/> (11. 11. 2011).

¹⁵⁰ PELNĚNS, G: c. d., s. 69.

statutu reagovalo rusky mluvící obyvatelstvo Estonska podobně. Navíc většina rusky mluvícího obyvatelstva přišla do Estonska po druhé světové válce.

Z průzkumu v roce 2005 vyplynulo, že pouze 30 % rusky mluvícího obyvatelstva si myslí, že Estonsko bylo od roku 1940 okupováno Sovětským svazem. Názor, že Estonsko vstoupilo do Sovětského svazu dobrovolně, zastávalo 56 %.¹⁵¹ Z toho je patrné, že nejen Rusko ale i ruská diaspora v Estonsku není schopna objektivně nahlížet na historii Sovětského svazu a vyrovnat se s ní. Dokud bude v Rusku u moci současná politická elita, nelze očekávat, že by se oficiální ruský náhled na novodobou historii změnil. Dokud nedojde ke změně nahlížení na historii v Rusku, není pravděpodobné, že by se změnil postoj i ruské diaspor v Estonsku.

Napětí ohledně výkladu historie vyvrcholilo v Estonsku v roce 2007 ve sporu o bronzového vojáka, který uctívá památku padlých sovětských vojáků.¹⁵² Pro rusky mluvící obyvatele se stal symbolem osvobození Estonska od nacistické okupace, pro estonskou společnost naopak představuje počátek komunistické okupace. Estonská vláda se rozhodla přemístit ho z centra na vojenský hřbitov, proti čemuž protestovala ruská diaspora společně s Ruskem.

Spor o bronzového vojáka má však hlubší kořeny, vyvíjel se už od 90. let. Estonská vládnoucí elita přemýšlela o přemístění památníku v podstatě od získání nezávislosti, k žádné politické shodě však nedošlo. Situace ohledně interpretace historie se mezi estonskými státními institucemi a rusky mluvícími obyvateli zhoršila v roce 2002, kdy byl odhalen pomník estonským vojákům bojujícím v německé armádě ve městě Pärnu. Ten byl rychle odstraněn kvůli některým symbolům spojených s nacistickou SS.¹⁵³ K podobnému kroku se rozhodlo město Lihula o dva roky později, i v tomto případě měl na sobě voják nacistickou uniformu. Proti tomuto pomníku protestovalo nejen Rusko, ale i mezinárodní společnost. Město také nakonec nařídilo policii pomník odstranit. Tentokrát se to však neobešlo bez potyček s místními

---

¹⁵¹ PELNĚNS, G: c. d., s. 69.

¹⁵² SAKWA, R.: c. d., s. 386.

¹⁵³ BBC: *Estonia removes SS monument*. 24. červenec 2002, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2148732.stm> (11. 11. 2011).

estonskými obyvateli. Následkem těchto událostí došlo k vandalismu na památnících sovětským vojákům.¹⁵⁴

Zejména tyto případy oživily v Estonsku debatu, zda vojáky bojující v německé armádě lze označit za bojovníky za svobodu. Poukazování na spojitost s nacistickým totalitním režimem vyvolalo reakci na spojitost sovětských vojáků s komunistickým totalitním režimem. S takovým spojením však ruská diaspora ani Rusko nesouhlasí a argumentují tím, že Sovětský svaz patřil k vítězným stranám druhé světové války.

Debata o přesunu bronzového vojáka se vyostřila v souvislosti s blížícími se parlamentními volbami v roce 2007.¹⁵⁵ Na obou stranách převládli radikální představitelé, kteří situaci dále vyostřovali. Během přesunu památníku protestovalo přes tisíc lidí, z toho jich bylo přes 40 zraněno a jeden člověk zemřel.¹⁵⁶ Tato demonstrace byla největším střetem mezi estonskou a rusky mluvící společností od vyhlášení samostatnosti. Navíc tento konflikt polarizoval celou společnost a prohluboval vzájemnou nedůvěru.

Tohoto konfliktu se účastnily různé skupiny aktérů. Kromě estonských a rusky mluvících obyvatel Estonska a radikálních skupin na obou stranách se angažovalo i Rusko. Tématu využívali i všechny politické strany v Estonsku. Organizace Naši¹⁵⁷ a Noční hlídka zorganizovaly demonstraci u bronzového vojáka v dubnu 2007. Rusko nejenže protestovalo na mezinárodní scéně, ale vyostřovalo konflikt pomocí ruských médií i obou zmíněných organizací.¹⁵⁸

Vzhledem k dlouhodobému průběhu konfliktu a vývoji strategie jeho řešení lze tento konflikt označit za příklad války vzpomínek.¹⁵⁹ Ve své

---

¹⁵⁴ BURCH, S. – SMITH, D. J.: *Empty Spaces and the Value of Symbols: Estonia's 'War of Monuments' from another angle*. Europe-Asia Studies, 59, 2007, č. 6, s. 2, <http://eprints.gla.ac.uk/6826/1/6826.pdf> (11. 11. 2011).

¹⁵⁵ Volby proběhly v březnu 2007.

¹⁵⁶ BBC: *Estonia Removes Soviet Memorial*. 27. dubna 2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6598269.stm> (11. 11. 2011).

¹⁵⁷ Naši je ruská provládní mládežnická organizace, která se profiluje jako antifašistická, bojuje proti přepisování historie a snaží se navrátit Rusku velmocenský statut v politické i ekonomické sféře. Stejně jako vláda oživuje sovětskou symboliku. MILLER, Alexey – MIJNSSEN, Ivo – MIKHALEVA, Galina: *History Writing and National Myth-Making in Russia*. Russian Analytical Digest, 9. února 2010, č. 72, s. 6, <http://www.res.ethz.ch/kb/search/details.cfm?id=112634&lng=en> (1. 11. 2011).

¹⁵⁸ PELNĚNS, G: c. d., s. 69.

¹⁵⁹ PÄÄBO, Heiko: *War of Memories: Explaining "Memorial War" in Estonia*. Baltic Security & Defence Review, 2008, s. 5-8, <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital->

podstatě připomíná opravdovou válku, ale je mnohem komplexnější, protože se jí účastní celé obyvatelstvo země. Na obou stranách stojí jiné výklady historie, které tvoří součást národní identity. Pomocí propagandy v médiích a agresivní rétorice politických představitelů dochází k vyhocení situace a násilnostem. V tomto případě měla navíc ruský mluvící strana vnější podporu od Ruska, které přispělo k vyhocení situace. Ovšem fakt, že tento konflikt po přemístění bronzového vojáka ztratil schopnost mobilizovat ruský mluvící obyvatelstvo, svědčí o tom, že ruská diaspora dává přednost současným tématům, např. vzdělání nebo sociální služby, které se jí nejvíce dotýkají.

Vliv se však těmto historickým událostem nedá upřít, protože se dotýkají nezávislosti Estonska a vzniku ruské diaspory. Je však možné, že by se konflikt takto nerozrostl, pokud by do jeho průběhu nezasahovalo Rusko a pokud by neprobíhal krátce po 60. výročí konce druhé světové války. Pro Rusko bylo nutné v tomto případě zasáhnout, protože se jednalo o součást jeho národní identity. Přístup Ruska však nebyl v souladu s užíváním soft power, protože využíval propagandistickou rétoriku vůči Estonsku a problémy spíše vytvářel, než řešil. Rusko tímto spíše potvrdilo obavy, že mu jde o zasahování do vnitřních záležitostí Estonska.

Kulturní hodnoty jsou důležitým zdrojem soft power. Ruské kulturní hodnoty, které mají zvyšovat atraktivitu Ruska, jsou ruská kultura, pravoslaví a interpretace historie. Pro ruskou diasporu je nejdůležitější podpora Ruska na užívání ruského jazyka ve veřejné sféře a podpora ruskojazyčného vzdělání, které estonská vláda chce omezit ve prospěch estonštiny. Ačkoliv je pravoslaví neoddělitelnou kulturní hodnotou pro Rusko, v Estonsku pravoslaví vyznává málo lidí. Tím je omezena role církve jako nástroje soft power na menší skupinu lidí. Její role byla také ztížena spory s apoštolskou církví. Dalším zdrojem soft power Ruska, který působí na ruskou diasporu v Estonsku, je interpretace novodobé historie. Ta však vyvolává konflikt s estonskou společností, která s touto interpretací nesouhlasí. Zde také Rusko používalo praktiky, které se soft power neslučují, a využívalo ji spíše jako součást své hard power.

4.2 Vliv ruských politických hodnot

Pro budování soft power jsou politické hodnoty stejně důležité jako kulturní hodnoty. Obzvláště v případě, že tyto politické hodnoty jsou univerzální a stát je dodržuje i v rámci své zahraniční politiky. Ruské politické hodnoty jsou založeny na reakci vůči kritice západní společnosti a většina se tak od hodnot, které západní společnost uznává, odlišuje.

Estonsko se po vyhlášení samostatnosti orientovalo na západní Evropu a USA, přijalo západní hodnoty a demokracii západního modelu. Ruská diaspora se společně s estonskou společností orientuje na západní hodnoty a důvěřuje politickým institucím Estonska.¹⁶⁰ Pro Rusko je tedy těžké využít svůj politický režim a projekt suverénní demokracie jako zdroj soft power, který by mohl působit na ruskou diasporu.

Co však Rusko může podporovat, jsou politické strany vycházející z ruské diaspory v Estonsku. Jejich působení v parlamentu by mohlo být přínosem pro vnímání ruské zahraniční politiky, protože by tak mohly získávat důvěru na parlamentní úrovni. V Estonsku však působí dva faktory, které mají negativní vliv na úspěch ruských stran – vzájemné vztahy mezi oběma ruskými stranami Ruská strana v Estonsku a Estonská sjednocená lidová strana¹⁶¹ a činnost estonské Strany středu.

Heterogenita v rámci ruské diaspory v Estonsku se projevila tím, že po vyhlášení nezávislosti Estonska vznikly dvě ruské strany, které zastupovaly zájmy ruské diaspory. Tím však mezi těmito stranami vznikla soutěž o hlasy ruské diaspory a o finance z Ruska na politickou kampaň. Jejich volební programy obsahovaly podobné body, ruštinu jako druhý oficiální jazyk Estonska, řešení otázky občanství a rovná práva pro ruskou menšinu.¹⁶² Tím si však navzájem oslabovaly své pozice, protože menší Ruská strana ubírala hlasy silnější Sjednocené lidové straně. Navíc se jejich

---

¹⁶⁰ BARRINGTON, Lowell W. – HERRON, Erik S. – SILVER, Brian D.: *The Motherland is Calling: Views of Homeland among Russians in the Near Abroad*. World Politics, 55, 2003, č. 2, s. 306-307, <http://www.jstor.org/stable/25054221> (11. 11. 2011).

¹⁶¹ Estonská sjednocená lidová strana působila pod tímto názvem do roku 2006, pak se přejmenovala na Konstituční stranu, která se v roce 2008 spojila s bývalou Estonskou komunistickou stranou (v té době přejmenovanou na Estonskou levicovou stranu) a vytvořily společně Sjednocenou levicovou stranu Estonska. *Konstitutsioonierakond (KP)*. 2010, <http://www.erakonnad.info/erakond/reg/vana/kp.html> (11. 11. 2011).

¹⁶² PELNĚNS, G: c. d., s. 67.

volební podpora postupně zmenšovala, ale ani to nepřispělo k jejich spolupráci.

Sjednocená lidová strana získala v roce 1995 šest křesel v parlamentu a všechny mandáty obhájila v následujících volbách v roce 1999.¹⁶³ Až do voleb v roce 2003 tak měla ruská diaspora zastoupení v estonském parlamentu. Od té doby však žádná z ruských politických stran nedokázala získat mandát na národní úrovni. V reakci na neúspěch se pokusily obě strany domluvit na sjednocení, aby tak posílily své šance na znovuzvolení do parlamentu, avšak nepřekonalý vzájemné neshody.

Rusko se rozhodlo podporovat Sjednocenou lidovou stranu, která měla silnější postavení než druhá ruská strana. Rusko předpokládalo, že v rámci sporu o bronzového vojáka by tato strana mohla být schopna získat zpět podporu ruské diaspory. To se nepotvrdilo a ve volbách v roce 2007 se její propad ještě prohloubil.¹⁶⁴ Poslední snahou o znovuzískání podpory se stalo spojení s bývalou Estonskou komunistickou stranou, jejíž volební podpora se také zmenšovala. V roce 2008 společně vytvořily Sjednocenou levicovou stranu Estonska, která však zůstala na politické scéně marginální.

Právě spor o bronzového vojáka představoval příležitost, jak obměnit politické vedení ruské diaspory v Estonsku, které ztrácelo podporu rusky mluvícího obyvatelstva. Takovou příležitostí bylo radikální hnutí Noční hlídka, které se vyprofilovalo na konfliktu ohledně bronzového vojáka. Předpoklad Ruska byl, že úspěšní lídři organizace budou schopni získat podporu rusky mluvícího obyvatelstva a spojí se s nějakou z ruských politických stran v Estonsku. Tento předpoklad se nevyplnil, i přesto, že kvůli soudnímu procesu s některými členy Noční hlídky mohla ruská média udržovat konflikt z roku 2007 v živé paměti. Při výročí demonstrace však přišlo na její místo pouze pár desítek lidí a podpora Noční hlídky zůstala nízká.¹⁶⁵

Oběma ruským stranám ubírá hlasy estonská Strana středu, která se ve svém programu věnuje i postavení ruské menšiny. Rusky mluvící voliči

---

¹⁶³ NORDSIECK, Wolfram: *Estonia*. 2003, <http://www.parties-and-elections.de/estonia2.html> (11. 11. 2011).

¹⁶⁴ PELNĚNS, G: c. d., s. 67.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 69.

jí dávají přednost, protože má širší zaměření než pouze na zájmy ruské diaspory. Nabízí řešení i dalších problémů, se kterými se potýká celá společnost v Estonsku včetně ruské diaspory. Strana středu pak získala i podporu Ruska a začala spolupracovat s provládní stranou Jednotné Rusko.¹⁶⁶ Strana středu patří k nejsilnějším stranám v estonském parlamentu a především po neúspěchu Sjedenocené lidové strany bylo pro Rusko výhodnější zaměřit se na tuto estonskou stranu, která navíc reprezentuje i část estonské společnosti a její vliv je tak větší.

Rusko pochopilo, že jeho politické hodnoty nejsou zdrojem soft power pro ruskou diasporu, která se stejně jako estonská společnost orientuje na demokratické hodnoty západní společnosti. Zvolilo tedy jinou cestu, a to spolupracovat s politickými stranami, které podporuje ruská diaspora. Po neúspěchu ruských stran, se zaměřilo na spolupráci s estonskou Stranou středu, která patří k velkým stranám v Estonsku. Zajistilo si tak spojení na parlamentní úrovni.

4.3 Vliv ruské zahraniční politiky

Zahraněční politika představuje účinný nástroj, jak působit ve prospěch diaspory a domáhat se ochrany jejích práv. Vzhledem k významu všech pobaltských států pro Rusko byla situace tamější ruské diaspory důležitá. Představovala příležitost, jak působit na tyto republiky, které se naopak snažily z ruského vlivu vymanit. Přísná jazyková politika Estonska na počátku 90. let dala Rusku příležitost angažovat se ve prospěch rusky mluvícího obyvatelstva. Jelikož více jak polovina ruské diaspory nebyla do současnosti schopna získat estonské občanství, má Rusko možnost kritiky i dnes. Dalším zdrojem kritiky Estonska je jeho postoj k výsledku druhé světové války.

Rusko začalo jednat v zájmu rusky mluvícího obyvatelstva v Estonsku hned v lednu 1991, ještě před vyhlášením samostatnosti. Došlo k podpisu bilaterální smlouvy, která zajišťovala svobodnou volbu mezi ruským a estonským občanstvím sovětským občanům žijícím na území Estonska. I když Estonsko smlouvu ratifikovalo krátce po jejím podpisu,

---

¹⁶⁶ PELNĚNS, G: c. d., s. 67.

následné podmínky pro získání estonského občanství nebyly v souladu s touto smlouvou.¹⁶⁷ Navíc proti těžké úrovni jazykových testů protestovaly společně s Ruskem i Rada Evropy a další organizace na ochranu lidských práv.

Rusko prezentovalo kritiku nejen na evropské úrovni ale i na světové úrovni u OSN, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) nebo u Rady Evropy. Upozorňování na situaci ruské diaspory v Pobaltí bylo spojeno s rezolucemi OSN o diskriminaci. Ve spojitosti s konfliktem ohledně bronzového vojáka se kritika rozšířila o snahu Estonska oslavovat nacistický režim. Situaci v Estonsku přijel ohodnotit zvláštní zpravodaj Doudou Diène, který ve své zprávě celkovou situaci označil za přiměřenou a estonské vládě navrhl určitá zlepšení ve vztahu k menšinám.¹⁶⁸ Rusko bylo se zprávou nespokojeno, především kvůli formulaci o sovětské okupaci Estonska.

Vzhledem k tomu, že Estonsko je členem EU, stěžuje si Rusko i na summitech EU-Rusko. Ani zde nemá Rusko podporu ostatních států. Spor o bronzového vojáka a události s ním spojené označovali evropští politici za vnitřní záležitost Estonska. Naopak kritizovali Rusko za reakci na tento spor v podobě demonstrací před estonskou ambasádou v Moskvě nebo kybernetický útok na stránky estonské vlády.¹⁶⁹ Pro Rusko bylo nepříjemné, že členstvím Estonska v EU měly ruské aktivity vliv i na vzájemné diplomatické vztahy mezi Ruskem a EU.

Spor o bronzového vojáka vyústil v cílený ruský útok proti Estonsku v médiích a diplomatických kruzích, čímž došlo k narušení estonsko-ruských vztahů. Možné účinky soft power Ruska na Estonsko se výrazně omezily. Vítězství ve druhé světové válce představuje pro Rusko součást národní identity, což vysvětluje prudkou reakci na přesun památníku. I po zklidnění situace v Estonsku Rusko dále využívalo tento spor k jeho kritice a snažilo se udržet stejný postoj i u ruské diaspory v Estonsku. Její vztah

---

¹⁶⁷ KOLSTØ, P.: c. d., s. 210.

¹⁶⁸ DIÈNE, Doudou: *A/HRC/7/19: Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Forms of Intolerance*. Human Rights Council UN, 17. března 2008, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/Go8/117/59/PDF/Go811759.pdf?OpenElement> (11. 11. 2011).

¹⁶⁹ PELNĚNS, G: c. d., s. 59.

k estonské společnosti se však brzo vrátil na normální úroveň, o čemž svědčí i nezájem o výročí demonstrace u bronzového vojáka.

Spory ohledně novodobé historie a události s těmito spory spojené se dostaly do popředí ruské zahraniční politiky a další ruské aktivity zaměřené na diasporu nezískaly velkou pozornost. Rusko v nich přesto pokračuje a finančně podporuje vzdělávací programy, výměnné pobyty a zájezdy, aktivity pravoslavné církve a ruských organizací v rámci své zahraniční politiky.¹⁷⁰ I v těchto aktivitách se projevuje nárok ruské vlády mít všechno pod kontrolou. Protest zástupců ruské diaspory ohledně zvolení vedení koordinačních rad, kteří nesouhlasili s průběhem ani se zvolenými kandidáty, byl odmítnut s vysvětlením, že Rusko má právo vybírat vedení tak, aby nejlépe vyhovovalo jeho zájmům.¹⁷¹ Stoupá také zapojení ruských zvláštních služeb do akcí, konferencí a organizací zaměřených na krajany v Estonsku, včetně sporu o bronzového vojáka a snahy o znovuzvolení Sjednocené lidové strany.¹⁷² Snaha o centralizaci souvisí s principem suverénní demokracie s cílem zajistit silnou politickou pozici Ruska. Ruská diaspora v rámci zahraniční politiky funguje spíše jako nástroj, kterým chce Rusko působit na Estonsko a situaci diaspory využívá pouze ve svůj prospěch. Přání a názory ruské diaspory nejsou příliš brány do úvahy.

Rusko v rámci politiky zaměřené na krajany spustilo v roce 2006 repatriační program, který má zájemcům pomoci odstěhovat se za zvýhodněných podmínek zpět do Ruska. Do současné doby však tento program využilo jen pár desítek lidí. Vzhledem k celosvětové ekonomické krizi se nedá předpokládat, že by zájem vzrostl kvůli nedostatku pracovních míst.¹⁷³ Protože program fungoval jen krátce, než se projevil vliv ekonomické krize, nelze jednoznačně říct, zda je nezájem o program způsoben pouze nezájmem o stěhování do Ruska. Je to však pravděpodobnější varianta, vzhledem k tomu, že Rusko jen těžko může

---

¹⁷⁰ PELNĚNS, G: c. d., s. 64.

¹⁷¹ KONDRÁŠOV, Dmitrij: *Мифы о соотечественниках и сеансы их разоблачения*. Russkie.org, 13. října 2009, <http://www.russkie.org/index.php?module=fullitem&id=16700> (11. 11. 2011).

¹⁷² KAHAR, Andres: *Annual Review 2010*. Kaitsepolitseiamet, 2010, s. 10, http://www.kapo.ee/cms-data/_text/138/124/files/kapo-aastaraamat-2010-eng.pdf (11. 11. 2011).

¹⁷³ PELNĚNS, G: c. d., s. 73.

nabídnout vyšší životní standard. Navíc s možností volného pohybu v rámci EU se dá předpokládat, že krajané upřednostní práci v Evropě.

Zahraněční politika je účinným nástrojem soft power, který ji navíc může využívat ve svůj prospěch. Rusko ve svém přístupu k diaspoře využívá možnosti soft power, ale využívá je jako nátlak na Estonsko i na diasporu, jak se to ukázalo v případě bronzového vojáka nebo volby vedení krajské organizace v Estonsku. Rusko je také schopné mobilizovat diasporu pouze v případě, kdy v tom diaspora má svůj zájem.

4.4 Role ruských médií a dalších organizací

Média představují důležitý nástroj soft power, protože jsou zdrojem informací pro většinu obyvatel. Média mimo jiné zprostředkovávají zpětnou vazbu mezi politickými představiteli a obyvatelstvem, informují o krocích vlády a ovlivňují veřejné mínění. Proto by média měla být nezávislá a podávat objektivní zpravodajství. Jejich rozhodnutí, co uveřejní a jakým způsobem, mají velký vliv na názory obyvatelstva k různým tématům. Pro velkou většinu lidí představují jediný zdroj informací, protože se vzrůstající mírou informací je pro některé horší se v nich vyznat a spoléhají se tak na média.

Estonská média nabízejí vysílání a informace v ruském jazyce a některá i v dalších jazycích menšin. Dva kanály ze tří celostátních televizních vysílání nabízí pravidelně programy v ruském jazyce a rusky vysílají i některé rozhlasové stanice. Na internetu má většina státních institucí i ruskou verzi.¹⁷⁴ Estonsko se snaží integrovat menšiny na svém území do své společnosti a ruské menšině se věnuje největší pozornost, protože je největší na estonském území.

Většina ruské diaspory v Estonsku se však spoléhá na ruská média než na estonská a informace získávají především z ruského televizního vysílání. Estonská a ruská informační sféra se však často liší v interpretaci událostí, což má potom vliv na vzájemné vztahy mezi ruskými a estonskými obyvateli. Problém ruských médií spočívá v jejich napojení na

---

¹⁷⁴ *Population by Nationality*. Estonia.eu, 2010, <http://estonia.eu/about-estonia/country/population-by-nationality.html> (1. 11. 2011).

ruské vládní struktury.¹⁷⁵ Jejich zpravodajství je provládní a nevyvážené a získává tak podporu pro ruskou politiku. Nejsledovanějším ruským televizním kanálem je První baltský kanál napojený na První kanál ruské televize a ruská RTR Planeta.¹⁷⁶ Zároveň stoupá důvěra ruské diaspory v ruská média a jejich informace. V dubnu 2008 důvěřovalo ruským médiím tři čtvrtiny rusky mluvícího obyvatelstva.¹⁷⁷

Dlouhodobě se ruská média zaměřují na postavení rusky mluvícího obyvatelstva v Estonsku, které je podle nich diskriminováno. Během konfliktu o bronzového vojáka informovala o snahách Estonska oslavovat nacismus a podněcovala tak konflikt mezi estonskými a ruskými obyvateli. I když tento konflikt už ustoupil do pozadí, snaha vyvolávat konflikt kvůli pohledu na historii se objevuje ve vysílání stále.¹⁷⁸ Společně s ruskou vládou se snaží oživit nostalgii po „starých dobrých sovětských časech,“ ať už v podobě dokumentů, reportáží nebo vysílání seriálů a filmů o sovětské době.¹⁷⁹ Orientací na minulost se snaží oživit loajalitu vůči Sovětskému svazu a Rusku jako jeho nástupnickému státu, protože ruská diaspora si po rozpadu Sovětského svazu udržovala sovětskou identitu.

Ruská pravoslavná církev představuje také nástroj soft power, její role však byla už analyzována. Dalším nástrojem soft power jsou různé organizace šířící kulturu; v případě Ruska se jedná především o fond Ruský svět, který společně s ruskou ambasadou v Estonsku a vzdělávacími institucemi připravuje kulturní a jazykové programy. Ty jsou zaměřené především na rusky mluvící obyvatelstvo Estonska. Pobočka fondu Ruského světa byla založena na konci roku 2008 při Puškinově institutu v Tallinnu.¹⁸⁰ Jeho hlavním účelem je posilovat ruskou identitu mezi rusky mluvícími obyvateli v Estonsku a podpořit ruskou politiku vůči krajanům.

Pomocí ruských organizací zaměřených na krajany v zahraničí dochází ke koordinaci aktivit po celém světě. Koordinační rady v různých státech se mezi sebou navzájem podporují. Snahou je spojit ruskou

---

¹⁷⁵ MANKOFF, J.: c. d., s. 20.

¹⁷⁶ EFJ: *Media Power in Europe: The Big Picture of Ownership*. International Federation of Journalists, srpen 2005, s. 48, <http://www.ifj.org/assets/docs/245/202/08737f5-ec283ca.pdf> (1. 11. 2011).

¹⁷⁷ VETIK, R. – LAURISTIN, M. – HELEMÄE, J.: c. d., s. 122.

¹⁷⁸ KAHAR, A.: c. d., s. 10-11.

¹⁷⁹ KUDORS, A.: c. d., s. 4.

¹⁸⁰ Oficiální stránky <http://www.pushkin.ee/content/view/138/99/lang,russian/> .

diasporu ve světě a tím posilovat její kolektivní identitu. Příkladem mezinárodní spolupráce je podpora ruských krajanů ve Velké Británii formou otevřeného dopisu ruským krajanům v Estonsku.¹⁸¹ Vyjádřili v něm nesouhlas s přepisováním historie, která podle nich probíhá ze strany estonských státních institucí.

Fond je financován z ruského státního rozpočtu a členy jmenuje ruský prezident. Stejně jako média tvoří ruský provládní kanál, který má za úkol získat podporu pro ruskou zahraniční politiku. S činností fondu jsou spojeni kontroverzní politici pocházející z ruské diaspory, kteří zároveň působí v koordinačních radách ruských krajanů. Jsou to např. Andrej Zarenkov, Andrej Krasnoglazov, který je ředitelem ruské pobočky fondu, nebo Vladimir Iljaševič.

Zarenkov je zastáncem tvrdého přístupu vůči Estonsku. Angažuje se především v akcích na podporu „správného“ výkladu historie. Podle něj Sovětský svaz neokupoval Estonsko a estonští vojáci bojující v nacistické armádě nebojovali za svobodu Estonska. Dále protestuje proti výuce v estonštině pro děti z rusky mluvících rodin.¹⁸² Spolupracuje také s extremistickou skupinou Noční hlídka, která se snaží vyvolávat napětí mezi estonským a rusky mluvícím obyvatelstvem.

Média společně s dalšími organizacemi působí na diasporu v Estonsku. Vzhledem k jejich napojení na ruský stát působí v jeho prospěch a posilují tak účinky soft power Ruska. Je to znát především ve zpravodajství ruských médií, na jejichž informace se velká většina rusky mluvícího obyvatelstva v Estonsku spoléhá, ale i v postoji dalších organizací. Vyskytují se i případy, kdy rusky mluvící představitelé v Estonsku zaujímají extrémnější pozici než je pozice ruských vládních institucí. Tito představitelé však nemají mezi obyvatelstvem velkou podporu.

---

¹⁸¹ PELNĚNS, G: c. d., s. 72.

¹⁸² KAHAR, A.: c. d., s. 9.

4.5. Situace ruské diaspory v Estonsku

Otázkou zůstává, jaký vliv má působení soft power Ruska na ruskou diasporu v Estonsku a na vztahy mezi ní a estonskou společností. Vzhledem ke sporům ohledně bronzového vojáka a výuky v ruském jazyce by se mohlo zdát, že se ruská diaspora orientuje pouze na Rusko a v Estonsku se cítí diskriminována.

Problematickou je v tomto ohledu heterogenita ruské diaspory, kterou Rusko ve své politice nebere do úvahy a jedná s ruskou diasporou jako s homogenní skupinou. Různé segmenty ruské diaspory se liší ve svém přístupu k Estonsku a Rusku. Navíc i Estonsko organizuje různé programy, které mají pomoci při integraci rusky mluvícího obyvatelstva do estonské společnosti. Přes tyto estonské snahy zůstává ruská komunita uzavřená a spolupráce mezi estonskými a ruskými organizacemi neexistuje.¹⁸³ Pro zlepšení procesu integrace je nutné zvýšit vzájemnou spolupráci. Ovšem aktivity Ruska směřují spíše na udržování hranic mezi estonskou a rusky mluvící komunitou tak, aby ruská diaspora byla nástrojem jeho působení na Estonsko.

Estonsko i z pohledu mezinárodní komunity má největší problém kvůli vysokému počtu ne-občanů, tedy převážně rusky mluvících obyvatel, kteří nebyli schopni získat estonské občanství. V současnosti jsou jazykové testy, které byly na počátku 90. let hlavní příčinou nezískání občanství, mírnější a lze předpokládat, že se počet ne-občanů bude do budoucna snižovat.¹⁸⁴ Stále zde však zůstává postoj starších rusky mluvících obyvatel, kteří ve svém věku nebudou ochotní zdokonalovat své znalosti estonského jazyka tak, aby občanství získali.

Snížení počtu ne-občanů, kteří tvoří v současné době necelých 9 % obyvatelstva Estonska, patří mezi hlavní cíle estonských vládních institucí. Kromě zjednodušení jazykových testů je umožněno dětem¹⁸⁵ narozeným po 26. únoru 1992 rodičům bez občanství, kteří žijí v Estonsku minimálně

---

¹⁸³ PELNĚNS, G: c. d., s. 65.

¹⁸⁴ DIÈNE, D.: c. d., s. 9.

¹⁸⁵ Dětem do 15 let.

pět let získat občanství naturalizací bez nutnosti testů.¹⁸⁶ Podmínkou je samozřejmě nemít občanství jiné země, protože dvojí občanství Estonsko neuznává.

Mnoho ne-občanů především z oblastí blízko ruských hranic se rozhodlo požádat o ruské občanství. Stalo se tak spíše z praktických důvodů než z loajality k Rusku. Pro obyvatele s ruským pasem bylo jednodušší cestovat do Ruska než pro estonské obyvatele.¹⁸⁷ To ale nemění fakt, že i s ruským občanstvím se rusky mluvící obyvatelé rozhodli zůstat v Estonsku.

Kromě různého výkladu novodobých dějin zůstává hlavním sporem mezi ruskou diasporou a estonskou společností právě jazyková otázka. Zástupci rusky mluvící komunity vidí problém nejen v jazykových testech, ale i v možnosti navštěvovat kurzy estonského jazyka. Estonská vláda sice garantuje proplacení nákladů na kurz, ale až po úspěšném složení zkoušek a získání občanství.¹⁸⁸ Dochází tak k vyloučení sociálně slabších, kteří si jazykové kurzy nemohou dovolit.

Další námitkou ruské diaspory je, že v důsledku jazykové politiky dochází k jejich sociální marginalizaci a diskriminaci v zaměstnání. Tyto názory podporuje i výzkum EU na diskriminaci menšin. Diskriminováni se cítí především ve spojitosti se zaměstnáním, ať už při hledání anebo při možnosti kariérního postupu. Až 72 % rusky mluvících obyvatel považuje svou národnostní příslušnost za překážku kariérního postupu. Diskriminaci zažilo 39 % při hledání práce¹⁸⁹ a 13 % na svém pracovišti. Nerovný přístup kvůli své národnosti cítí i ve službách.¹⁹⁰

Na jednu stranu je pochopitelné, že Estonsko vzhledem ke své historii má zájem na posilování estonské identity, která kvůli politice Sovětského svazu téměř zmizela. Z toho vyplývá i komplikovaný vztah mezi

---

¹⁸⁶ *Citizenship Act*. Riigikogu, 15. června 2006, <http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/tekst.asp?loc=text&dok=X40001K6&keel=en&pg=1&ptyyp=RT&tyyp=X&query=citizenship+act> (1. 11. 2011).

¹⁸⁷ PELNĚNS, G: c. d., s. 77.

¹⁸⁸ *Citizenship*. Estonia.eu, 14. listopadu 2011, <http://estonia.eu/about-estonia/society/citizenship.html> (15. 11. 2011).

¹⁸⁹ V pětiletém období.

¹⁹⁰ Kolem 7 % v obchodech, v nemocnicích, v kavárnách a ze strany sociálních pracovníků. *European Union Minorities and Discrimination Survey: Main Results Report*. European Union Agency for Fundamental Rights, 2009, s. 181-182, http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/eumidis_mainreport_conference-edition_en_.pdf (1. 11. 2011).

estonským a rusky mluvícím obyvatelstvem, protože většina rusky mluvících obyvatel přišla během éry Sovětského svazu. Současně však většina rusky mluvících obyvatel nemá zájem o návrat do Ruska a vztahy s ním vidí pouze v kulturní rovině. Proto také požaduje větší kulturní autonomii a především možnost užívání ruského jazyka i ve veřejné sféře.

V rámci ruské diaspory se formují extremistické skupiny spolu s radikálními politiky, kteří se však nedokážou získat větší podporu mezi rusky mluvícím obyvatelstvem. I když během sporů o bronzového vojáka, na kterém se většina těchto skupin a politiků vyprofilovala, nesouhlasila ruská diaspora s jeho přesunutím, po uklidnění situace už nebyly radikální organizace schopné vyprovokovat napětí mezi estonským a ruským obyvatelstvem.

Tato kapitola se zabývala případovou studií ruské diaspory v Estonsku. Bylo zde řešeno, jaký vliv má soft power Ruska na rusky mluvící obyvatelstvo a tím na její vztahy s estonskou společností. Byly analyzovány snahy Ruska v kulturní i politické oblasti a nástroje soft power Ruska. Rusko se zaměřuje především na podporu ruské kultury pomocí různých vzdělávacích programů, výměnných pobytů a kulturních akcí. Klade důraz na užívání ruského jazyka ve veřejné sféře Estonska a podporuje snahy ruské diaspory o zachování ruskojazyčných škol. Podporuje také aktivity pravoslavné církve, ta však na území Estonska nemá příliš velký vliv a její pozice je dále oslabena sporem mezi dvěma pravoslavnými církevními institucemi.

Největší pozornost Ruska se zaměřuje na výklad historie, protože Estonsko zastává jinou interpretaci. Zde také vzniká největší spor, neboť Rusko odmítá uznat sovětskou okupaci Estonska. Vítězství ve druhé světové válce tvoří důležitou část ruské národní identity, kterou sdílí i ruská diaspora v Estonsku. Projevilo se to především ve sporu o bronzového vojáka, který rozdělil ruskou a estonskou společnost. Po přesunutí památníku se tento spor postupně dostal do pozadí, i když se ruská média a ruské politické vedení snažilo tento rozkol v Estonsku udržet.

Ruské politické hodnoty nemají mezi ruskou diasporou odezvu, protože ta se společně s estonskou společností orientuje na hodnoty západní Evropy. Rusko však může uplatňovat svůj vliv na ruské strany zastupující zájmy ruské diaspory skrze finanční podporu. Obě strany založené rusky mluvícím obyvatelstvem však nemají dostatečnou podporu ruské diaspory, která má zájem o širší politický program. Proto Rusko ustoupilo od podpory ruských stran a prohlubuje spolupráci s estonskou Stranou středu, která si získala největší podporu ruské diaspory.

Rusko sice v kulturní a politické oblasti deklaruje využívání soft power, ve své zahraniční politice však dává přednost praktikám spojenými s hard power, které se projevují i v prvních dvou zmíněných oblastech. Namísto vytváření dobrých vzájemných vztahů s Estonskem se Rusko soustředí na jeho kritiku a zastrašování. To se projevilo především ve sporu o bronzového vojáka, kdy obviňovalo Estonsko z oslavování nacismu. V tomto ohledu bylo Rusko podpořeno ruskými médii. Ta mají velký vliv na mínění ruské diaspory, která se spoléhá výhradně na zpravodajství ruské televize.

Ruské organizace zaměřené na krajany působící v Estonsku představují především nástroj šíření kultury. Spolupracují i s estonskými institucemi a snaží se tak zvýšit působení soft power Ruska v Estonsku. Tyto organizace jsou však řízeny z ruského vládní centra a představují tak další provládní kanál.

Vliv všech těchto ruských aktivit na ruskou diasporu je patrný. Projevuje se to především ve sporu o bronzového vojáka a ve snaze zmírnit jazykové zákony omezující užívání ruského jazyka. Na druhou stranu ruská diaspora nechce být pouze nástrojem ruské politiky při ovlivňování vnitřní politiky Estonska, ale snaží se udržovat nezávislou pozici na Rusku. Konflikt ohledně bronzového vojáka se vyčerpal i přes veškerou snahu Ruska a ruských médií jej dále využívat ve svůj prospěch. Ruská diaspora usiluje o zachování ruské kultury a rozšíření užívání ruského jazyka, ale politické hodnoty prezentované Ruskem jí nejsou blízké. Stejně tak protestovala proti dosazení ruských provládních osobností do vedení krajanských organizací.

V této kapitole se podařilo potvrdit vliv výkladu novodobé historie na vztahy mezi rusky mluvícím a estonským obyvatelstvem, který je staví proti sobě. Avšak vliv ruské politiky na ruskou diasporu a tím na její vztahy s estonskou společností je sporný. Ruská diaspora se spíše snaží využít ruský postoj ve svůj prospěch a snaží se udržet svou nezávislost. V případě společných zájmů s Ruskem se může stát nástrojem ruské politiky k ovlivňování vnitřních záležitostí Estonska, protože to pro ni přináší výhody, ale v případě odlišných zájmů se takovým nástrojem nestává.

ZÁVĚR

Tato práce se zabývala tématem zahraniční politiky Ruské federace a jejího vlivu na ruskou diasporu v Pobaltí. Práce obhajovala tezi, že ruská politika vůči ruské diaspoře v Pobaltí neodpovídá principům soft power, ale naopak vykazuje znaky hard power. Cílem práce bylo analyzovat schopnost Ruska využívat zdroje a nástroje soft power vůči diaspoře v Pobaltí. Práce se věnovala případové studii ruské diaspory v Estonsku, kde se nejvíce projevují neshody mezi diasporou a estonskou společností.

Teoreticky práce vycházela z konceptu soft power, tak jak jej definoval Joseph S. Nye. V první kapitole byly představeny zdroje a nástroje soft power a možnosti jejich využití. Vzhledem k tomu, že se práce dále zabývala využitím soft power konkrétním státem, bylo také osvětleno, jaké má využívání soft power podmínky a limity. To bylo zásadní pro následnou analýzu soft power Ruska, aby bylo možné definovat, zda Rusko splňuje kritéria pro využití soft power a jak k jejímu používání přistupuje. V této kapitole práce také poukázala na zásadní rozdíly v používání soft power a hard power a v rámci objektivního přístupu k analýze se zaměřila i na kritiku konceptu soft power. Součástí teoretického rámce bylo i teoretické a terminologické ukotvení pojmu diaspora, se kterým bylo pracováno zejména ve třetí kapitole a případové studii.

V analytické části se práce zaměřila na dvě konkrétní témata, a to analýzu ruské soft power a postavení ruské diaspory v Pobaltí. Tato dvě témata jsou vzájemně propojena, neboť se práce zaměřila na využívání soft power ze strany Ruska právě vůči své diaspoře v pobaltských státech. Ve druhé kapitole byla analyzována soft power Ruska na základě zodpovězení dvou výzkumných otázek. Jaké zdroje soft power může Rusko využít a jak jsou tyto zdroje účinné? A co oslabuje účinky soft power Ruska? Jako zdroje ruské soft power byly identifikovány kulturní hodnoty, politické hodnoty a zahraniční politika. Největší potenciál mají hodnoty kulturní, které jsou svázány s používáním ruského jazyka, pravoslavným vyznáním a podobnou interpretací novodobých dějin. Koncept suverénní demokracie, tedy součást politických hodnot, nemá velké šance na zvyšování atraktivity Ruska, protože jeho demokratické hodnoty se neslučují s demokratickými

hodnotami, jak je chápe západní společnost včetně obyvatel Pobaltí. Účinky soft power Ruska pak oslabuje především ruská zahraniční politika, která i v rámci svého humanitárního směru využívá nátlak a výhrůžky, které nejsou se soft power slučitelné. V okolních zemích, včetně pobaltských republik, se Rusko snaží vytvářet nepřátelské situace a napětí, které následně využívá ke kritice těchto zemí. Dalším faktorem, který soft power snižuje, je podřízení médií a organizací vládní kontrole. I když tento faktor neoslabuje soft power pro ruskou diasporu, která se spoléhá právě na informace z ruských médií, oslabuje ji pro okolní státy. Podobně se to projevuje u interpretace novodobých dějin, kterou Rusko sdílí s ruskou diasporou, ale pobaltské republiky a západní společnost s touto interpretací nesouhlasí.

Třetí kapitola se zabývala tématem ruské diaspory v Pobaltí, zejména jejím vývojem, postavením a problémy. Vztah ruského centra k rusky mluvícím obyvatelům pobaltských republik se stal součástí ruské zahraniční politiky, a jako takový souvisí i se snahou Ruska uplatňovat svoji soft power. V této části byly zodpovězeny následující výzkumné otázky: Jaké jsou počátky ruské diaspory v Pobaltí? Jak se změnila pozice rusky mluvících obyvatel v Pobaltí po vyhlášení nezávislosti pobaltských republik? Historická perspektiva je v případě analýzy ruské diaspory naprosto nezbytná, neboť nejvíce problémů ve vztazích s příslušnými místními obyvateli vyplývá právě z odlišné interpretace dějin a historického kontextu. Počátky ruské diaspory jsou spojené především s dvěma migračními vlnami ve 40. letech a 60. letech 20. století. Rusky mluvící obyvatelé přicházeli do oblasti hlavně z pracovních důvodů. Ve 40. letech bylo potřeba nahradit úbytek obyvatelstva v Pobaltí v důsledku druhé světové války a industrializovat tuto oblast. V 60. letech byla kromě pracovních příležitostí důvodem i snaha o rusifikaci tohoto regionu. Vyhlášením nezávislosti se z rusky mluvícího obyvatelstva stala ruská diaspora. V době Sovětského svazu představovalo rusky mluvící obyvatelstvo Pobaltí privilegovanou vrstvu Sovětského svazu. Protože probíhala rusifikace sovětských republik, nemuselo se učit místní jazyk a i jejich potomci dostali ruskojazyčné vzdělání. Vyhlášením samostatnosti pobaltských republik došlo k velké změně jejich sociálního statusu, kdy se

z privilegované vrstvy stala nechtěná menšina, která představuje problém pro nově vzniklé státy zaměřující se na posílení vlastní národní identity.

Poslední částí této práce byla případová studie Estonska. V té byly kombinovány poznatky z předchozích dvou analýz, tedy používání soft power Ruskem a pozice ruské diaspory v Pobaltí, vůči které Rusko uplatňuje svoji politiku. Případová studie se zaměřila konkrétně na nástroje, které Rusko v rámci své zahraniční politiky uplatňuje vůči Estonsku a ruské diaspoře v této zemi. Dále se také věnovala tomu, jakým způsobem vliv Ruska na ruskou diasporu formuje vztahy rusky mluvícího obyvatelstva s většinovou estonskou společností. Také v případové studii byly zodpovězeny výzkumné otázky. Konkrétně to byly: Jaký vliv má interpretace druhé světové války na vzájemné vztahy mezi ruskou diasporou a estonskou společností? Jaký má ruská zahraniční politika zaměřená na ruskou diasporu vliv na její vztahy s estonskou společností? Vliv interpretace druhé světové války se podařilo potvrdit. Během snah o přesun památníku padlým sovětským vojákům za druhé světové války ruská diaspora protestovala společně s Ruskem proti tomuto kroku estonské vlády. Nicméně po jeho přesunu se situace uklidnila i přes snahu Ruska udržet napětí mezi ruskou diasporou a estonskou společností. Zahraničněpolitické aktivity Ruska tak mají sice vliv na ruskou diasporu a její vztahy s estonskou společností, ale ne v takové míře, jak by si Rusko přálo. Ruská diaspora spíše využívá podporu Ruska při řešení vlastních problémů, jako je např. jazyková otázka v Estonsku nebo podpora ruské kultury v Estonsku. Nejjasněji to ukazuje případ bronzového vojáka, kdy se ruská diaspora mobilizovala proti jeho přesunu, ale po uklidnění celé situace už vliv Ruska nebyl tak silný.

Vliv ruských kulturních hodnot na ruskou diasporu je nicméně velký a tento zdroj soft power má velký potenciál. Ruská diaspora v Estonsku se zajímá nejen o ruskou kulturu, ale hlavně o užívání ruského jazyka v Estonsku. Jejím cílem je zachovat ruskojazyčné vzdělávání na středních školách, které estonské úřady chtějí změnit na dvojjazyčné s důrazem na výuku v estonštině. I zde však existují jisté limity. Zájem o studium na ruskojazyčných školách upadá, protože pro mládež není výhodné v ruštině studovat. Omezuje ji to nejen na trhu práce, ale i při možnostech dalšího

studia, neboť ruskojazyčné vysoké školy jsou soukromé a studenti musí platit školné. Stejně tak vliv pravoslavných hodnot není v Estonsku příliš silný, protože pouze desetina obyvatelstva se k pravoslaví hlásí. Přesto ruská společnost vychází z pravoslavných hodnot a nebylo možné je v analýze zdrojů soft power Ruska opomenout.

V této diplomové práci byla ověřována následující teze: Ruská politika vůči ruské diaspoře v Pobaltí neodpovídá principům soft power, ale naopak vykazuje znaky hard power. Tuto tezi se podařilo v této práci za pomoci výzkumných otázek potvrdit. Ruský přístup ke zdrojům soft power a využívání jejích nástrojů není slučitelný s principy Nyeova konceptu. Svou soft power tak Rusko využívá jako součást své hard power zaměřenou na pobaltské republiky. Rusko využívá zdroje a nástroje své soft power k vytváření napětí v okolních státech, které pak představuje příležitost k jejich kritice. Tím se v postsovětském regionu atraktivita Ruska nijak nezlepšuje a chování Ruska naopak zvyšuje obavy okolních států. Ruská diaspora představuje nástroj, který Rusko využívá pro vytváření napětí v Pobaltí, jako tomu bylo například při sporu o bronzového vojáka, nebo pro kritiku pobaltských republik, jako tomu je v případě jazykové politiky Estonska. Výzkum však také naznačuje, že ruská diaspora nechce sloužit pouze jako nástroj ruské zahraniční politiky, ale chce ji spíše využít ve svůj prospěch. V případě odlišných zájmů si ovšem ruská diaspora udržuje odstup a nezávislý postoj.

Problematika ruské diaspory a vlivu Ruska na ni není v českém prostředí v centru zájmu. Je to způsobeno i tím, že Česká republika nemá zásadní problémy s ruskou menšinou ani s působením ruské zahraniční politiky na ni. Přesto by si toto téma zasloužilo větší pozornost, protože zahraniční politika Ruska zaměřená na ruskou diasporu získává větší prostor v ruské zahraniční politice. V této práci byl řešen konkrétní případ diaspory v Pobaltí, ale i v ostatních bývalých sovětských republikách je ruská diaspora silně zastoupena, čímž otvírá další prostor pro výzkum v těchto zemích a pro komparaci mezi jednotlivými rusky mluvícími komunitami. Tato práce neřeší situaci ruské diaspory, která vznikla během éry Sovětského svazu, a která se nachází mimo postsovětský prostor. Problematika těchto rusky mluvících občanů a jejich vztahu k Rusku by

měla být také podrobněji analyzována. Rusko je významným aktérem na světové scéně, a proto by měly být zkoumány všechny aspekty jeho konání v mezinárodních vztazích.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny

CIA: *Estonia*. The World Factbook, 7. listopadu 2011, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/en.html> (10. 11. 2011).

CIA: *Latvia*. The World Factbook, 4. listopadu 2011, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/lg.html> (10. 11. 2011).

CIA: *Lithuania*. The World Factbook, 7. listopadu 2011, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/lh.html> (10. 11. 2011).

Citizenship. Estonia.eu, 14. listopadu 2011, <http://estonia.eu/about-estonia/society/citizenship.html> (15. 11. 2011).

Citizenship Act. Riigikogu, 15. června 2006, <http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/tekst.asp?loc=text&dok=X40001K6&keel=en&pg=1&ptyyp=RT&tyyp=X&query=citizenship+act> (1. 11. 2011).

Constitution of the Republic of Estonia. President of Estonia, 28. června 1992, <http://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/index.html> (1. 11. 2011).

Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года. Совет Безопасности Российской Федерации, 12. května 2010, <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html> (přístup získán 11. 9. 2011).

DIÈNE, Doudou: *A/HRC/7/19: Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Forms of Intolerance*. Human Rights Council

UN, 17. března 2008, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/Go8/117/59/PDF/Go811759.pdf?OpenElement> (11. 11. 2011).

European Union Minorities and Discrimination Survey: Main Results Report. European Union Agency for Fundamental Rights, 2009, http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/eumidis_mainreport_conference-edition_en_.pdf (1. 11. 2011).

Excerpts from Transcript of Meeting with Participants in the National Russian Conference of Humanities and Social Sciences Teachers. 21. června 2007, http://archive.kremlin.ru/eng/text/speeches/2007/06/21/2137_type82917type84779_135471.shtml (12. 10. 2011).

Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia - Volume II. Council of the European Union, září 2009, <http://www.ceiig.ch/Report.html> (1. 11. 2011).

Konstitutsioonierakond (KP). 2010, <http://www.erakonnad.info/erakond/reg/vana/kp.html> (11. 11. 2011).

Language Act. Estonian Legislation, 9. března 2011, <http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/ava.asp?m=022> (1. 11. 2011).

MEDVEDĚV, Dmitrij: *О Великой Отечественной войне, исторической истине и о нашей памяти*. Президент России, 7. května 2009, <http://blog.kremlin.ru/post/11> (9. 10. 2011).

The Institute of Estonian Language: Development Strategy of the Estonian Language (2004-2010). Ministry of Education and Research and Estonian Language Council, 5. srpna 2004, http://www.eki.ee/keelenoukogu/strat_en.pdf (12. 11. 2011).

NORDSIECK, Wolfram: *Estonia*. 2003, <http://www.parties-and-elections.de/estonia2.html> (11. 11. 2011).

Population by Nationality. Estonia.eu, 2010, <http://estonia.eu/about-estonia/country/population-by-nationality.html> (1. 11. 2011).

VETIK, Raivo – LAURISTIN, Marju – HELEMÄE, Jelena: *Eesti Ühiskonna Integratsiooni Monitooring 2008*. Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus, 2008, http://www.meis.ee/raamatukogu?book_id=196 (1. 11. 2011).

Вербицкая Людмила Алексеевна. Высшая школа менеджмента Санкт-Петербургского государственного университета, <http://www.gsom.spbu.ru/gsom/board/verbitskaya/> (1. 11. 2011).

Военная доктрина Российской Федерации. Совет Безопасности Российской Федерации, 21. dubna 2000, <http://www.scrf.gov.ru/documents/33.html> (1. 11. 2011).

Всесоюзная перепись населения 1989 года. Демоскоп Weekly, http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_89.php?reg=10 (1. 11. 2011).

Концепция внешней политики Российской Федерации. Совет Безопасности Российской Федерации, 28. června 2000, <http://www.scrf.gov.ru/documents/25.html> (1. 11. 2011).

Концепция внешней политики Российской Федерации. Президент России, 15. července 2008, <http://kremlin.ru/acts/785> (1. 11. 2011).

Концепция национальной безопасности Российской Федерации. Совет Безопасности Российской Федерации, 10. ledna 2000, <http://www.scrf.gov.ru/documents/1.html> (1. 11. 2011).

Культурное сотрудничество. Посольство Российской Федерации в Эстонской республике, 2010, <http://www.rusemb.ee/relations/culture/> (9. 11. 2011).

Международный совет Российских соотечественников.

Международный Совет российских соотечественников, ййjen 2001, <http://msrs.ru/about/> (1. 11. 2011).

Обзор внешней политики Российской Федерации. Министерство

иностраннных дел Российской Федерации, 27. бйезна 2007,

http://www.mid.ru/brp_4.nsf/o/3647DA97748A106BC32572AB002AC4DD#%D0%93%D0%A3%D0%9C%D0%90%D0%9D%D0%98%D0%A2%D0%90%D0%A0%D0%9D%D0%9E%D0%95%20%D0%9D%D0%90%D0%9F%D0%A0 (1. 11. 2011).

Русские центры. Фонд Русский мир, 2008,

<http://www.russkiymir.ru/russkiymir/ru/rucenter/catalogue.jsp> (6. 11. 2011).

Указ Президента Российской Федерации О создании фонда "русский мир". Президент России, 21. йервна 2007,

<http://document.kremlin.ru/doc.asp?ID=40139&PSC=1&PT=1&Page=1> (1. 11. 2011).

Указ Президента РФ О мерах по оказанию содействия

добровольному переселению в Российскую

Федерацию соотечественников, проживающих за рубежом.

Президент России, 22. йервна 2006,

<http://document.kremlin.ru/doc.asp?ID=034305> (2. 11. 2011).

Устав фонда. Фонд Русский мир, 21. йервна 2007,

<http://www.russkiymir.ru/russkiymir/ru/fund/statute> (1. 11. 2011).

Федеральный закон "О Внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации по вопросы деятельности федеральных университетов". Президент России, 10. února 2009, <http://document.kremlin.ru/doc.asp?ID=050790> (1. 11. 2011).

Федеральный закон "О государственной политике Российской Федерации в отношении соотечественников за рубежом". Президент России, 24. května 1999, <http://document.kremlin.ru/doc.asp?ID=060205> (1. 11. 2011).

Федеральный закон "О гражданстве Российской Федерации". Президент России, 31. května 2002, <http://document.kremlin.ru/doc.asp?ID=12365&PSC=1&PT=1&Page=1> (1. 11. 2011).

Эстонская православная церковь Московского патриархата. 2011, <http://www.orthodox.ee/epc/index.php/ru/> (11. 11. 2011).

Literatura

BACHRACH, Peter – BARATZ, Morton S.: *Decisions and Nondecisions: An Analytical Framework*. The American Political Science Review, 57, 1963, č. 3, s. 632-642, <http://www.jstor.org/stable/1952568> (1. 11. 2011).

BACHRACH, Peter – BARATZ, Morton S.: *Two Faces of Power*. The American Political Science Review, 56, 1962, č. 4, s. 947-952, <http://www.jstor.org/stable/1952796> (přístup získán 1. 11. 2011).

BALDWIN, David A.: *Power Analysis and World Politics: New Trends versus Old Tendencies*. World Politics, 31, 1979, č. 2, s. 161-194, <http://www.jstor.org/stable/2009941> (1. 11. 2011).

BARRINGTON, Lowell W. – HERRON, Erik S. – SILVER, Brian D.: *The Motherland is Calling: Views of Homeland among Russians in the Near Abroad*. World Politics, 55, 2003, č. 2, s. 290-313, <http://www.jstor.org/stable/25054221> (11. 11. 2011).

BILGIN, Pinar – ELIS, Berivan: *Hard Power, Soft Power: Toward a More Realistic Power Analysis*. Insight Turkey, 10, 2008, č. 2, s. 5-20, <http://www.bilkent.edu.tr/~pbilgin/Bilgin-Elis-IT-2008.pdf> (10. 10. 2011).

BBC: *Estonia Removes Soviet Memorial*. 27. dubna 2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6598269.stm> (11. 11. 2011).

BBC: *Estonia removes SS monument*. 24. červenec 2002, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2148732.stm> (11. 11. 2011).

BENEDIKTER, Thomas – ZABIELSKA, Karina – LANTSCHNER, Emma: *Europe's Ethnic Mosaic: A Short Guide to Minority Rights in Europe*. Bolzano, EURAC 2008.

BRAZIEL, Jana Evans – MANNUR, Anita: *Theorizing Diaspora: A Reader*. Oxford, Blackwell Publishing Ltd 2003.

BREMER, Thomas: *The Russian Orthodox Church*. Russian Analytical Digest, 7. října 2008, č. 47,
<http://www.res.ethz.ch/kb/search/details.cfm?id=92445&lng=en> (9. 10. 2011).

BRUBAKER, W. Rogers: *Citizenship Struggles in Soviet Successor States*. International Migration Review, 26, 1992, č. 2, s. 269-291,
<http://www.jstor.org/stable/2547057> (5. 11. 2011).

BUCKLEY, Neil: *The Pull of Power: How Nothing is Left to Chance in Putin's 'Managed Democracy'*. Financial Times, 27. června 2006,
<http://www.ncsj.org/AuxPages/Wkly060630.pdf> (1. 11. 2011).

BURCH, S. – SMITH, D. J.: *Empty Spaces and the Value of Symbols: Estonia's 'War of Monuments' from another angle*. Europe-Asia Studies, 59, 2007, č. 6, s. 913-936, <http://eprints.gla.ac.uk/6826/1/6826.pdf> (11. 11. 2011).

CARR, Edward Hallett: *The Twenty Years' Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*. New York, Harper and Row 1964.

COHEN, Robin: *Diaspora*. In: SMELSER, Neil J. – BALTES, Paul B.: *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. Oxford, Elsevier Science Ltd. 2001.

COHEN, Robin: *Global Diasporas: An Introduction*. New York, Routledge 2008.

ĆWIEK-KARPOWICZ, Jarosław: *Role of the Orthodox Church in Russian Foreign Policy*. The Polish Institute of International Affairs, 9. srpna 2010,

č. 109, <http://www.res.ethz.ch/kb/search/details.cfm?id=120579&lng=en>
(7. 11. 2011).

DUBAS, Agata: *The New Patriarch of Moscow and all Russia to Continue the Alliance of Church and State*. OSW Commentary, 9. února 2009, č. 20, <http://www.res.ethz.ch/kb/search/details.cfm?id=96501&lng=en> (8. 9. 2011).

EFJ: *Media Power in Europe: The Big Picture of Ownership*. International Federation of Journalists, srpen 2005, <http://www.ifj.org/assets/docs/245/202/08737f5-ec283ca.pdf> (1. 11. 2011).

FISH, Steve: *Projecting What We're Not: Sustaining the Cult of Whiteness and Forfeiting Cultural Power in Indonesia*. Institute of East Asian Studies, University of California, Berkeley, 5. října 2007, http://ieas.berkeley.edu/events/pdf/2007.10.05_Fish.pdf (1. 11. 2011).

GUNEEV, Sergey: *Russia Sets Up Commission to Prevent Falsification of History*.“ Ria Novosti, 19. května 2009, <http://en.rian.ru/russia/20090519/155041940.html> (9. 9. 2011).

HALL, Todd: *An Unclear Attraction: A Critical Examination of Soft Power as an Analytical Category*. The Chinese Journal of International Politics, 3, 2010, č. 2, s. 189-211, <http://cjit.oxfordjournals.org/content/3/2/189.full> (1. 11. 2011).

CHEPURIN, Alexander: *Approaching the Far Away*. Russia in Global Affairs, 7, 2009, č. 3, s. 68-80, http://eng.globalaffairs.ru/number/n_13587 (1. 11. 2011).

ILICHEV, George: *Народ должен знать куда мы идем и зачем*. Izvestia, 31. srpna 2006, <http://www.izvestia.ru/news/316793> (20. 10. 2011).

JOHNSON, Joe: *How Does Public Diplomacy Measure Up?* Foreign Service Journal, září 2006, s. 44-51, <http://www.afsa.org/fsj/1006/files/assets/downloads/publication.pdf> (1. 11. 2011).

KAHAR, Andres: *Annual Review 2010*. Kaitsepolitseiamet, 2010, http://www.kapo.ee/cms-data/_text/138/124/files/kapo-aastaraamat-2010-eng.pdf (11. 11. 2011).

KING, Charles – MELVIN, Neil J.: *Diaspora Politics: Ethnic Linkages, Foreign Policy, and Security in Eurasia*. International Security, 24, 1999-2000, č. 3, s. 108-138, <http://www.jstor.org/stable/2539307> (1. 11. 2011).

KOLSTØ, Pål: *The New Russian Diaspora: Minority Protection in the Soviet Successor States*. Journal of Peace Research, 30, 1993, č. 2, s. 197-217, <http://www.jstor.org/stable/425199> (1. 11. 2011).

KONDRAŠOV, Dmitrij: *Мифы о соотечественниках и сеансы их разоблачения*. Russkie.org, 13. října 2009, <http://www.russkie.org/index.php?module=fullitem&id=16700> (11. 11. 2011).

KUDORS, Andis: *Russian Public Relations Activities and Soft Power*. Russian Analytical Digest, 16. června 2010, č. 81, <http://www.res.ethz.ch/kb/search/details.cfm?lng=en&id=117631> (24. 10. 2011).

LAM, Kitty: *Hegemonic Project or Survival Strategy? Language Rights in the Former Soviet Space*. Ulkopoliittinen instituutti, 2007, <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=28691> (3. 11. 2011).

LEONARD, Mark – STEAD, Catherine – CONRAD, Smewing: *Public Diplomacy*. Foreign Policy Centre, 2002, <http://fpc.org.uk/fsblob/35.pdf> (1. 11. 2011).

LEVY, Clifford J.: *Estonia Raises Its Pencils to Erase Russian*. The New York Times, 7. června 2010, <http://www.nytimes.com/2010/06/08/world/europe/08estonia.html?ref=global-home> (11. 11. 2011).

LEWIS, Paul M.: *Statistical Summaries*. Ethnologue: Languages of the World, 2009, http://www.ethnologue.com/ethno_docs/distribution.asp?by=size (25. 10. 2011).

LYONS, Terrence – MANDAVILLE, Peter: *Global Migration and Transnational Politics*. Center for Global Studies, března 2008, http://cgs.gmu.edu/publications/gmtpwp/gmtp_wp_1.pdf (1. 11. 2011).

MANKOFF, Jeffrey: *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*. Lanham, Rowman & Littlefield Publishers, Inc 2009.

MATTERN, Janice Bially: *Why 'Soft Power' Isn't So Soft*. Millenium, 33, 2005, č. 3, s. 583-612, <http://mil.sagepub.com/content/33/3/583> (1. 10. 2011).

MILLER, Alexey – MIJNSSEN, Ivo – MIKHALEVA, Galina: *History Writing and National Myth-Making in Russia*. Russian Analytical Digest, 9. února 2010, č. 72, <http://www.res.ethz.ch/kb/search/details.cfm?id=112634&lng=en> (1. 11. 2011).

MITE, Valentinas: *Estonia: Two Branches of Orthodox Church Seeking to Live in One Country*. Religioscope, 10. května 2002,

http://www.religioscope.com/info/notes/2002_049_ortho_estonia.htm
(11. 11. 2011).

Nikonov, Vyacheslav Alexseevich. Russia Profile, 21. září 2007,
http://russiaprofile.org/bg_people/resources_whoiswho_alphabet_n_nikonov.html (2. 11. 2011).

NYE, Joseph S.: *Limits of American Power.* Political Science Quarterly, 117, 2002-2003, č. 4, s. 545-559, <http://www.jstor.org/stable/798134> (1. 11. 2011).

NYE, Joseph S.: *Soft Power and American Foreign Policy.* The Academy of Political Science, 119, 2004, č. 2, s. 255-270,
<http://www.jstor.org/stable/20202345> (1. 11. 2011).

NYE, Joseph S.: *Soft Power: The Means to Success in World Politics.* New York, PublicAffairs 2004.

NYE, Joseph S.: *The American National Interest and Global Public Goods.* International Affairs, 78, 2002, č. 2, s. 233-244,
<http://www.jstor.org/stable/3095679> (1. 11. 2011).

NYE, Joseph S.: *The New Public Diplomacy.* Project Syndicate, 10. února 2010, <http://www.project-syndicate.org/commentary/nye79/English> (23. 10 2011).

PÄÄBO, Heiko: *War of Memories: Explaining "Memorial War" in Estonia.* Baltic Security & Defence Review, 2008,
<http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=91276> (1. 11. 2011).

PELNĒNS, Gatis: *The "Humanitarian Dimension" of Russian Foreign Policy Toward Georgia, Moldova, Ukraine, and the Baltic States*. Riga, Centre for East European Policy Studies 2009.

PETROV, Nikolay – McFAUL, Michael: *The Essence of Putin's Managed Democracy*. Carnegie Endowment for International Peace, 18. října 2005, <http://carnegieendowment.org/2005/10/18/essence-of-putin-s-managed-democracy/2a3> (1. 11. 2011).

POPPE, Edwin – HAGENDOORN, Louk: *Types of Identification among Russians in the 'Near Abroad'*. *Europe-Asia Studies*, 53, 2001, č. 1, s. 57-71, <http://www.jstor.org/stable/826239> (8. 11. 2011).

SAFRAN, William: *Deconstructing and Comparing Diasporas*. In: KOKOT, Waltraud – TÖLÖLYAN, Khachig – ALFONSO, Carolin: *Diaspora, Identity and Religion: New Directions in Theory and Research*. New York, Routledge 2003.

SAKWA, Richard: *Russian Politics and Society*. London, Routledge 2008.

SMITH, Mark A.: *The Politicisation of History in the Russian Federation*. Advanced Research and Assessment Group, květen 2008, <http://www.res.ethz.ch/kb/search/details.cfm?id=94474&lng=en> (10. 8. 2011).

Surkov, Vladislav Yuryevich. *Russia Profile*, 26. srpna 2010, http://www.russiaprofile.org/bg_people/resources_whoiswho_alphabet_s_surkov.html (9. 10. 2011).

SURKOV, Vladislav: *Суверенитет - это политический синоним конкурентоспособности*. *Кремль.org*, 28. února 2006, <http://www.kreml.org/media/111622794> (20. 10. 2011).

ŠČEDROVICĀIJ, Petr: *Русский мир и транснациональное русское*.
Русский Архипелаг, 2000,
http://www.archipelag.ru/ru_mir/history/history99-00/shedrovicky-transnatio/ (1. 11. 2011).

ŠVEC, Luboš – MACURA, Vladimír – ŠTOL, Pavel: *Dějiny Pobaltských zemí*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 1996.

TIŠKOV, Valerij: *Новый и старый "Русский мир"*. Россия в красках, 29. května 2007, http://ricolor.org/rus/rus_mir/proekt_rusmir/1/ (1. 11. 2011).

WHITFIELD, Teresa: *Armed Conflict, Peacemaking, and the Role of Norway*. Utenriksdepartementet,
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/innspill/engasjement/whitfield.html?id=493364> (23. 10. 2011).

ZEVELEV, Igor: *Russia's Future: Nation or Civilization?* Russia in Global Affairs, 7, 2009, č. 4, s.73-87,
http://eng.globalaffairs.ru/number/n_14246 (1. 11. 2011).

ZEVELEV, Igor: *Russia's Policy Toward Compatriots in the Former Soviet Union*. Russia in Global Affairs, 6, 2008, č. 1, s. 49-62,
http://eng.globalaffairs.ru/number/n_10351 (1. 11. 2011).

Министр обороны России сообщил иностранным журналистам, что существует особая "восточная демократия." NEWSru, 12. července 2004,
<http://www.newsru.com/arch/russia/12jul2004/democracy.html> (2. 10. 2011).

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha č. 1 – **Moc podle J. S. Nye**

Příloha č. 2 – **Tři typy moci podle J. S. Nye**

Příloha č. 3 – **Politická mapa pobaltských republik**

Příloha č. 4 – **Struktura obyvatel Estonska podle občanství**

Příloha č. 5 – **Struktura obyvatelstva Estonska podle náboženského vyznání a národnosti**

Příloha č. 6 – **Struktura obyvatelstva Estonska podle konkrétního vyznání a národnosti**

Příloha č. 7 – **Zkušenost s diskriminací kvůli národnosti v pobaltských republikách a Finsku**

Příloha č. 8 – **Památník padlým sovětským vojákům v estonském Tallinnu (tzv. Bronzový voják)**

Příloha č. 1 – Moc podle J. S. Nye

	Hard power		Soft power	
Spektrum chování	nátlak přesvědčování		nastolování atraktivita agendy	
	←—————○—————○—————→		←—————○—————○—————→	
	Rozkaz		Kooptace	
Nejvhodnější zdroje	síla sankce	platby úplatky	instituce	hodnoty kultura politika

Zdroj: NYE, J. S.: *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, s. 8.

Příloha č. 2 – Tři typy moci podle J. S. Nye

	Chování	Primární zdroje	Vládní politika
Vojenská moc	nátlak zastřehování ochrana	hrozby síla	nátlaková diplomacie válka aliance
Ekonomická moc	přesvědčování nátlak	platby sankce	pomoc úplatky sankce
Soft power	atraktivita nastolování agendy	hodnoty kultura politika instituce	veřejná diplomacie bilaterální a multilaterální diplomacie

Zdroj: NYE, J. S.: *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, s. 31.

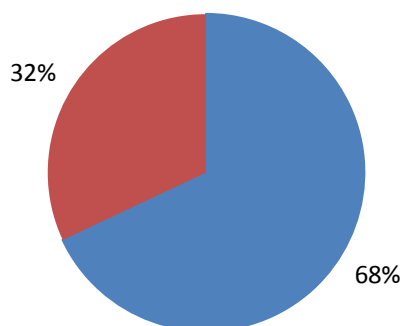
Příloha č. 3 – Politická mapa pobaltských republik

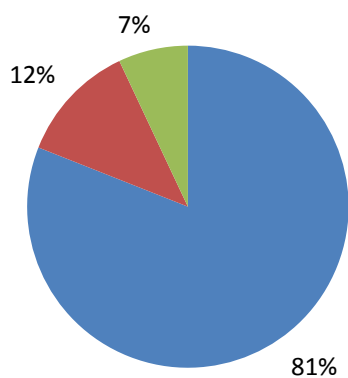
Zdroj: <http://mapsof.net/map/baltic-states-map>

Příloha č. 4 – Struktura obyvatel Estonska podle občanství

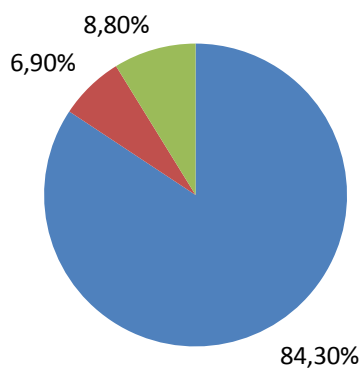
1992

2003

2011

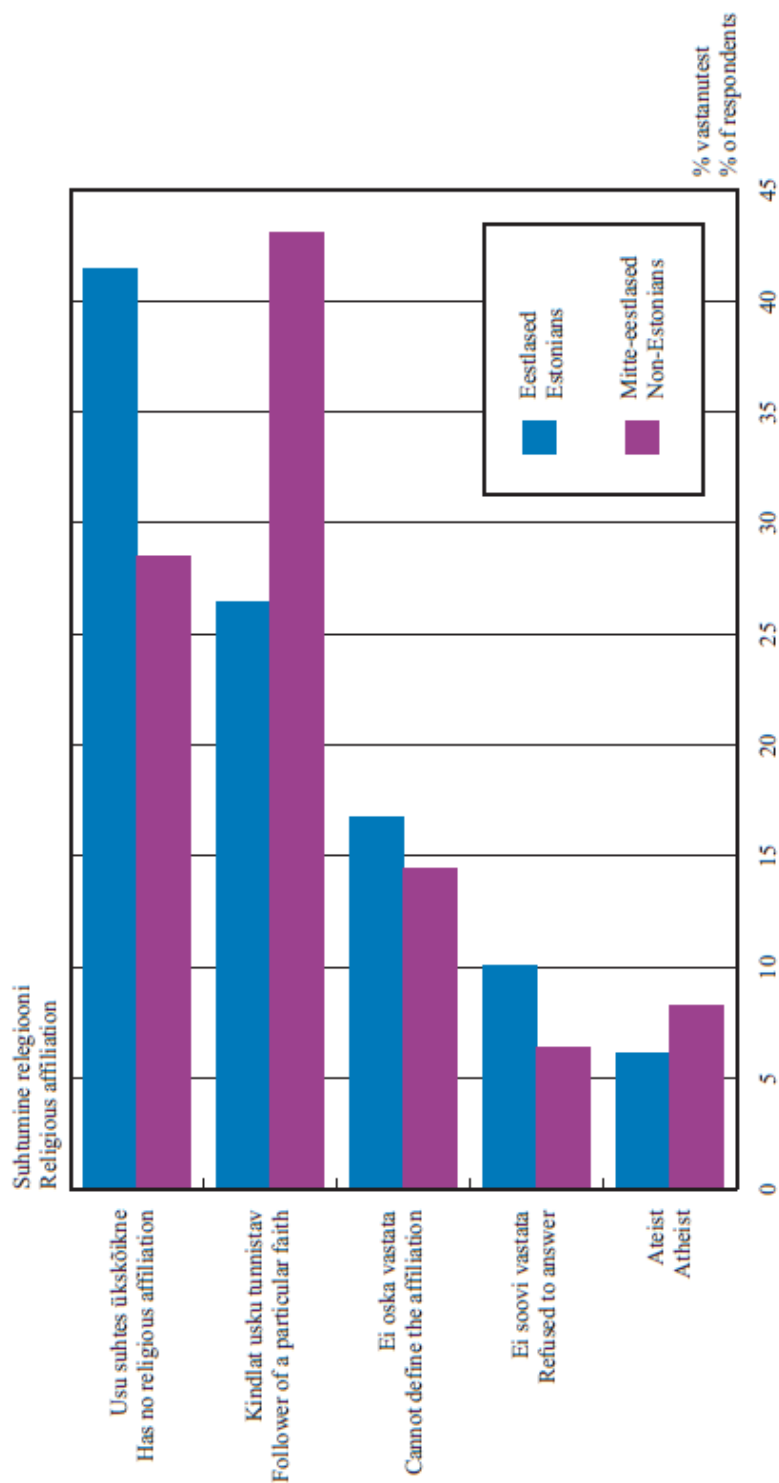

■ Občané Estonska ■ Obyvatelé bez občanství ■ Občané jiných zemí

Zdroj: <http://estonia.eu/about-estonia/society/citizenship.html>

Příloha č. 5 – Struktura obyvatelstva Estonska podle náboženského vyznání a národnosti

Diagramm 13. Rahvastik religiooni suhtumise ja rahvuse järgi (15-aastased ja vanemad), 2000
Diagram 13. Population by religious affiliation and ethnic nationality (persons aged 15 years and older), 2000

Zdroj: <http://www.stat.ee/26284>

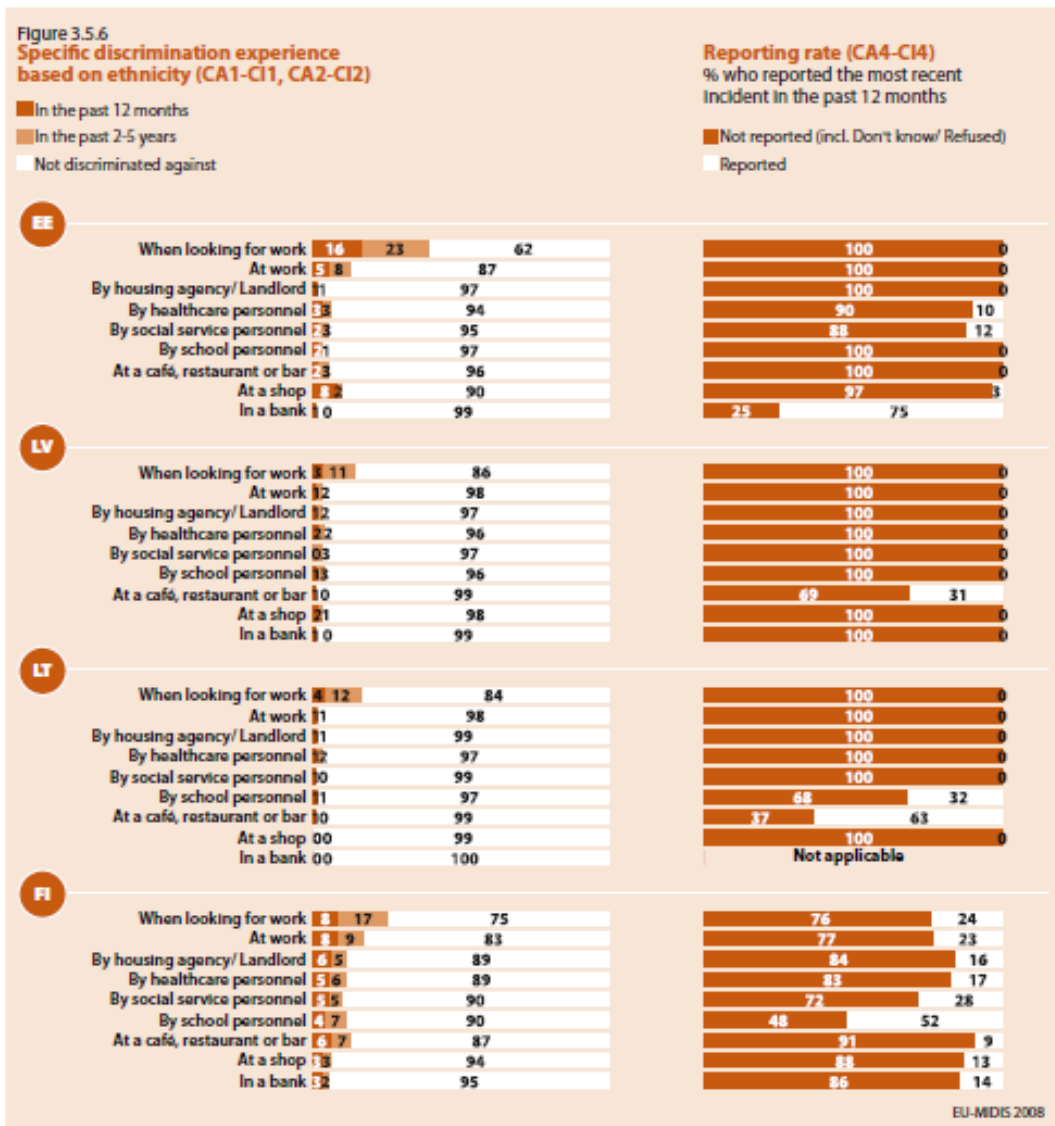
Příloha č. 6 – Struktura obyvatelstva Estonska podle konkrétního vyznání a národnosti

Diagramm 14. Kindlat usku tunnistav rahvastik usu ja rahvuse järgi (15-aastased ja vanemad), 2000
 Diagram 14. Followers of a particular faith by religion and ethnic nationality (persons aged 15 years and older), 2000

Zdroj: <http://www.stat.ee/26284>

Příloha č. 7 – Zkušenost s diskriminací kvůli národnosti v pobaltských republikách a Finsku

Zdroj: http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/eumidis_mainreport_conference-edition_en.pdf

Příloha č. 8 – Památník padlým sovětským vojákům v estonském Tallinnu (tzv. Bronzový voják)

Původní umístění v centru města:

Zdroj: <http://www.luchmir.com/Politika/Voino7.htm>

Současné umístění na vojenském hřbitově v Tallinnu:

Zdroj: <http://rt.com/politics/anti-fascists-want-appeal-memorial/>

ABSTRAKT

SIGMUNDOVÁ, Jana: *Politika Ruské federace vůči ruské diaspoře v Pobaltí*. Diplomová práce. Olomouc, FFUP 2011. 105 s.

Klíčová slova: ruská zahraniční politika, ruská diaspora, Pobaltí, Estonsko, soft power, humanitární směr zahraniční politiky, Ruský svět, ruská média, Velká vlastenecká válka, památník bronzového vojáka

Tato diplomová práce se zabývá vlivem zahraniční politiky Ruska zaměřené na ruskou diasporu v Pobaltí. Rusko založilo svou politiku vůči ruské diaspoře na konceptu soft power, čímž se snaží zvýšit svou atraktivitu v postsovětském regionu. Práce se věnuje teoretickému rámci konceptu soft power, který je pak základem analýzy ruské zahraniční politiky zaměřené na diasporu. Analyzovány jsou zdroje a nástroje soft power Ruska a faktory, které účinek soft power oslabují. Ke zdrojům soft power Ruska patří ruské kulturní hodnoty, zahrnující ruský jazyk, pravoslaví a vítězství ve Velké vlastenecké válce/druhé světové válce. Dalšími zdroji jsou politické hodnoty a zahraniční politika, která je zároveň i nástrojem soft power společně s médii a krajanskými organizacemi. Práce dále postihuje historický vývoj rusky mluvícího obyvatelstva v Pobaltí a změny v jeho postavení po rozpadu Sovětského svazu. Největší pozornost je věnována případové studii ruské diaspory v Estonsku, na niž je ukázán vliv ruské zahraniční politiky na ruskou diasporu a na její vztahy s estonskou společností. Cílem je zjistit, zda soft power Ruska je v souladu s teoretickým konceptem a také zda ruská diaspora funguje pouze jako nástroj Ruska nebo zda si udržuje nezávislý postoj.

ABSTRACT

SIGMUNDOVÁ, Jana: *Policy of Russian Federation towards Russian Diaspora in the Baltics*. Master thesis, FFUP 2011. 105 p.

Keywords: Russian foreign policy, Russian Diaspora, Baltic States, Estonia, soft power, humanitarian trend of foreign policy, Russian world, Russian media, Great Patriotic War, the Bronze Soldier Statue

This Master thesis focuses on the influence of Russian foreign policy towards Russian Diaspora in the Baltic States. Russia based her policy towards Russian Diaspora on the concept of soft power to increase her attractiveness in the post-Soviet region. The thesis deals with the theoretic framework of the soft power concept, which is then used as a basis for analysis of the Russian foreign policy towards Russian Diaspora. Sources and implements of Russian soft power are analyzed there, as well as factors which limit impact of soft power. Among sources of Russian soft power there are cultural values comprising the Russian language, orthodox values and a victory in the Great Patriotic War/the Second World War. The other sources are political values and foreign policy. The latter one belongs also among implements of soft power together with media and compatriot organizations. The thesis deals also with historical development of the Russian speakers in the Baltic region and with changes of their social status caused by the dissolution of the Soviet Union. The thesis primarily focuses on the case study of Estonia on the influence of the Russian foreign policy on the Russian Diaspora and on mutual relations between the Russian Diaspora and the Estonian society. The aim of the thesis is to explore if Russian soft power is in accordance with the soft power concept and if the Russian Diaspora acts as a Russian tool or as independent actor.